

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

Magie v antickém Řecku a Římě

Bc. Martina Šarmová

Diplomová práce

2010

University of Pardubice

Faculty of Philosophy

Ancient Greece and Rome sorcery

Bc. Martina Šarmová

Diploma work

2010

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Martina ŠARMOVÁ**
Studijní program: **N6101 Filozofie**
Studijní obor: **Religionistika**
Název tématu: **Magie v antickém Řecku a Římě**
Zadávající katedra: **Katedra religionistiky a filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka u zadaného tématu pečlivě zvaží dostupné prameny písemné i hmotné prameny, charakterizuje je a přiblíží současný stav bádání na tomto poli. Stejně tak nastíní metodu zpracování své práce. V úvodní kapitole autorka obšírně charakterizuje příslušné historické prostředí a v něm se vyvíjející magické jednání tak, aby byl zřejmý historický, kulturní i náboženský rámec, z něhož bude vycházet a v němž se bude pohybovat. Dále pojedná na základě literárních zmínek i archeologických nálezů o jednotlivých druzích magie v antickém Řecku a stejně tak v následující kapitole v Římě, respektive v celé římské říši. Následně na základě obou předchozích kapitol detailně pojedná o antické magii obecně v širších souvislostech, vymezí toto počínání vůči dalším náboženským aktivitám jako byly oficiální kultury nebo privátní či mysterijní náboženství. Také se pokusí definovat vztah, který měla tehdejší společnost k magii či jejím jednotlivým druhům. V závěru se pak autorka pokusí vystihnout klíčové příčiny praktikování magie vedle běžných náboženských aktivit, pokusí se srovnat vzájemně řecké a římské prostředí a zamyslí se nad individuálními motivy této praxe.. S ohledem na povahu tématu bude významnou součástí práce obrazová příloha.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Apuleius: Zlatý osel. Beard, M., Notrh, J., Price, S.: Religions of Rome I., II., Cambridge 1998. Cavendish, R.: Dějiny magie, Praha 1994. Dickie, M.: Magic and magicians in the Graeco-Roman world, London-New York 2001. Eliáš, O.: Magie a démonologie ve staré Babylonii, Pezinok 1997. Graf, F.: Magic in the ancient world, Cambridge, Mass. 1997. Hošek, R.: Náboženství antického Řecka, Praha 2004. Janowitz, N.: Magic in the Roman world, London-New York 2001. Rüipke, J.: Náboženství Římanů, Praha 2007.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Pavel Titz, Ph.D.

Katedra religionistiky a filosofie

Datum zadání diplomové práce: 30. dubna 2009

Termín odevzdání diplomové práce: 31. března 2010

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. ThDr. Ivan Štampach

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 ods.1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 25.6.2010

Bc. Martina Šarmová

Mé poděkování patří především vedoucímu této práce PhDr. Pavlu Titzovi, Ph.D, za cenné rady, obětavost a trpělivost. Především pak mé kolegyni Bc. Janě Blahové za podporu a vzájemnou motivaci. Dále také oddělení prezenčních služeb ve vědecké knihovně Hradec Králové za pomoc při vypracování rešerše.

Anotace

Tato diplomová práce popisuje přítomnost magie v antickém Řecku a Římě, zabývá se jinými kulturami, které svou magickou praxí antické Řecko a antický Řím značně ovlivnily. Tato práce se také snaží postihnout vztah mezi magií a náboženstvím v antickém Řecku a Římě a prokázat jejich vzájemné propojení

Klíčová slova

Antické Řecko, Antický Řím, Magie, Proklínací destičky, Starověký Egypt, Babylónie

Summary

This thesis describes the existence of sorcery in Ancient Greece and Ancient Rome. This work deals with other cultures which significantly influenced their magic practice. Futhermore this work tries to comprehend the relationship between the magic and the religion in Ancienit Greece and Rome, and to prove their matual interconnections.

Key words

Ancient Greece, Ancient Rome, Curse tablets, Magic, Ancient Egypt, Babylonia

Obsah

Úvod.....	2
1. Definice magie a její nástin ve starověkém Řecku a Římě	
1.1 Pojem magie v obecné rovině.....	5
1.2 Magie ve starověkém Řecku a Římě.....	7
1.2.1 Proklínací destičky.....	10
2. Magie starověkých kultur a jejich vliv na Řecko a Řím.....	14
2.1 Starověký Egypt.....	17
2.1.1 Řeční pokračovatelé egyptských mágů.....	20
2.1.2 Kult Isidy a Osirida.....	22
2.2 Mezopotámie.....	26
2.1.3 Babylónie.....	28
3. Antická magie obecně v širších souvislostech.....	32
3.1 Starověké Řecko.....	33
3.2 Starověký Řím.....	42
4. Vztah antické společnosti k magii	
4.1 Antické řecko.....	48
4.2 Antický Řím.....	51
5. Příčiny praktikování magie vedle běžných náboženských aktivit.....	56
6. Motivy praktikování magie v řeckém a římském prostředí.....	62
Závěr.....	65
Seznam literatury.....	68
Zdroje obrázkové přílohy.....	72
Obrázková příloha.....	75

Úvod

Jak sám název napovídá, budeme se v této práci zabývat antickou kulturou starověkého Řecka a Říma. Specifika této práce spočívají v jejím samotném tématu. Předmětem našeho bádání bude postihnout fenomén magie v těchto dvou kulturách. Ale nezůstaneme jen u nich.

Důležité pro nás budou jistě první kapitoly, kde se budeme snažit vyjasnit pojem magie, jeho vznik a původ, což nás zavede do prastarých kultur starověkého Egypta a Mezopotámie. Tyto prastaré kultury nám mohou připadat magické již samy o sobě, neboť svoji rozmanitostí a nádhernými archeologickými památkami na svých územích nám dávají nahlédnout do tajů jejich minulosti.

Fenomén magie v podstatě provází lidstvo již od jejich začátků v různých formách. Naším zájmem bude si jeho jednotlivé formy vysvětlit, abychom se poté lépe orientovali v antickém světě.

Důležité pro nás taktéž bude nalézt příčiny praktikování magie v Řecku a Římě vedle oficiálních náboženských kultů. Tyto vyspělé kultury se nechaly okouzlit silou magických rituálů a kleteb, které se v nich vyskytují naprosto neproblematicky v přímé souvislosti s náboženskou praxí, která v těchto světech byla v době, na kterou se zde zaměříme. V rámci zkoumání této otázky se taktéž dotkneme hlubšího kontextu, proč vlastně lidé volili magii vedle náboženství, které vyznávali. Důležitou otázkou bude právě zjistit jejich motivy k tomu, proč dali přednost praktikování magie před oficiálním náboženstvím.

S naším bádáním nezůstaneme vždy v Řecku a Římě. Musíme si uvědomit, že tyto kultury, stejně tak jako každá jiná, přijímaly vlivy od okolních kultur a pracovaly s nimi. Důležitou složkou takovéto spolupráce je právě oblast magie. Zvláště pak řečtí mágové jsou v podstatě pokračovateli těch, kteří ovládali magii mimo tato území a dále ji šířili do povědomí lidí.

V této práci tedy nahlédneme do sféry, která existovala v životě každého tehdejšího člověka. Budeme zkoumat motivy společnosti jako takové nebo jen jednotlivců, které je vedly k účasti na magických aktech, ať už ve veřejné nebo té soukromé sféře.

Pokusíme se zodpovědět otázku, proč vlastně antická společnost našla zalíbení v magii a kletbách různého druhu. Na tomto případě si zároveň ukážeme jaké druhy

magie byly v těchto kulturách preferovány a proč tomu tak bylo. Cílem této práce je taktéž zjistit na jaké úrovni tyto magické akty probíhaly a jak souvisely s náboženskou činností v Řecku a Římě. Celkovým cílem tedy bude postihnout magický svět v starověkém Řecku a Římě a utvořit celkový obraz fungování této činnosti. Zároveň tedy prokázat vliv jiných kultur, ze kterých byly převzaty některé kultury významných bohů či bohyň a poukázat na to, že magie byla důležitou a neodmyslitelnou součástí tohoto světa.

Toto téma ke zpracování pro diplomovou práci jsem si nevybrala náhodně. Můžu říci, že v jistém ohledu navazuji na bakalářskou práci, kterou jsem věnovala magii a okultismu v širších souvislostech. Antická kultura je pro mě velmi přitažlivou ve všech směrech. Skrývá v sobě spoustu tajemna, jehož sílu nám ukazuje hlavně ve svých památkách, které nám dokáží alespoň částečně přiblížit důležitost a krásu těchto kultur. Ráda bych chtěla v této práci poukázat na propojenost magie a náboženství v těchto kulturách, neboť jak si postupně ukážeme, byly to dvě vzájemně propojené složky.

V rámci zpracování tohoto tématu budeme pracovat s českými a anglickými dostupnými publikacemi. Pro toto téma je taktéž velmi důležitá práce s primární literaturou. Jelikož moje jazyková specializace není ani na jazyk řecký či latinský, budu v rámci primárních zdrojů pracovat pouze s přeloženými díly antických autorů do českého jazyka. Tím může být seznam použité literatury omezen a ochuzen, ale i tak sčítá značně významná díla. Důležitým pro nás bude Lucius Apuleius, který byl jednou z osob, která byla obžalována z čarodějnictví. Je zároveň autorem velmi významného díla „*Metamorfózy*“¹, které se zabývá magií a kouzly. Historické souvislosti nám pomůže odhalit Livius ve svých svazcích, které nesou název „*Dějiny*“. Významným dílem pro nás taktéž bude „*O mystériích egyptských*“, jejichž autor Jamblichus je jedním z prvních, kdo se zabýval theurgií v rámci magie. V rámci primárních zdrojů taktéž nahlédneme k práci Plinia Staršího, který se více méně staví proti magické praxi a degraduje ji na pouhé šarlatánství. Nic méně v jeho díle „*Kapitoly o přírodě*“ můžeme najít zmínky o magických praktikách.

¹ U nás vyšlo pod názvem Zlatý osel.

Co se zahraničních zdrojů týče, velkou oporou nám bude kniha „*Religions of Rome*“ od Mary Bearda a Simona Price a dále pak dílo „*Magic in the Ancienit world*“ od Franze Grafa. Taktéž budeme pracovat s časopiseckými články v obou námi zvolených jazycích, které nám taktéž pomohou doplnit mnoho informací.

Dalším autorem, se kterým budeme pracovat je bezpochyby významný pardubický rodák František Lexa, jehož průkopnické dílo „*Staroegyptské čarodějnictví*“ pro nás bude mít taktéž velký význam při odkrývání tajů této problematiky.

V našem prostředí je téměř nemožné najít nějakou monografii, která by postihla veškerou problematiku, kterou se zde budeme zabývat. Nejlépe zpracované zdroje jsou především již zmíněné zahraniční tituly. Existuje bez pochyb mnoho prací, které se věnují samotnému fenoménu magie jako takovému a ze kterých taktéž budeme čerpat. Zmiňme si např. „*Dějiny magie*“ od Richarda Cavendishe. Toto dílo je sice jakousi kompilací, ale patří k těm lépe zpracovaným. A zároveň se neomezuje na magii jako takovou a velmi výrazně se věnuje i našim dvěma kulturám. Existuje opravdu velká škála knih zabývajících se magií, ale většina z nich je právě spíše jakýmsi kompilačním dílem. Myslím, že vhodné zdroje pro tuto práci jsou taktéž diplomové a disertační práce, které byly v nedávných letech napsány. Rozhodně mezi ně patří velmi dobře zpracovaná práce Aleše Chalupy „*Římské náboženství a příchod principátu. Změna, nebo kontinuita*“, která se taktéž stala z jedním ze zdrojů pro tuto práci. Další z nich je diplomová práce Hany Lepkové, která se zabývá proklínacími destičkami, je to asi zatím jediná takto zpracovaná tematika proklínacích destiček, které tvoří taktéž značnou součást této práce.

Metoda zvolená pro zpracování tohoto tématu bude především metodou kompilativní. Budeme ji kombinovat s metodou deskriptivní, která nás bude v podstatě provázet od začátku až do konce. V této práci se budeme pohybovat na poli religionistiky a částečně archeologie. Značné množství pramenů k danému tématu jsou čistě archeologické povahy. Z tohoto důvodu nemůže v této práci opomenout obrázkovou přílohu, která nám poskytne pohled na některé architektonické památky, či důležité magické symboly o kterých se budeme v průběhu práce zmiňovat.

1. Definice magie a její nástin ve starověkém Řecku a Římě

1.1 Pojem magie v obecné rovině

Termín magie je patrně odvozen z perského slova, které znamená „moc“ nebo „velikost.“² Slovo magie se poprvé objevuje ve starém Řecku ve tvaru mageia. Tímto názvem byla míněna věda a náboženství mágů, kněží Zoroastrových³ a sám Zoroaster byl pokládán za jejího zakladatele. Do prvního století našeho letopočtu bylo tomuto perskému věštci, který proslul i jako vynikající mudrc, připisováno mnoho knih o magii a astrologii.⁴

V 1. st. n. l. to byl právě starořímský učenec C. Plinius Secundus Starší, kdo se jako první zmínil o původu magie u Zoroastra. Nicméně se spletl v dataci Zoroastrově a domníval se že žil 6000 let před Platónovou smrtí. Plinius se i tak pokusil ve svém díle „*Kapitoly o přírodě*“ vypracovat velmi hrubý rodokmen magie, na jehož počátku stál právě Zoroaster.⁵ Plinius uvádí:

„Hermippos, který o celém umění pečlivě psal a vysvětlil učení Zoroastrovo, uložené do dvacetkrát sto tisíc veršů, vložil do svazků jeho obsahů své seznamy, a zaznamenal, že bylo založeno Agonachem, učitelem Zoroastrovým, ten prý žil pět tisíc let před trojskou válkou. Tu je na první pohled podivné, jak se mohlo toto umění udržet v paměti po tolik věků, když nebyly o něm napsány pamětní spisy a nebylo pěstěno ani slavnými ani vytrvalými jeho nástupci. Kolik lidí by je muselo znát jen z doslechu, z těch se jmenují Apukoros a Zaratos u Médů, Marmaros a Arabantifókos v Babylonii, nebo Tarmoendás v Asýrii. Po nichž však nic písemného nezůstalo. Zvláště nápadné je, že Homér o kouzelnictví zcela mlčí v Iliadě, ale ve značné míře ho užívá při bloudění Odysseově. Vždyť Odyssea je vlastně výhradně založena na magii, chce-li se tak chápat báje o Próteovi a zpěv Sirén, a provozuje je dokonce Kirké při vyvolávání stínů z podsvětí. Ani později nikdo nevysvětlil, jak se dostala magie do lyrického Telmessu, města nanejvýš zbožného, kdy přešlo ke kouzelnictvím v Thesálii, o nich se drželo dlouho povědomí v našem světě, kdežto zůstalo cizí kmenu trojskému, spokojenému s léčením Cheironovým a hřímajícím Martem.....“⁶

² V latině magnus znamená velký, v řečtině megas mocný, v sanskrtu „mahat“ symbolizuje moc.

³ Byli poradci králů a měli na starost výchovu královských princů. Zoroaster, známý jako Zarathustra žil v 6. st. př. n. l. Perský esoterik, znám jako tvůrce tzv. zoroastrismu, dualistického náboženského systému.

⁴ Srov. Betz, Hans. „Magic: Magic in Greco-Roman Antiquity“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol. 8. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 5572-5577.

⁵ Srov. Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 19.

⁶ Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knižní klub: Praha, 2000, s. 14.

Po něm magii zdělili mágové, a to především čaroděj Osthánés, který doprovázel perského krále Xerxa v roce 480 př. n. l. na neúspěšné výpravě do Řecka. Plinius uvádí, že právě čaroděj Osthánés údajně napsal knihu o magii, která probudila zájem o tento předmět u Řeků. Magii nazývá přímo zrudnou pavědou. Plinius také zdůrazňuje s jakou zuřivou vervou se Řekové nechali strhnout magií.

„První, kdo o magii psal a jehož spisy jsou zachovány, byl-jak shledávám-Osthánés. Provázel Xerxa za jeho vpádu do Řecka a tento Xerxes ji přivedl do sousedních krajin a zasel jakoby semínka do světa-tak jej nakazil zrudnou pavědou. Přesněji badatelé kladou Zoroastera krátce před tuto dobu a jiného z Prokonésu. Jisté je, že tento Osthénés navodil u řeckých kmenů nejen chtivou, ale přímo zuřivou touhu po této vědě.“ (Plinius, Secundus, Gaius. Kapitoly o přírodě, XXX, Původ magie. Vliv na Nerona. Další pověry, s.251-252, přel. Fr. Němeček.)

Zároveň se ve své knize také velice negativně vyjadřuje k různým magickým léčitelským praktikám, které považuje za nelidské a nehodné člověka.

„Pryč s tím od nás z římské literatury! My budeme mluvit o pomoci, nikoli o usmiřovací oběti, zrovna tak, jako se neléčí mlékem rodiček, poplíváním, dotýkáním těla a podobnými necudnostmi. Život nepokládáme za tak žádoucí, aby byl prodlužován jakýmkoli nevybíravým způsobem.“ (Plinius, Secundus, Gaius. Kapitoly o přírodě, XXVIII, Léky z lidského těla. Zařikávání a kouzla. Nechutné pověry, s.240, přel. Fr. Němeček.)

Půda pro magii ale z počátku nebyla moc živnou a pro poměrně nový jev v antickém světě to nebylo ze začátku vůbec jednoduché. V Řecku se první zmínky o magii objevily ve spise Herakleita z Efesu. První reakce ale nebyly nikterak pozitivní.⁷ V Římě byla situace srovnatelná s Řeckem.⁸ Terminologie pro magii byla více méně vypůjčená od Řeků. Tyto termíny můžeme zaznamenat už okolo 1. století př. n. l. ve spisech Catulla a Cicerona.

O opravdovém původu magie můžeme jen polemizovat. Hermetikové se domnívají, že magie je pozůstatkem pradávnejší vědy o přírodě a dědictví po zaniklé kultuře. Za tuto kulturu je obvykle pokládána Atlantida.

Například Aristotelés používal termín v negativním smyslu, stejně tak, jak to děláme my dnes. Ale tento negativní význam se později stává vysoce dominantním

⁷ Srov. Graf, F. *Magic in the Ancienit world*. Cambridge, Mass: Harvard Uni Press, 1997, s. 21.

⁸ Srov. Graf, F. *Magic in the Ancienit world*. Cambridge, Mass: Harvard Uni Press, 1997, s. 37.

hlavně v helénském období, kdy se kromě významů „*magos*“ a „*mageia*“ používají výrazy jako „*mageuein*“ a „*magikos*.“ Můžeme ale nalézt také pozitivní význam magie, na který se poukazuje v řeckých papýrech.

Napsat jasnou definici, co je to magie není vůbec jednoduché. Jednou z těch přijatelných a vystihujících by mohla být právě ta definice kabalisty hraběte C. zu Leiningena, který uvádí : „*Magií rozumíme současné působení smyslových jevů prostřednictvím nadpřirozené síly a mágy nebo čaroděje nazýváme ty, kdož ovládají tyto síly skrze sílu vůle a prostřednictvím svých poznatků o přírodních zákonech nadsmyslového světa.*“⁹ Jakýsi pokus vyjasnit, co v podstatě tvoří pojem magie se snaží i Beard a Price v jejich díle „*Religions of Rome*“, kteří uvádí to, co jsme si již nastínili. Podle těchto autorů není tak úplně jednoznačné, co do této kategorie lze zahrnout. Mírně se rozhořčují nad klasickým rozdělením. Zdůrazňují, že tento pojem jako takový netvoří samostatný obor. Je velice proměnlivý a jeho náplň se odvíjí od každé jedné kultury zvlášť.¹⁰

My se ale v této práci budeme soustředit na magii, která provázela starověké Řecko (obr. 1) a Řím (obr. 2) a která byla bez pochyb součástí těchto kultur.

1.2 Magie ve starověkém Řecku a Římě

Magie neměla svou pozici hned od počátků pevně ukotvenou. Je ale zřejmé, že během let se změnila ve svém rozsahu i významu v návaznosti na rituály, ke kterým byla používána. Jak si ukážeme v další kapitole magie sama předcházela kulturu Řeků i Římanů.

Pokrok vědy a úpadek tradičního náboženství vyvolaly růst zájmu o okultizmus. Důvěra v získávání vědění racionální cestou proto od 2. století n. l. mizí. Vzrůstá zájem o magii, roste víra v čarodějnictví, léčitelství a ve vývoj jedince prostřednictvím meditace a změny stavu vědomí. Vzdělanci byli též zaujati astrologií a očekávali příchod Zlatého věku. I přesto všechno, to nebylo pro magii v antickém světě ze začátku jednoduché. V Řecku se první zmínky o magii objevily ve spise Herakleita z Efesu. První reakce ale nebyly nikterak pozitivní.¹¹

⁹ Nakonečný M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Vodňák: Praha, 1999, s. 8.

¹⁰ Srov. Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 1, A History*. Cambridge 1998, s. 154.

¹¹ Srov. Graf, F. *Magie in the Ancienit world*. Cambridge, Mass: Harvard Uni Press, 1997, s. 21.

Přesto v řecko-římském světě začala magie velice brzy tvořit nedílnou součást každodenního života občanů. Magie byla využívána v pozitivním slova smyslu, ale mnohem častěji ve snaze někomu uškodit. Nejvýraznějšími zdroji magie byly amulety, zaříkadla či tzv. proklínací destičky a magické symboly.

Plinius Starší poukazuje na její podvodný a nebezpečný charakter. Přichází s teorií o jejím původu jako dekadentní směsi prvků z medicíny, astronomie a náboženství. Naproti tomu Apuleius shledává tato tvrzení za absurdní. Dále musíme poukázat na to, že je i ve světě starověkého Řecka a Říma nutné brát v patrnost rozdělení nižší a vyšší formy magie.

Toto rozdělení pochází přímo od Řeků. U nižší magie se zejména odráží antická přírodní filozofie, tak zvané lidové čarodějnictví. Kolem 5. století n. l. se na ní začalo nahlížet jako na podvod a klam. Zabývali se jí pouze jednotlivci z prostého lidu, kteří tvrdili, že mají nadpřirozené schopnosti a za úplatky pomáhali ostatním. Nízká magie se nazývá psychurgie. Jejím předmětem je práce s astrálními bytostmi nejrůznějších druhů jako například larvami, elementály, astrálními těly zemřelých bytostí, astrálními „duchy“ přírodnin, ovšem i vlastním astrálním tělem.¹² Uskutečňuje se jako evokace a instrumentalizace objektivizovaných sil operátorova transcendentálního subjektu. Tyto síly jsou označovány jako démonické. Do psychurgie lze zahrnout i umělé vytváření astrálních bytostí nižšího druhu.¹³

Vysoká magie¹⁴ je zaměřena na poznání transcendentna a má více filozofický charakter. Označuje styk s vyššími bytostmi, které bývaly nazývány bohy. Lze jí též nazvat theurgie. Theurgií se zabývali především neoplatonikové, vyznavači náboženského a filozofického systému, který vznikl ve 3. století n. l. v Alexandrii a byl směsicí doktrín Platóna a dalších řeckých filozofů, orientálního mysticismu, judaismu a křesťanství. Ve svatyních starého Egypta bývala theurgie nejvznešenější a nejvyšší hermetickou vědou. První spis, který vypovídá o této nejposvátnější vědě pochází od Jamblicha a nese název „*O mystériích egyptských*“.¹⁵ Jamblichos je sám theurgem novoplatonské školy, a proto pro něj theurgie znamená více než filozofie. Jamblichos chápe theurgii jako „volání bohů“, tj. jako evokaci božských sil, které mají theurgovi

¹² Srov. Butler W. E. *The Magician: His training and work*. London, 1959.

¹³ Srov. Nakonečný M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Vodňák: Praha, 1999, s. 193.

¹⁴ Kterou lze také označit latinským výrazem *magia divina*, neboli božská magie.

¹⁵ Evropští hermetikové se s tímto spisem seznámili až v latinském překladu Marsilia Ficina, který byl vydán v Benátkách až v roce 1497.

dopomoci k povznesení se nad svět materiální, což znamená k duchovnímu vývoji. Pro něj je theurgie zvláštní evokací bytostí světelné říše, čehož lze dosáhnout pomocí tajemných, posvátných obřadů, obětí, modliteb, vykuřování, zaklínání za účelem vyššího zjevení. (srov. Jamblichos Chalcidensis. *O mystériích egyptských: s dopisem Porfyriovým Anebonu, Egyptanu*, s. 21, přel. J. Matoušek). Velmi podrobněji se této evokační theurgické činnosti věnuje přímo v již zmíněném díle v části čtvrté, kde se do hloubky zabývá theurgií v praxi a nastiňuje, jak pracuje pravý theurg.

„Můžeme však podati ještě jiné vysvětlení této věci. Při všech theurgických úkonech nese theurg osobnosti dvě. Jedna z nich jest jaksi naše lidská (pozemská) osobnost, která zachovává řád naší přirozenosti, již máme v tomto světě. Druhá však je sesílena božskými karaktéry a znaky. Ona, směřujíc vzhůru k nadpozemskému, spojuje se prostřednictvím těchto znaků s vyššími bytostmi a zvedá se, jsouc s nimi v souladu, v jich řád. Toto pochopitelněji s to, aby propůjčilo theurgovi zmíněnou osobnost druhou, božskou.“ (Jamblichos Chalcidensis. *O mystériích egyptských: s dopisem Porfyriovým Anebonu, Egyptanu*, 4,2. přel. J. Matoušek).

U Římanů můžeme také najít zmínky o tzv. „Právu Dvanácti desek.“ Graf uvádí, že je ale nutné se na „Dvanáct desek“ dívat také z pohledu magie. Desky obsahují některá příkázání, která bychom dle něj mohli dnes nazvat černou magií. Nejlepší zmínku o tomto jevu nalezneme u Senecy, který upozorňuje např. na toto: „Právo Dvanácti desek varuje. Nikdo nesmí zničit úrodu svého souseda pomocí kouzel.“¹⁶ Desky byly vystaveny na Foru. Původní desky však byly zničeny při pádu Galů.¹⁷ Jsou zde ale i další velmi významní římsí autoři, kteří ve svých dílech uvádějí odkazy na magické jednání ať už v podobě zařikáadel nebo kouzelnických magických rituálů. Livius se ve svém rozsáhlém několika svazkovém díle „Dějiny“ zabývá tzv. zlověstnými znameními, která se ve své podstatě mohou taktéž jevit jako magická. Např. uvádí několikrát nezvyklá úmrtí pod následkem blesku, věštby podle Sibylliných knih apod. Uvádí taktéž velmi mnoho příkladů narození různých zohavených lidí, nebo deformací na lidských tělech. Livius toto připisuje magii a nadpřirozeným znamením, které na lidstvo sesílali rozzlobení bohové.

„Z konzulátu Gnaea Domitia a Gaia Fannia se na foru ve Suesse narodilo dítě obojího pohlaví a bylo vrženo do moře. V Galii byla spatřena tři slunce

¹⁶ Srov. Graf, F. *Magic in the Ancienit world*. Cambridge, Mass: Harvard Uni Press, 1997, s. 41.

¹⁷ Srov. Grant, M. *Dějiny antického Říma*. BB art: Brno, 1999, s. 81.

a tři měsíce. Narodilo se dvouhlavé tele. Na Capitoliu byl spatřen výr. Catina byla strážena požárem po výbuchu Etny.“ (Livius, T. Dějiny VII, Obsequens, J. Kniha zlověstných znamení, 632/122. přel. P. Kucharský, Č. Vránek)

„Za konzulátu Lucia Aurelia Cotty a Lucia Caecilia byl na římském území nalezen osmiletý člověk neurčitého ohlavi a byl svržen do moře.“ (tamtéž, 635/119.)

My bychom dnes některé tyto jevy přiřadili spíše k medicínské a genetické problematice.

I u Horatia Flacca můžeme najít zmínky o kouzlech a čarodějkách, které se zabývají svými lektvary pro různé účely.

„...Jen počkej, Vare, duše předurčená lkát, však ještě k sobě připoutám tvou mysl mocí tajemného nápoje, ne mocí obyčejných čar! Ty pohrdáš mnou? Lepší kouzlo nachystám a lepší doušek dám ti pít!...“ (Horatius, Q., F. Vavřín a réva: ódy, epódy, satiry, list. Epódy, V., přel. J. Pokorný, R. Mertlík)

V jiné části svého díla uvádí další zmínky o používání magie a kouzel.

„Již svěřuji se nadvládě tvých velkých čar a uctivě tě žádám při Proserpině i Dianě, již není radno popouzet, i při knihách tak mocných zařikáadel, že dokáží i hvězdy z nebe přivolat...“ (Horatius, Q., F. Vavřín a réva: ódy, epódy, satiry, listy. Epódy, XVII., přel. J. Pokorný, R. Mertlík)

Podle Petera Greena byla magie v těchto kulturách používána hlavně k tomu, aby měli lidé kontrolu nad přírodou. Od 7. století př. n. l. řecký racionalismus zasáhl magii svou snahou najít přirozené vysvětlení pro jevy, které byly dříve považovány za nadpřirozené. Římský svět ale prodělal novou vlnu zájmu o magii srovnatelnou s novověkým oživením okultismu. Vlivy z Řecka a východu se mezi sebou začaly mísit a daly tak vzniknout nové západní tradici magie.¹⁸

1.2.1 Proklínací destičky

V těchto dvou kulturách, kterými se budeme zabývat v celé naší práci, jsou pro magii důležité primární a sekundární zdroje, amulety (obr. 3), symboly (obr. 4)

¹⁸ Srov. Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994. s. 15.

a zaklínadla, se kterými se budeme setkávat v pozdějších kapitolách. Jednou z významných součástí jsou tzv. „*Proklínací destičky*.“ (obr. 5). Ty byly používány ze dvou důvodů. Šlo o to někomu uškodit, nebo se naopak před nějakým takovým kouzlem chránit. V řečtině se tyto tabulky nazývaly „*Katadesmos*.“ Šlo o texty naškrábané na velmi tenké často plechové tabulky, jejichž znění bylo adresováno Bohům. Velmi často byly poté zahrabány pod zem, vhozeny do hrobek či studní nebo přibity ke zdím chrámů. Zároveň je bylo možno používat pro kouzla lásky, kdy stačilo tabulku připevnit někde v domě svého vyvoleného.

Destičky (obr.7) byly většinou vyráběny z olova, ale ani olovo nebylo jediným materiálem, který se používal pro účely výroby destiček. David R. Jordan uvádí i jiné materiály, jako např. kousky keramických střepů, vápencové úlomky, drahokamy, papyrus a tabulky z vosku.¹⁹ Velmi často byla o pomoc prostřednictvím destiček žádána podsvětní či temná božstva, která měla vyslyšet prosbu toho, kdo se snažil někomu jinému uškodit. Ve většině dochovaných materiálů, které se povedlo rozluštit jsou uváděna božstva jako Déméter, Persefona, Gáia, Hermés aj. Taktéž se objevovala božstva pocházející z jiných kultů jako např. z Egypta.

Většinu proklínacích tabulek (obr. 8) zřejmě vyrobili odborníci. Myslíme lidé, kteří byli povoláni v kouzlech a magii a zhotovovali tyto destičky povětšinou na zakázku. Můžeme najít určitou podobnost mezi nalezenými tabulkami. Je vcelku nemožné, aby je všechny vytvářel jeden a ten samý člověk²⁰, ale pravděpodobně se jednalo o předávání tradice a o zachování jistých formulí, které byly používány mnohými zhotovovateli, proto jsou si velmi podobné. (obr. 9)

Tabulky se ale také mimo kleteb používaly v souvislosti s mrtvými. Pokud zemřel člověk v mladém věku, nebo dokonce násilně, používaly se tyto tabulky, které se vkládaly do hrobů, aby duše zemřelého našla klidu. Mnohé z tabulek, které byly objeveny v Athénách obsahují texty ohledně soudních sporů či právě kouzla erotické lásky. Asi 130 takovýchto tabulek bylo nalezeno u Aquae Sulis v Anglii.

Studiem dochovaných a nalezených textů z těchto destiček se zabývali např. Richard Wunsch a Auguste Audollent, který rozdělil destičky do pěti specificky

¹⁹ Srov. Lepková, H. *Latinské proklínací tabulky nalezené na území Itálie*: [bakalářská práce online].Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav klasických studií, 2006. [cit. 2010-5- 30] Dostupnost z WWW:http://is.muni.cz/th/109349/ff_b/, s. 11.

²⁰ Podobnost vykazují tabulky, které byly nalezeny v jiném časovém horizontu či v jiné lokalitě.

definovaných kategorií dle jejich využití, na základě přeloženého textu, který obsahovaly. Pro destičky používá latinského názvu, který se využíval V Římě, *defixiones*.²¹ Dělí je tedy dle jejich funkce na ty, které se používají při ochraně proti uhranutí při soudních sporech²², na destičky používané při uplatnění kouzla lásky²³, kouzla spojená se zápasy²⁴, kouzla proti zlodějům a konečně také texty obsahující formule proti rivalitě v obchodní činnosti. Formule na destičkách týkající se soudních sporů se využívaly ve smyslu působení proti protivníkovi nějaké osoby u soudního dvora. Nejčastějším zaklínadlem, které bylo na této tabulce použito mělo zařadit, aby protivník oněměl, např. ztratil hlas a nebyl schopen vypovídat, nebo se k soudu vůbec nemohl dostavit. Tyto destičky se poměrně hojně našly na Kypru.

Destičky pro milostná kouzla- zde se jednalo hlavně o to, aby osoba, která chce někoho získat, si pomocí formule na destičce získala jeho lásku a mnohdy, aby mu tím zároveň zabránila milovat někoho jiného. Hana Lepková ve své práci uvádí příklad dochované destičky, který obsahuje kletbu od ženy jménem Septima, která milovala jednoho muže, žádá tedy o kletbu, která by měla být nad ním provedena.

„Zapřísahám tě velký bože a vás Anterótové, a tebe Bože s jestřábí hlavou, a vás sedm hvězd, od té chvíle co vložím tabulku do hrobu at' Sextilius, syn Dionysie nemůže spát, at' hoří a šílí láskou a touhou po mně, at' nemůže spát, sedět ani mluvit a má na mysli jen mě Septimii, dceru Amoeny; at' šílí láskou a touhou po mně, at' láskou plane duše i srdce Sextilia, syna Dionysie, at' plane láskou po mně Septimii, dceři Amoeny. A ty Abare, Barbarie, Eloë, Sabaothe, Pachnuphy, Pythipemi, zařid' at' nezamhouří oko a at' hoří láskou a touhou po mně, jeho duch i srdce at' plane i všechny údy celého těla Sextilia, syna Dionysie. Pokud se tak nestane, sestoupím ke hrobu Osirida, rozsekám jeho sarkofág na třísky a rozházím tak, aby ho roznesly řeky, jelikož jsem velký vládce bohů Achrammachalala“²⁵

Kletby spojené se závody se většinou v podstatě zaměřovaly na protivníka. Úkolem kletby bylo znemožnit mu jeho vítězství. Na stejném principu v podstatě fungovala zaklínadla proti rivalům v obchodní činnosti.

²¹ Srov. Graf, F. *Magic in the Ancienit world*. Cambridge, Mass: Harvard Uni Press, 1997, s. 118-120.

²² The defixiones iudicariae

²³ The defixiones amatoriae

²⁴ The defixiones agonisticae

²⁵ Lepková, H. *Latinské proklínací tabulky nalezené na území Itálie*: [bakalářská práce online]. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav klasických studií, 2006, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/109349/ff_b/, s. 4-15.

Jako přímý příklad používání proklínacích destiček se můžeme odkázat na dobu dávno minulou.

Apuleius popisuje, že místo destiček, nebo právě naopak společně s nimi byly používány části lidských těl, tedy již oplakaných nebožtíků, jako např. nos, ruce, prsty nebo dokonce kusy lebek.

Kletby a zaříkávadla byly použity v roce 19 n. l. při zavraždění adoptivního syna císaře Tiberia Germanica Caesara, který onemocněl v Antiochii záhadnou nemocí. Tomuto problému se věnuje poměrně podrobně římský historik Tacitus, který se o něm zmiňuje ve svém díle „*Letopisy*.“ (srov. Tacitus P. C. *Letopisy*. III, 13. přel. A. Minařík, A. Hartmann) Podle Tacita byla pod podlahou a za zdmi jeho ložnice nalezena zhoubná kouzla, pozůstatky lidských těl, zaříkávadla, kletby, olovněné destičky s vyrytým pacientovým jménem. Ožehnuté a krvavé části těl a jiné zlovolné předměty, které mají duši podstoupit záhrobním silám. Zanedlouho po tomto objevu Germanicus (obr.10) zemřel a Tacitus věřil, že Germanicův strach ze zlé magie, namířené proti němu, přispěl k jeho smrti. Z vraždy Germanica byli obviněni místodržitel Sýrie Gaius Calpurnius Piso a jeho žena Plancina, kteří prý k tomu účelu použili jedu a magie. Aleš Chalupa ve svém textu uvádí, že nový správce Sýrie, Gnaeus Sentius prý údajně zadržel jistou čarodějkou Martinu, kterou odeslal k soudu do Říma. Bohužel Martina zemřela na cestě v Brundisiu, a to za údajně podezřelých okolností. V jejích vlasech se našel ukrytý jed, ale její tělo nevykazovalo žádné známky vraždy, boje nebo násilí. Byla zběhlá i v proklínacích technikách a tudíž není vyloučeno, že měla s Germanicovým prokletím něco společného.²⁶ Když se Piso vrátil do Říma, byl téměř ubit běsnícím davem a na důkaz své nevinny spáchal sebevraždu. Jeho žena byla později po několika letech znovu obviněna a i ona se zabila.²⁷

Taktéž Cassius Dión se zmiňuje, že Germanicus byl vystaven úkladům Pisona a Planciny. I on hovoří o nalezených lidských kostech, které byly pohřbeny v útrokách domu, kde Germanicus téhož času přebýval. Taktéž, stejně jako Tacitus, poukazuje nato, že byly nalezeny olovněné destičky, které obsahovaly Germanicova jméno.

²⁶ Srov. Chalupa, A. *Vemenům, nebo vemenům? Tacitus, magie a větrné mlýny Dona Quijota: několik poznámek k metodologii studia antické magie*. Religion. 2006, roč. 14, č. 1, s. 102.

²⁷ Srov. Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knižní klub: Praha, 2000, s. 105.

Další, i když jen letmou zmínkou můžeme taktéž najít u Suetonia, který se u této události na moment zastavuje v životopise Caliguly.²⁸

Germanicova krajně podezřelá smrt za značně nejasných okolností však vážně oťrásla Tiberiovou autoritou, což přispělo k císařově vzrůstající paranoi a k vytvoření atmosféry strachu a nedůvěry v Římě.

Velmi často se v souvislosti s tabulkami také objevují „*Proklínací figurky*.“²⁹ (obr 6). Tyto figurky měly podobu člověka, kterému chtěl někdo uškodit, nebo naopak chtěl získat jeho lásku magickou cestou. Časté bylo, že tyto figurky měly na sobě kousek látky z oblečení oné fyzické osoby. Na figurkách se také nechávalo místo, kam se napsalo jméno dotyčné osoby. V díle Heliódora „*Příběhy aithiopské*“ se můžeme setkat s používáním těchto panenek. Magický postup výroby panenek lze nalézt v řeckých magických papyrech, které obsahují formule pro tuto výrobu. Tyto figurky se používaly i při veřejných obřadech, např. v květnu nosili Římané 27 figurín ze slámy oblečených do starověkých oděvů v průvodu k nejstaršímu mostu přes Tiberu, kde byly figury slavnostně hozeny do řeky za přítomnosti vestálek. Ovidius ve svém díle „*Fasti*“ uvádí, že tyto figury měly představovat náhradu za skutečné lidi, lidské oběti, které snad byly v dávných dobách řece obětovány.³⁰

2. Magie starověkých kultur a jejich vliv na Řecko a Řím

Historicky vzato byla magie pěstována ve svatyních starého Egypta, ale i v Persii, Babylónii, staré Indii a mnoha dalších prakulturách. Také indiští bráhmani a keltští Druidi³¹ byli považováni za mistry magie.³² My se v této kapitole podíváme do krajin, které jsou považovány za pravlast magie a zároveň ji předaly našim dvěma kulturám.

²⁸ Srov. Chalupa, A. *Římské náboženství a příchod principátu. Změna nebo kontinuita?*: [disertační práce online], Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky, 2008, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/39781/ff_dl/, s. 104.

²⁹ Což se velmi často nepřesně překládá jako tzv. panenky woodoo.

³⁰ Srov. Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knižní klub: Praha, 2000, s. 105.

³¹ Druidové byli jacísi tajemní kněží požívající nesmírné úcty celého starověkého světa. Keltští kněží byli rozděleni do několika skupin z nichž Druidové byli zřejmě vrstvou nejvyšší a nejuniverzálnější, zatímco ostatní druhy keltských kněží (bardové, fili, ollamh či brehoni) byli spíše specializováni na jeden druh činnosti mezi jejich schopnosti patřilo i léčení. http://esoterica.wz.cz/druidsky_haj/druidi.htm. [cit. 2010-5-20].

³² Srov. Kefer J. *Syntetická magie*. Trigon, 1991, s. 13.

Podle dochovaných tradic ale můžeme vidět, že Řekové znali magii ještě dříve, než se setkali s Peršany, což si můžeme ověřit z báje o kouzelnici Kirké v Odyssei, v báji o Médeji a v lidových pověrách spojených s kultem podsvětní bohyně Hekaté. Další zmínky o starověké magii můžeme nalézt i např. v určitých zemědělských spisech od M. Porcia Catona nebo M. Terentia Varrona. Zde najdeme zmínky hlavně o magii přírody spojenou s plodností a úrodností. Dále také v satirách Horatiových, ve zprávách některých historiků jako např. u Tacita, nebo např. u Apuleia.³³

Lucius Apuleius (125-150 n. l.) byl rodilý Afričan, se dostal na studia do Athén, kde se věnoval hlavně studiu filozofie. Hodně cestoval, zvláště pak po Řecku kde byl obviněn z čarodějnictví- „*de magia*“. Toto obvinění mu ale nakonec přineslo spíše slávu než zkázu a tak mohlo světlo světa spatřit jeho pro nás velmi významné dílo „*Metamorfósy*“, neboli „*Zlatý osel*.“ Když byl obžalován z čarodějnictví, prohlásil ve své obhajovací řeči: „*Magie je umění milé nesmrtelným bohům, do puntíku znalé toho, jak bohy ctít a vzývat, samozřejmě zbožné a zběhlé v božských věcech, už od svých zakladatelů Zoroastra a Óromazda ušlechtilé, prokazující nebešťanům kněžské služby, a jedna z prvních věcí, kterou se naučili perští králové.*“ (Apuleius, L. *Apologie aneb Vlastní obhajoba proti nařčení z čarodějnictví*, 26, s. 44, přel. V. Bahník). Obvinění z magie spočívalo také v tom, že Apuleius údajně sbíral ryby, které následně pitval. Jména těchto ryb prý údajně připomínají názvy pohlavních orgánů. Apuleius se bránil tím, že sbíral materiály pro svoji novou knihu, ke které chtěl využít znalosti přírody a lékařství.³⁴

Sám Apuleius měl tedy pověst mága, protože se zajímal o rituální obřady o astrologii a sám často vedl hovory o magii. Námět jeho díla „*Metamorfósy*“ čerpá právě z okruhu mysticko-magických témat. Vypráví o mladíkovi Luciovi, který se díky své horlivosti a zvědavosti promění na oslíka pomocí kouzla. Cesta ke zpáteční proměně není tak jednoduchá. Toto dílo, ač námět o proměně v oslíka není původní, jasně ukazuje prvky magického konání. (Srov. Apuleius, *Zlatý osel*, předmluva, s. 9-17, přel. V. Bahník).

Lucius se chtěl proměnit v nočního ptáka, ale nedopatřením se z něj stává pouhý oslík. Je poměrně humorné sledovat jak se Lucius v podobě oslíka opravdu chová jako

³³ Srov. Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha 1997, s. 296.

³⁴ Srov. Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha 1997, s. 17-18.

osel. Lidský rozum mu zůstal, ale on jakoby se stál oslem skrz naskrz. Ví, co je špatné a také ví jak v jakých situacích postupovat jako člověk, ale nedrží se toho.

„ ...a vyjme ze skříňky kelímek. Já jsem ho vzal do obou rukou a zlíbal a pak ho prosil, aby mi dopřál šťastný let. Potom sem spěšně ze sebe shodil všechno, co jsem měl na sobě, nedočkavě jsem ponořil do kelímku ruce, nabral jsem si pěknou porci masti a roztíral jsem si ji po celém těle. Strídavě jsem zvedal a zase spouštěl paže a snažil jsem se napodobit pohyby ptáka, avšak nikde ani peříčko, nikde ani nejmenší stopa po křídlech, zato mé chloupky zesílí v hrubou srst, hebká pleť ztvrdne v tlustou kůži, už se nemůžu dopočítat prstů, všechny srostou v kopýtko, na každé končetině jedno a na konci páteře mi vyroste dlouhý ohon.“ (Srov. Apuleius, Zlatý osel, kniha III., s.81-82, přel., V. Bahník)

Mnoho okultistů považuje za pravlast magie Babylónii. V roce 2750 př. n. l. zde vznikl pro okultismus velmi významný epos o Gilgamešovi. Na troskách Babylónie vzniká nový celek Persie. Zde pravděpodobně vzniká název magie. Perský náboženský Zoroasterismus přispěl svým významným dualismem, a sice rozlišením boha dobra a boha temna.³⁵

Ve starém Egyptě byla magie pěstována především k účelům zvědným a ochranným. V období helénismu se magie z Egypta rozšířila do Evropy, především prostřednictvím starého Řecka a Říma. Vysoká magie zde byla pěstována především jako chrámová věda. Magické spisy byly pečlivě sčezeny ve svatyních, dogma a rituály byly zašifrované v hieroglyfických nápisech na stěnách pyramid. Můžeme zde pozorovat určité odlišnosti v magii. Ta byla rozlišena na jakési dvě dimenze. První – lidskou, která odpovídá schopnosti a síle transcendentálního lidského subjektu a psychurgie. Druhou – mimolidskou, jenž odpovídá mimolidské transcendentní bytosti a theurgie. Nejvyšší formou magií byla právě theurgie, tedy evokace božstev.³⁶ Poslední pohanský císař Julián Apostata, theurgii nadšeně podporoval, avšak v 6. století ji křesťanský císař Justinián zakázal. Theurgové tvrdili, že dovedou oživit i sochy bohů a duchů. Používali k tomu zaklínací formule, které obsahovaly tajná jména sil. Dalším způsobem, kterým theurgové komunikovali s božstvím, bylo uvedení lidského média do transu. V tomto médiu byl uvězněn duch nebo bůh, kteří potom promlouvali právě ústy média.

³⁵ Srov. Nakonečný M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Vodňák: Praha, 1999, s. 28.

³⁶ Podstatu theurgie odhalil neoplatonik Jamblichos. Učinil tak v již zmíněné knize „*O mystériích egyptských*.“

2.1 Starověký Egypt

Egyptská kultura je primárně chápána jako magická, neboť velké množství jejich produktů mělo magickou funkci a magie zde vystupovala v úzké jednotě s náboženstvím. Jejich základním společným rysem byla víra v stvořitelskou sílu slova a obrazu. Magie byla v Egyptě (obr. 11) označována jako heka. Velká část egyptských kněží byli dobrými znalci magie.³⁷

Do magie byli v této kultuře zasvěcování pouze vybraní jedinci, kteří museli projít těžkými zkouškami, než se jim dostalo onoho zasvěcení. S praktickou magií se pak seznámili prostřednictvím studia přísně utajovaných a nepřístupných textů, psaných posvátným hieroglyfickým písmem. Římský císař Dioklecián dal některé tyto magické papyry zničit. Údajně měly přímo čarodějnický obsah a od Egyptanů je přebrali hlavně Řekové.³⁸

V období od 1.-4. stol. n. l. pronikaly z východu magické praktiky současně s orientálními, zvláště pak egyptskými mysterijními kulty. Vzniká jakási synkretická magie, kterou nám poměrně dobře dokládají magické papyry, jichž dnes známe poměrně značné množství. Jedná se o sbírku, která obsahuje různé návody a recepty pro magickou praxi, která vychází z principu propojenosti ve veškeré přírodě.³⁹ V Egyptě se také setkává s tzv. staroegyptským čarodějnictvím, které je v podstatě nižším stupněm magie. Využívá magických praktik ke splnění osobních přání jednotlivce, kde potom můžeme vidět paralelu s řeckými proklínacími destičkami.

Jako příklad ukázky čarodějnictví si uveďme návod, jak podle zaříkávadla učinit z vlastního stínu sluhu.

„ Obětuj pšeničnou mouku a zralé moruše, nevypeckovaný sezam, nedušený plněný fíkový list, přidej tam mangold a dosáhneš toho, aby ti tvůj stín sloužil. Jdi v šest hodin ráno při východu slunce na opuštěné místo, přivaž k sobě košík z ebenového proutí, hlavu si ovaž červeným lankem z praku, za pravé ucho si srč křídlo krahujce, za levé ucho křídlo ptáka Ibise. Až přijdeš na to místo, klekni si s rukama vztyčenýma a říkej: Učiň, ať mi můj stín nyní slouží, protože já znám tvá posvátná jména, znaky a symboly, i kdo jsi právě nyní a jaké je tvé jméno. Po těchto slovech prones výše uvedenou modlitbu.

³⁷ Srov. Lexa, Fr. *Staroegyptské čarodějnictví*. Snímal: Praha, 1996, s. 5.

³⁸ Srov. Nakonečný M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Vodnár: Praha, 1999, s. 36-38.

³⁹ Srov. Dostálová, R. Hošek, R., *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha, 1997, s. 296.

Nevyslechne-li tě, řekni: Řekl jsme ti tvá svatá jména, znaky a symboly, proto, pane, učíš, ať mi můj stín slouží. O sedmé hodině přijde stín k tobě a ty mu řekni: Doprovázej mně všude. Pak si hled' toho, aby tě neopustil.“⁴⁰

Není tedy pochybností o tom, že v době řecko-římské egyptské působilo čarodějnictví společně s magií na tyto jevy v Řecku. Nejpádňším dokladem toho, jsou řecká čarovná říkadla v démotické čarodějnické knize londýnské a leidenské. I když se na první pohled může jevit, že text je původně přeložen z řečtiny do egyptského jazyka, je tomu naopak. Nasvědčují tomu jednak ryze egyptské náboženské představy, o kterých se zde vyskytují zmínky a dále pak také použití slov pro označení egyptského říkadla. Texty byly tedy přeloženy z egyptštiny do řečtiny a poté zpátky z řečtiny do egyptštiny.⁴¹ Pro stanovení poměru řeckého čarodějnictví k egyptskému nemá tedy význam jazykový rozbor textů, nýbrž jejich obsah. Za zmínku bez pochyb stojí i tajemné dílo nazvané „*Picatrix*“. Tato arabská čarodějnická kniha s původním názvem „*Hajat alhakim*“ byla napsána anonymním autorem v polovině 11. století. Její jméno *Picatrix* pochází ze jména *Bukratis*, jež se v arabském originále několikrát vyskytuje a *Bukratis* je obvyklý arabský přepis řeckého jména *Hippokrates*. Jemu je také přičítán původ této knihy.⁴² Tento spis se skládá ze čtyř částí a je kompendiem astrologické magie a nauky o talismanech. Na základě rozboru jejího obsahu byl podle Františka Lexy této knize přisouzen staroegyptský původ.⁴³

Již ve starém Egyptě, který je považován za jednu z kolébek magie, ji využívali i samotní panovníci, zvláště pak ke své ochraně, nebo k ochraně svých majetků. Můžeme nalézt malé kamenné destičky s nápisy, které jsou známé jako „zaklínací texty.“⁴⁴ Tyto texty se využívaly právě proti nepřítelům, nebo těm, o kterých se panovníci domnívali, že jim mohou nějak uškodit. Po tisíce let se k vládcům Egypta přistupovalo jako k Bohům. Magie ale v Egyptě nevyužívali jen panovníci, nýbrž i dosti movití lidé, kteří chtěli díky ní dosáhnout např. nesmrtelnosti. Magie se zde používala poměrně běžně ve všech obdobích a jak jsme si naznačili téměř ve všech vrstvách obyvatelstva. Ti, kteří nebyli nikterak movití, nosili alespoň různé talismany nebo amulety k tomu, aby od

⁴⁰ Dostálová, R., Hošek, R.. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha, 1997, s. 297.

⁴¹ Srov. Lexa, Fr. *Staroegyptské čarodějnictví*. Snímal: Praha, 1996, s. 128.

⁴² Srov. Lexa, Fr. *Staroegyptské čarodějnictví*. Snímal: Praha, 1996, s. 140.

⁴³ Srov. Nakonečný, M. *Lexikon Magie*. Ivo Železný: Praha, 1997, s. 225.

⁴⁴ Srov. David, A., R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*. BB art: Praha, 2006, s. 178.

sebe odehnali zlo. Také navštěvovali různé kouzelníky, kteří měli právě v Egyptě velmi velkou autoritu.⁴⁵

Antický svět s respektem pohlížel na starší východní civilizace, které se staly přístupné západnímu vykořisťování. Alexandr Veliký dobyl mimo jiné i Egypt. Po něm východ ovládly řecké civilizace a později Římané. Do západního světa začala proudit orientální náboženství, magie a astrologie a to hlavně přes helénistický a římský Egypt.

Mnoho klasických spisovatelů považovalo za pramen cizího umění magie právě Egypt. Prastará starobylost jeho civilizace, nádherné chrámy a pyramidy, tajuplní bohové se zvířecími hlavami, záhadné hieroglyfy, rituály pro mrtvé⁴⁶ a božská aura faraónů vytvářely podmanivou a kouzelnou atmosféru Egypta. Velcí řečtí myslitelé odcházeli do Egypta za tajemstvím egyptských kněží.⁴⁷

Když Alexandr Veliký roku 332 př. n. l. přitáhl do Egypta, zajímal se zároveň o vyhlášené znalosti egyptských mágů a výslovně ho zajímala tzv. Smaragdová deska, jejíž vznik je připisován Hermés Trismegistovi.⁴⁸ V překladu uváděn jako Hermes Tříkrát největší. Tento dodatek byl k jeho jménu pravděpodobně přidán proto, aby se odliš od řeckého Herma.⁴⁹ V jeho postavě se údajně spojují tři božstva starověkých národů. Jedná se o egyptského boha Thovta, jehož Řekové nazývají Thóthem, řeckého boha obchodu a poslíčka bohů, který se jmenoval Hermés a jeho římské varianty Merkura. údajně byl prý jakýmsi spojovacím mostem mezi zaniklými světy a starověkou civilizací egyptskou a antickou. Text smaragdové desky je považován za jakýsi otčenáš magie. Bohužel řecký originál desky se nedochoval. Milan Nekonečný ve své knize „*Smaragdová deska Herma Trismegista*“ uvádí:

„Smaragdová deska je v určitém smyslu podivuhodným, v tajemných symbolech zakódovaným poselstvím starověkého vědění, které sahalo daleko za to, co tak pyšně označujeme za empirické poznání. Avšak smaragdová deska tu není proto, aby nám vnucovala své učení, je tu především jako monumentální pomník lidského ducha, který proti vši tíze zemské

⁴⁵ Srov. David, A., R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*. BB art: Praha, 2006, s. 281.

⁴⁶ Srov. Crow, B. W. *A history of magic, witchcraft and occultism*. Spere books: London 1972, s. 43.

⁴⁷ Srov. Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 17-21.

⁴⁸ Jde zřejmě o postavu, která v sobě spojovala několik různých mýtů. Podle jednoho z nich byl údajně králem, který panoval 3226 let a symboly jeho moci byla ona smaragdová deska, na níž byla vyryta veškerá moudrost, magická hůl obtočená dvěma hady, kteří symbolizovali základní povahy astrálního světa. Podle jiného mýtu žil ještě před potopou světa, a protože věděl, že k této katastrofě dojde, dal vyrýt veškerou tehdy poznanou moudrost do dvou sloupků, které prý existovaly ještě v době antického Řecka a Pythagoras prý na nich založil svoje učení.

⁴⁹ Srov. *Corpus Hermeticum*. Herrmann a synové: Praha, 2007, s. 17.

*přitažlivosti vždy věřil, že tajemství nebes je ukryto ve skrytých vztazích věcí této země a že v něm samém je klíč k jejich bráně. Oslovuje věčnou touhu po transcendenci.*⁵⁰

Potenciál božství člověka poté můžeme najít jako ústřední téma Hermetiky, řeckých textů se silně gnostickým zabarvením, které byly sepsány v Egyptě během prvních staletí našeho letopočtu.⁵¹

*„Pokud se neučiniš rovným Bohu, nebudeš moci Boha pochopit, protože podobné je chápáno podobným. Vyjdi ze svého těla a rozprostři se k nesmírné velikosti, překonej všechny čas a staň se Věčností, jen tak pochopíš Boha....Zahrň v sobě počítky ze všech stvořených věcí, z vody a ohně, suchého a mokrého, buď zároveň všude, na moři, na souši i na nebi, buď najednou nezrozeným i v lůně, mladým i starým, mrtvým i mimo smrt, a pokud dovedeš všechny tyto věci obsáhnout ve své mysli, doby a místa a látky, kvality a kvantity, pak porozumíš Bohu“*⁵²

V řecko-egyptských papyrech z období kolem roku 100 až 500 n. l. se promíchaly gnostické a hermetické myšlenky s mnohými myšlenkami z oblasti nižší magie. Delší texty byly zřejmě jakýmsi příručkami, které si kouzelníci opisovali a používali v praxi. Obsahují vášnivé verše, které kouzelníci používali na přivolání boha, se kterým se ztotožňoval: *„Vejd do mne, Herme, tak jako děti vcházejí do ženského lůna....Já jsem ty a ty jsi já.“*⁵³ Zaklínací formule, obsahující dlouhé řetězce samohlásek a zvláštní smíšené slabiky, jsou zaplaveny přívalem mocných slov jako např. jmény egyptských bohů a duchů.

2.1.1 Řečtí pokračovatelé egyptských mágů

V Egyptě údajně studoval magii sicilský Řek Empedoklés, který o sobě ve svých básních hovořil jako o pozemském ztělesnění božím. Dovedl prý léčit nemoci, ovládat vítr a déšť a v neposlední řadě předpovídat budoucnost. Věřil ve vtělování duší a sám tvrdil, že několik takových reinkarnací zažil. *„Neboť byl jsem zde chlapcem a dívkou, keřem a ptákem a skákající němou rybou v moři.“*⁵⁴ V roce 433 př. n. l. ukončil svůj

⁵⁰ Nakonečný, M. Smaragdová deska Herma Trismegista. Vodnář: Praha, 1994, s. 108.

⁵¹ Srov. Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 28-29.

⁵² Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 28.

⁵³ Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 28.

⁵⁴ Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knižní klub: Praha, 2000, s. 80.

život skokem do sopky Etny. Domníval se totiž, že tím, že zmizí beze stopy, přesvědčí lidi o svém božství.

Magii studoval v Egyptě i slavný básník a pěvec Orfeus. Byl prý autorem mystických zpěvů a jeho zpěv měl zázračné účinky. Dokázal očarovat zvěř, ptáky, nebo dokonce stromy a kameny. Orfeus je také údajným autorem mystických zpěvů o záchraně před smrtí. Jeho zpěvy okouzly v podsvětí i samotného vládce mrtvých, ke kterému přišel Orfeus pro svoji mrtvou manželku Euridiku.⁵⁵ Po zklamání z úplné ztráty ženy odmítal již nadále hrát a byl proto rozsápán běsníci thráckými bakchantkami, které jeho hlavu hodily do řeky Hebru. Za svého života Orfeus doprovázel Argonauty na plavbě za zlatým rounem do Kolchidy. Jeho magická síla byla na této cestě nápomocí, když jí zapůsobil během plavby na Symplegády, síly, které se srážejí při výjezdu z marmarského do Černého moře a drtící projíždějící lodě. Zároveň svojí mocí krotil rozbouřené moře, nebo tak uspal draka, který hlídal zlaté rouno. Během plavby byl Orfeus od Argonautů pověřen veškerou rituální činností. Jako příklad si můžeme uvést jeho konání obětí před vyplutím a zároveň fakt, že přesvědčil Argonauty, aby se nechali zasvětit do mystérií na Samothráce.⁵⁶

Orfické hnutí, které vzniklo později hlásalo, že v člověku je božská jiskra, uvězněna v lidském těle jako v hrobce. Věřili v převtělování a dosažení konečného božství. Na tom pak spočívalo učení stoické školy, kterou kolem roku 300 př. n. l. založil Zenón a která velice silně podnítila vývoj magie. Vyznavači této školy věřili, že celý vesmír je řízen nějakou nejvyšší silou, která prostupuje vše a tedy i člověka. Učenci stoické školy byli zároveň vyznavači panteismu. „*Magie je rovněž panteistická a magik hledá cestu k zázračné síle obsažené ve všech jevech- v písmenech a číslicích, planetkách a hvězdách, rostlinách a kamenech, kovech, ohni a vodě, kostech a krvi a především v sobě samém*“⁵⁷

Dalším údajným kouzelníkem byl Apollón z Tyany, který žil v 1. st. n. l. Apollónios je maloasijský mág, při jehož narození prý na obloze na chvíli znehybněl blesk. Byl též nazýván mistrem neovladatelného, vzhledem ke svému lehce asketickým zásadám života. Svoje vědomosti přijímal od egyptských mudrců, ale zároveň i od

⁵⁵ Orfeus se ale nesměl na svoji ženu ohlédnout, dokud ji neodvede z podsvětí ven. Polekán tím, že za svými zády neslyšel její dech se otočil, v zapomnění na to, že mrtvý nedýchají a ona má znovu obžít až ve chvíli, kdy se jí dotknou první sluneční paprsky.

⁵⁶ Srov. Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha 1997, s. 40.

⁵⁷ Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knižní klub: Praha, 2000, s. 81.

brahmánů v Indii. I o něm se traduje, že sestoupil do podsvětí skrze jeskyni Trofónios v Řecku. Dovedl přemísťovat blesky z místa na místo a pokud to bylo nutné, dokázal záhadně zmizet.⁵⁸ Měl telepatické schopnosti. Jeho nepřátelé ho obviňovali z praktikování černé magie.⁵⁹ Bylo mu podsouváno, že je ve spojení se samotným d'áblem a zároveň že se u něj projevuje kanibalská touha po dětské krvi. Kolem roku 220 n. l. napsal Filostratos Apollónův životopis. Toto dílo mělo údajně velký vliv na představu o magii a jejích mistrech.⁶⁰ Podle různých příběhů Apollónios vůbec nezemřel, nýbrž záhadně zmizel.

„Apollónios stál jako kouzelník na okraji společnosti. Duchovně byl následníkem kmenových šamanů, ale ve společnosti, která už šamanismus překonala, kouzelník ztratil sociální funkci šamana. V nové společnosti už nepracoval pro celou komunitu, ale sám pro sebe a uzavřený okruh svých žáků. Navíc už nebyl organickou součástí přijímaného náboženství a společenského mechanismu, ale stál vně. Pohyboval se osamocen po zakázané cestě k božství a moci a byl nevyhnutelně obviněn z magie.“⁶¹

V řecko-egyptských papyrech, v období prvních pěti set let našeho letopočtu, se prolínají myšlenky o nízké, účelové magii s gnostickými a hermetickými prvky. Vedle modliteb k bohům, obsahují tyto texty prosby a příkazy duchům a démonům, návody jak získat peníze a dosáhnout úspěchu, jak léčit nemoci, odhánět zlé duchy, donutit ženy být po vůli nebo zabít nepřítele. Obsahem jsou taktéž jména egyptských, řeckých, perských i babylónských bohů a démonů, která mají umocňovat sílu zaklínadel.⁶²

2.1.2 Kult Isidy a Osirida

Díky alchymii a hermetismu zůstala egyptská božstva v evropském povědomí dodnes. Avšak na počátku přitahovala nejvíce právě Řeky, protože se s nimi obeznámili jako první. Přitahovala je jejich tajuplnost a bizarnost. S Egyptem se Řekové seznamovali již za dob Homéra. V 5. st. př. n. l. byl Egyptem učarován sám Hérodotos,

⁵⁸ Údajně byl prý souzen před císařem Domitiánem za vraždu malého chlapečka, z jehož vnitřností chtěl údajně věštit budoucnost.

⁵⁹ K Apollónovi se váže ještě jedna podivná historika. Jedná se o příhodu z Korintu, kde potkal mladíka, jenž se vášnivě zamiloval do krásné cizinky a chystal se si ji vzít za ženu. Na svatební hostině Apollónios v nevěstě odhalil upíra, který chtěl mladíkovi vysát krev z těla. Apollónios se postaral o to, aby se její služebnictvo a všechny věci, které byly jen magickými iluzemi rozplynuly jako dým.

⁶⁰ Srov. Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knižní klub: Praha, 2000, s. 83.

⁶¹ Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 24.

⁶² Srov. Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knižní klub: Praha, 2000, s. 93.

který poté už ve druhém díle svých „*Dějiny*“ uvádí velice obsáhlý popis egyptských božstev a zároveň přináší i jejich řecké ekvivalenty.

Mnohé magické prvky, jako všechny mýty a mystéria, obsahují mystéria Osiridova a Isidina.

Isis (obr.12) je řecký název pro egyptskou bohyni Ésetu, kterou Egyptané považovali za největší z bohyň. Řekové se s kultem Ésety seznámili v 7. st. př. nl. Začali ji uctívat až kolem 5. st. př. nl. pod jménem Isis. Sami si vybrali jen některé její funkce, které plnila v egyptském pantheonu a některé poněkud přeměnili. Představovala pro ně ochránkyni žen, udržovatelku pořádku v přírodě nebo dárkyni života. V řecko-římském světě byla Isis také zobrazována s jakýmsi uzlíkem na šatech. Ten byl symbolem života a měl údajně ochraňovat těhotné ženy a jejich nenarozené potomky.⁶³

Důležitou funkcí je pro nás ale mocná bohyně kouzel, která měla samozřejmě veliký význam i pro samotné Řeky. Ale i přes to si podržela svůj egyptský ráz poměrně hodně, i když v procesu helénisace nabyla spíše onu zidealizovanou podobu ženské krásy. (obr.13). Z původní thériomorfní podoby, tj. alespoň kravské hlavy, jí zůstala pouze stylizovaná koruna z kravských rohů, která pak nabyla podobu měsíčního srpku svírajícího sluneční kotouč. Zároveň byla Řeky ztotožněna s některými řeckými bohyněmi. Již samotný Hérodotos ji ztotožňoval např. s bohyní Démétér, čímž získala vztah k eleusinským mystériím.

Jako matka je taktéž zobrazována s malým synem Hórem ve své náruči. Hór byl ten, který se řecky nazýval Harpokratés. Záhy začal být ztotožňován s mladým Apollónem nebo Erote. Byl zobrazován jako nahý chlapec, který si klade ukazováček před ústa (obr.14). V Egyptě byla jeho znakovou Hórova kadeř, copánek na pravé straně hlavy, který se v římské době stal znakovou mladistvých zasvěcenců do Isidina kultu.⁶⁴ (obr.15) Do Říma pronikl kult Isidy až ve 2. st. př. n. l. Každoročně se pořádaly okázalé oslavy na její počest, při nichž se někteří dávali zasvěcovat zvláštním rituálem, jehož součástí byl křest a půst, do jejích mystérií. Tyto rituály ale byly odlišné od těch, které se počítaly do státního náboženství.⁶⁵

⁶³ Srov. Takás, Sarolta. „Isis“, in: *Encyclopaedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.7, 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 4557-4560.

⁶⁴ Srov. Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha 1997, s. 162.

⁶⁵ Srov. Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 2, A sourcebook*. Cambridge 1998, s. 132.

O každodenním kultu bohyně Isidy nalezneme nejvíce zpráv v již výše zmíněném „*Zlatém oslu*“ od Apuleia, kde se hlavní hrdina vlastní vinnou a čáry změnil v oslíka a na svoji lidskou podobu je změněn zpět právě díky bohyni Isidě. A i když je v podobě osla je stále pouhým začarovaným smrtelníkem, který hledá pomoc u bohyně Isis.⁶⁶ Po své zpětné přeměně se hrdina přidává k posvátné vojenské službě u bohyně.⁶⁷ Jednalo se o zasvěcení do jejích mystérií. Isis (Obr.16) vyslyšela Luciovo nepřetržité modlení se k ní, neboť ji žádal o pomoc při proměně z oslíka zpátky v lidskou bytost, kterou kdysi býval.

„*Hled' jsem tady Lucie, tvá modlitba dojala mne, matku přírody.*“ Následně zmiňuje všechny svoje podoby a moci, které jí náleží až prozradí svou identitu „*Egyptané mě uctívají přiměřenými rituály a nazývají mě mým pravým jménem: Královnou Isis!*“ ... „*Jsem tu proto, že jsem se slitovala nad tvým neštěstím, blahovolně a milostivě.*“⁶⁸

Celkový popis událostí které Apuleius poskytuje, jasně a bez debat, evokují atmosféru a ukazují na detailní průběh svátku této bohyně.⁶⁹ V závěru knihy Apuleius také uvádí, že sdružení vyznavačů Isidina kultu v Římě, mělo vzniknout za časů diktátora Sully.⁷⁰

Do Říma se pomalu začínají dostávat různá božstva z orientu, což se nelíbí římskému senátu a snaží se proti tomu bojovat. Isidin oltář na Kapitolu byl např. určen ke zboření senátním usnesením roku 59 př. n. l. Až v roce 43 př. n. l. triumvirové odhlasovali státní stavbu Isidina chrámu.⁷¹ (obr.17)

U Apuleia se dochoval popis antických jarních slavností na počest bohyně Isidy, slavených 5. března. Zahajovalo se mořeplavbou a na moře tedy byla symbolicky vypuštěna slavnostně vyzdobená loď opatřená obětními dary pro bohyni. V řecké části antického světa se tato slavnost nazývala „*Ploiafesia.*“⁷²

⁶⁶ Srov. Ando, C. *The Matter of the Gods. Religion and the Roman Empire*, University of Kalifornia 2008, s. 141.

⁶⁷ *da nomen sanctae huic militiae.*

⁶⁸ Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, s. 142.

⁶⁹ Srov. Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 2, A sourcebook*. Cambridge 1998, s. 134.

⁷⁰ Srov. Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha 1997, s. 169.

⁷¹ Srov. Takás, Sarolta. „Isis“, in: *Encyclopaedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.7, 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 4557-4560.

⁷² Srov. Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha 1997, s. 178.

V řecko-římském světě, ale zároveň i v Ptolemaiovském Egyptě, měla Isis od helénistických dob snad nejvíce chrámů ze všech bohyň. Co se týče Řecka, víme o jejích chrámech a svatyních v Kenchrejích u Korinthu, v Peiraieu, v Athénách a na některých ostrovech. Byla taktéž hojně zobrazována řeckými i římskými umělci. Její sochy jsou např. v Řecko-římském muzeu v Alexandrii, ve Vatikánských muzeích a v pařížském Louvru.

Důležitý je zároveň i její manžel, původem taktéž egyptský bůh Usir (obr. 18), jehož Řekové zvali Osiris. Pro egyptský svět byl tento bůh velice významný. Byl bohem země a vegetace a později se změnil i v boha podsvětí a vládce říše zemřelých. Usir byl údajně zabit svým bratrem Séthem, který jeho tělo roztrhal na 14 dílů a poté rozházel po celé zemi, která měla 14 krajů, aby nemohl být řádně pohřben. Ještě dříve než jeho tělo takto zneuctil, předcházela tomu velká hostina, kterou uspořádal právě Séth a při této příležitosti ukázal hostům velmi drahocennou schránku. Schránku měl získat ten, jemuž by odpovídala její velikost. Osiris byl překvapivě právě ten, komu odpovídala její velikost naprosto přesně a v momentě, kdy v ní ležel, přiklopil Séth víko a zatloukl ho hřeby.⁷³ Jeho žena Éset však všechny kousky jeho těla našla, až tedy na falus a spojila znovu dohromady. Následně je pomocí svých kouzel znovu oživila. Tělo musela ale předtím nechat nabalzamovat, což provedl bůh Anúbis, kterého známe jako podsvětního boha se šakalí hlavou.⁷⁴ Právě poté, co byl Usir znovu oživen, se odebral do podsvětí, kde převzal vládu nad duchy zemřelých.

Jedním z nejstarších center Usirova kultu je Abydos, kde byla pohřbena většina králů z prvních egyptských dynastií. V každé ze 14ti částí Egypta byly rituály k uctívání boha Usira prováděny velmi specificky, nicméně jejich konání bylo pod dozorem samotného faraona.⁷⁵ Jedním z nejdůležitějších byl podzimní rituál v měsíci Khoiaka.

Do řeckého kultu potom Usirides pronikl kolem 4. - 3. st. př. n. l, právě pod jménem Osiris a v takové podobě, jakou měl v době prvních Ptolemaiovců. Proto se není čemu divit, že samotní Řekové ztotožňují Osirida s bohem Hádem.⁷⁶ V Římě se jeho kult rozšířil o něco později až na počátku našeho letopočtu. Co se týče chrámů

⁷³ Srov. Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, s. 119.

⁷⁴ Srov. Takás, Sarolta. „Isis“, in: *Encyclopaedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.7, 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 4557-4560.

⁷⁵ Srov. Lesko, Leopard, and Attilio Mastrocinque. „Osiris“, in: *Encyklopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.10.2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 6919-6922.

⁷⁶ Srov. Lesko, Leopard, and Attilio Mastrocinque. „Osiris“, in: *Encyklopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.10.2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 6919-6922.

v řecko-římském světě, vždy byly společné s jeho ženou Isidou. Společně s Osiridem ukončila jeho žena Isis kanibalismus a zavedla mystéria pro muže a určila jim uctívání podob bohů. (obr. 19)

Příčinou obliby egyptských božstev v helénistické a římské době byla obecná touha po takovém univerzálním božstvu, které by odpovídalo universalismu epochy států řízených diadochy-nástupci Alexandra Velikého. Zároveň se ale objevuje potřeba individuálního náboženství, které by lidem nabízelo možnost individuální spásy. Zdá se, že egyptská božstva nabízela tak nějak oboje. Jeho stará božstva se stávala univerzálními. Egypťané se také mnohem více než jiné kultury zaobírali eschatologickými představami. Údajně prý zasvěcenci mystérií Isidina kultu, měli zaslíben blažený posmrtný život. Na rozdíl od chrámů egyptských bohů (obr. 20-23), zůstávaly řecké a římské chrámy pro veřejnost většinou uzavřeny a jediná možnost vstoupit dovnitř se naskytla např. o svátcích božstev nebo při zvláštních příležitostech.⁷⁷

Od počátku helénistické doby, kdy převažovala řecká interpretace egyptských kultů, začaly také vznikat spolky laiků, které se označovaly určitými přídomky. Např. sdružení Isidiných desátníků, což jsou ti, kteří se scházeli každého desátého v měsíci.

Významný dokument o staroegyptských mystériích a magii zanechal Plutarchos ve svém spise „*De Iside et Osiride*“. Podle prof. Theodora Hopfnera má pro dějiny magie mimořádný význam „démonologický význam pověsti“, tedy mýtu o Isidě a Osiridovi. Jezuita Athanasius Kricher dokonce tvrdí, že mýtus o Isidě a Osiridovi obsahuje esoterní prvky křesťanství. Plutarchos uvádí, že o Isidě a Osiridovi nepíše jako o Bozích či lidech ale jako o velkých démonech.

2.2 Mezopotámie

Mezopotámie (obr. 24) se rozkládala mezi dvěma řekami Eufratem a Tigridem a proto tento název. Jedná se o velice důležitou starověkou kulturu jejíž vznik sahá až o 3 století dříve než vznik Řecka a Říma.⁷⁸ Magie v Mezopotámii byla součástí každodenního života, a proto byly zvláštní události brány ve větší potaz, ale nebudily až takový rozruch. Byla zde také velice rozšířená astrologie a výsledky určitých

⁷⁷ Srov. Dostálová, R., Hošek, R., *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha 1997, s. 167.

⁷⁸ Srov. Hartman, L.F., R.I. Kaplice, W.L. Moran. „Mesopotamia Ancienit“, in: *New catholic Encyclopedia*. Vol 9. 2nd. ed. Detroit, 2003, s. 525-538.

pozorování se řídil i samotný panovník. Čili je naprosto možné říci, že mezopotámští mágové nebyli nijak v rozporu s náboženstvím, ba naopak. Stejně tak jak tomu bylo potom u Řeků i Římanů, i zde tedy vlastně v původní kultuře, která je jakousi kolébkou magie, se nadpřirozené síly neomezovaly pouze na ty dobré. I zde bylo potřeba bojovat proti zlým silám v podobě démonů. Na ty zde byli specialisté, kteří pomocí tajných zaříkávad a různých amuletů s těmito silami bojovali. Můžeme se odkázat na jednoho z předních českých hermetiků, Oldřicha Eliáše, který se v díle „*Magie a démonologie ve staré Babylónii*“ věnuje právě problematice magie, rituální činnosti a démonologii na území Mezopotámie, zvl. pak v její severní části Babylónii.

Ve Starověké Mezopotámii se také mimo magii setkává s jevem, který lze nazvat exorcismus. Důležitou funkcí bylo potírání zla. Pokud se člověk chtěl se zlem nějak vypořádat, musel se nejprve doprat jeho původu. Z magického hlediska se lidé uchýlovali k vysvětlení v podobě démonů nebo záhadných bytostí, které měly na svědomí ony špatné věci. Jinými slovy je možno je nazývat „škodlivými silami.“ Co se týče jiných vysvětlení, odkazuje se na mezopotámská božstva, která si s lidmi zahrávala a vzbuzovala v nich strach. Co se týče magické léčby zla, tak ta byla odvozena hlavně od samotné mytologické představy. Magie se zabývala hlavně působením oněch „neblahých sil.“ Jean Bottéro taktéž zmiňuje důležitost kouzelníků, kteří dokázali působit na různé věci nebo dokonce používat nadpřirozené síly. Ti pracovali s formulemi, zaříkávadly, ale zároveň i s rituály, což dohromady tvořilo jakousi magickou soustavou. Tato soustava fungovala ve starověké Mezopotámii nejprve osamoceně. Později se velmi prolнула s exorcistickými praktikami, které se začaly rozšiřovat zvláště pak od 3. tisíciletí.⁷⁹

Magické praktiky velmi často zahrnují dvě důležité složky, kterými jsou složka verbální a složka gestická. Co se týče recitování formulí, je to v podstatě neodmyslitelná součást magických obřadů, ke kterým ale zároveň patří i gesta, která jsou při rituálech nezbytně nutná. Dalibor Antalík se těmito nezbytným složkám věnuje a přináší nám jejich další rozdělení. Verbální složku magie si musíme nutně ještě porozdělovat v obecné rovině na zaříkávání, zlořečení a dobrořečení. Odkazuje se na staré syropalestinské magické texty, které nejlépe dokládají první z těchto modalit a sice zaříkávání. Antalík přichází z poznámkou, že v rámci dostupných materiálů z této

⁷⁹ Srov. Bottéro, J. *Nejstarší náboženství: Mezopotámie*. Academia : Praha, 2005, s. 225-235.

oblasti můžeme konstatovat, že magická činnost příslušela hlavně mužům, což vyvozuje z nedochovanosti se analogických tvarů s femininními koncovkami v textu. V archaických kulturách, kde je doloženo používání zaříkávacích formulí se této činnosti většinou věnoval zaklínač, který byl pro tuto činnost vhodný.⁸⁰

2.2.1 Babylónie

Babylónií (obr. 25) rozumíme jižní část Mezopotámie. Byla položena mezi severozápadními břehy Perského zálivu, Arábií a Persií.⁸¹ (obr. 26) Byla jednou z říší, která výrazným způsobem ovlivnila utváření egyptského hermetismu.

Jak jsme již nastínili, Babylónie je považována mnohými za jakousi pravlast magie. Magie nebyla v Babylónii nikterak oddělena od náboženské víry, ale byla její pevnou součástí. Používala se zde v té klasické formě, buď někomu ku prospěchu nebo k ochraně od zlých sil, což se v podstatě dále přenáší i do našeho antického světa v Řecku a Římě, konkrétně do doby, kterou se zabýváme. Provádění magických obřadů mělo pro Babylóňany mimořádný význam, protože podle nich byl jejich svět plný temných sil, které měly za úkol jim škodit. Při provádění magických obřadů se používaly substance živočišného, rostlinného a minerálního původu. Pracovalo se s různými symboly a figurkami, což později převzaly i ostatní kultury, které byly zasaženy vlnou magie. Mág, který byl povolán, aby obřad vykonal, pronášel magické formule, z nichž se některé dochovaly. Pro nás je důležité zmínit tzv. tabulky Maklú, které obsahovaly zaříkávadla, právě proti zlým duchům. Zde je poměrně pěkně nastíněna paralela proklínacími destičkami, které později využívali Řekové a Římané.⁸²

I v Babylónii se setkáme s různými formami magie. Jednou z nich je theurgie, která později taktéž přešla do antického světa našich dvou kultur. Dr. Eliáš říká o babylónské theurgii toto:

„V Babylónské theurgii se obrací zaklínač na démony, nikoli s přímým rozkazem z vlastní své moci, nýbrž s pokorou a poukazem na inteligence démonů nadřizené. Tento způsob souvisí s babylónskou mentalitou, jenže se neobírá taji mystiky a vyššího esoterismu, nýbrž spatřuje svůj cíl v magii,

⁸⁰ Srov. Antalík, D. *Magica Cananea: zaříkání, zlořečení a dobrořečení v předhelénistické Syropalestině*. Religio. 2001, roč. 9, č. 1, s. 5.

⁸¹ Srov. Crow, B.W. *A history of magic, witchcraft and occiultism*. Spere books: London 1972, s. 68.

⁸² Srov. Pecha, L. *Babylónie*. Libri: Praha, 2006, s. 106-107.

toliko v použití kouzel vzhledem k praktickému životu, jenž již svou složitostí odpovídá nejlépe trojčlennému magickému obřadu, v němž závislost na pomocných zdrojích sil nevyžaduje nutně síly plného, dominujícího vystupování magikova, jaký jest nezbytný v magii subjektivní, nebo aspoň objektivní dvoučlenné.“⁸³

Jak praví Dr. Eliáš magie v Babylónii byla nerozlučně spjata se souhrnem vztahů člověka k nadsmyslnému světu, ztělesněným ve formě určité věrouky. Z čehož tedy plyne, že i církevní obřady zde byly vlastně obřady magickými. Kněz je zde v podstatě mágem, který musí umět jednat s bytostmi jež stojí mezi člověkem a bohy, a sice démony.⁸⁴

„Vlastní činnost magická se v Babylónii řídí výhradně rituály. Dlouhé texty, při nichž úzkostlivé dodržení předpisů jest výhradní podmínkou, udávají směs činnosti zaklínače, jenž proti démonům vystupuje jako jejich vládce s kategorickým rozkazem. Zná přirozeně všechny démony jejich zvláštními jmény a prohledá dokonale všechny jejich lsti, naproti tomu dovede před nimi ukryt svá vlastní magická tajemství“⁸⁵

Systematicky démonologii propracoval a základy jejího systému vytvořil byzantský učenec Michael Konstantini Psellos. Jeho řecky psané dílo o démonech bylo překládáno do latiny pod názvem „*De operatione daemonorum*.“⁸⁶ Prameny Psellovy démonologie byly zejména spisy orientálních klášterů, v nichž se zachovaly prvky starověké babylónské démonologie.⁸⁷ Psellos spatřuje démony hlavně v přírodě, stejně tak, jako staří Řekové, podle nichž byly prameny, skály, lesy nebo louky zabydleny zvláštními bytostmi. Slovo démon zůstalo později stálým označením pro zlé duchy, i když např. Homér slovem démoni označoval Bohy a v antice byli rozlišováni „*kakodaimones*“ a „*agathodaimones*“, zlí a dobří démoni, což odpovídá i Psellovu pozdějšímu třídění.⁸⁸

Co se týče onich zlých duchů, tak ti zastupují především opravdové zlo a temnotu, proto je pro ně nejdůležitější momentem působení právě noc. Jsou považováni i za působce nemocí. Naopak někteří démoni chránili poměrně kuriózním způsobem lidskou čest. Když například nebyl člověk řádně pohřben nebo když mrtvý nedostal oběti, které

⁸³ Eliáš, O. *Magie a démonologie ve staré Babylónii*. Pezinok-Formát 1997, s. 58.

⁸⁴ Srov. Eliáš, O. *Magie a démonologie ve staré Babylónii*. Pezinok-Formát, 1997, s. 25.

⁸⁵ Eliáš, O. *Magie a démonologie ve staré Babylónii*. Pezinok-Formát 1997, s. 94 - 95.

⁸⁶ „*O operacích démonů*“

⁸⁷ Srov. Nakonečný, M. *Lexikon Magie*. Ivo Železný: Praha, 1997, s. 316.

⁸⁸ Srov. Nakonečný, M. *Lexikon Magie*. Ivo Železný: Praha, 1997, s. 318.

mu měli být poskytnuty, démoni vytáhli drápy.⁸⁹ I zde nalezneme rituály, které později můžeme sledovat i u Řeků a Římanů a sice funkci obřadního smutečního ceremoniálu, který měl chránit před duchem zemřelého člověka. Místem pobytu takového ducha je nutně podsvětí a proto měla vhodně užitá magie sloužit k tomu, aby tito zlí duchové nepřekračovali meze, jimiž byli profesně limitováni.⁹⁰ Proti zlým duchům bylo možno vyrukovat se zapřísahacími magickými formullemi. Na druhé lidi bylo možno přivolat ducha zemřelého, pokud dotyčný chtěl, aby jeho nepříteli nějak ublížil.⁹¹ Významnou démonkou v této kultuře byla jen pro ilustraci Lilít, což se etymologicky vysvětluje jako noc. Zde jen zmínka o tom, že již starý zákon zná démonkyni Lilít a prorok Izajáš ji zařazuje mezi démony a běsy, kteří budou obávat zemi odvrácenou od Hospodina:

*„Bude se tam setkávat divá zvěř s hyenami a běsové budou na sebe pokřikovat.
Bude si tam hovět upír (lilít) a najde si odpočinek“* (srov. Iz 34,14)

Mnozí démoni měli polozvířecí podobu.⁹² Samozřejmě že s démony se nutně pojí i sexuální magie a setkáváme se s různými příběhy o obcování démonů se ženami. Toto se přenáší i do řeckého světa. Staří Řekové později nazývali démony, kteří měli spojitost s úzkostnými sny spojenými se sexuálními zážitky „*efialtes*“ a ztotožňovali je obvykle s Fauny a Satyry.⁹³

Babylónští králové každý rok podstupovali svatý sňatek s velkou bohyní Ištar, kterou zastupovala kněžka. Tento rituál byl považován za nezbytný pro úrodnost půdy. Naopak během novoročních slavností byl král ponižován. Byl zároveň zbaven symbolů královské moci a byl uhozen do tváře vysokým knězem boha Marduka, který byl největším babylónským bohem, ale zároveň i bohem magie.⁹⁴ Tento rituál byl již obnovenou verzí své původní formy, při které byl panovník zabit a nahrazen, neboť blahobyt země závisel na jeho magii jeho plodnosti. Důležitou magickou pomůckou

⁸⁹ Srov. Balabán, M. *Gilgameš:mytické drama a hledání věčného života*. Vyšehrad: Praha, 2002, s. 54.

⁹⁰ Např. Innana vracující se z podsvětí byla na své cestě Sumerem doprovázena démony zvanými galla, kteří hledali náhradní osobu pro podsvětí a nakonec vybrali Dumuziho.

Balabán, M. *Gilgameš:mytické drama a hledání věčného života*. Vyšehrad: Praha, 2002, s. 54.

⁹¹ jako to např. udělal Gilgameš když vyvolal Enkiduova ducha mrtvého, démona Udu a tragický izraelský král ducha Samuelova. Balabán, M. *Gilgameš:mytické drama a hledání věčného života*. Vyšehrad: Praha, 2002, s. 54.

⁹² Samotného krále démonů Pazuzu zobrazovali podobně jako kompozici lidských a zvířecích prvků.

⁹³ Srov. Nakonečný, M. *Lexikon Magie*. Ivo Železný: Praha, 1997, s. 325.

⁹⁴ Srov. Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 11, 12.

bylo také recitování při obřadu novoročním, kde byl vyzdvihován mýtus o stvoření světa.

V Babylónii hrály významnou roli také mýtické modlitby a nářky, které v sobě odrážejí sílu slova. Stejně tak jako v jiných kulturách a jak se přesvědčíme i později u Řecka Říma, tak i zde hrají důležitou roli zvířata a rostliny. Lidé si začali všimnout neobvyklých a stěžejích vysvětlitelných zvířecích schopností. A právě pro tyto neobvyklé schopnosti se zvířata začala stávat obětmi magických praktik.⁹⁵ Proto např. pomoc při nemocech mohlo poskytnout nejen magické zařikávání ale také zvířecí oběť, jak si ukážeme na příkladu, který uvádí babylonský lékařský návod:

„Vezmi Tammúzovo bílé kúzlátko a polož je vedle nemocného! Vytrhni zvířeti srdce a dej je chorému do ruky! Vyslov zařikávání obvyklé v městě Eridu! Kúzlátko, jehož srdce jsi vyrval, a těsto odčiní hříchy nemocného. Vynes vykuřovadlo a pochodeň na ulici, z těsta uhněť postavu prosebníka a vykonej zaklínání města Eridu!“⁹⁶

Některé tyto zvířecí oběti přilétaly aby lidem škodily, ale naopak jiné zvířecí bytosti svou obětí léčily a smývaly hříchy.⁹⁷ Mnohotvárnost živočišné říše vyvolávala přirozeně v život řadu asociací, symbolů a magických představ.

Podle zvěstného starozákonního názoru existuje v Babylónii od nejstarších dob téměř obecně rozšířený typ magie, která chce na Božstvu vynutit splnění konkrétních, často prohnanež utilitárních desidérií, a to za předpokladu, že jisté postupy působí automaticky.⁹⁸

V Babylónské a asyrské náboženské společnosti byli lidé, kteří se nazývali káššapú. Ti stáli v Mezopotámii mimo oficiální kult a jejich činnost byla omezena zejména na oblast, která byla Římany nazývána „*sacra privata*“, tedy soukromá náboženská sféra. Vyskytovali se vedle specialistů na tzv. exorcismus, jejíž působení nespadlo jen do oblasti privátního či lidového náboženství. Jejich služby byly využívány i v rámci oficiálního kultu.

⁹⁵ Ještě dnes se můžeme v Evropě setkat s celou řadou bizarních pověr a krutých rituálů, z nichž nejznámější je asi přibíjení netopýrů na vrata jako ochranný prostředek proti působení zlých sil.

⁹⁶ Balabán, M. *Gilgameš:mytické drama a hledání věčného života*. Vyšehrad: Praha, 2002, s. 150.

⁹⁷ Poroto lidé začali žít v symbióze se zvířaty, ale stále zůstávala velká oblast světa, která se vymykala kontrole. Část zvířat tehdy vstoupila do svazku s lidskou civilizací, větší část zůstala volná, plachá a nevladatelně mocná. Balabán, M. *Gilgameš:mytické drama a hledání věčného života*. Vyšehrad: Praha, 2002, s.150.

⁹⁸ Srov.Balabán, M. *Gilgameš:mytické drama a hledání věčného života*. Vyšehrad: Praha, 2002, s. 36.

Od 2. pol. 2. tis. př. n. l. lze sledovat magické praktiky, které se začaly soustředit více v oblasti negativní. Začalo se více rozmáhat zařikávání v podobě uřknutí. U syrskopalestinských kouzelníků se objevuje ještě jedna velmi specifická magická záležitost. Mimo schopnost někoho očarovat, neboli uřknout verbálně, ovládají ještě jednu, a sice očarování pomocí pohledu. Jedná se o uhranutí jakousi vnitřní silou. Samozřejmě, že nalezneme i zařikávání, která byl využívána právě proti uhranutí. Dokonce se dochovala jedna tabulka, která se na dlouhá léta stala předmětem sporu jejího překladu z ugaritského jazyka. Není tomu tak dávno, kdy se překlad uskutečnil. Tím, kdo tabulku přeložil a potvrdil tak, že její obsah v sobě nese formuli proti uhranutí, byl špatně Gregorio del Olmo.⁹⁹ Uveďme si krátkou ukázkou.

„Ono oko bludné a hyzdící krásu bratra svého a blaženost bratra svého tak přenádherného, pozřelo jeho maso, aniž by užilo nože a vypilo jeho krev, aniž by užilo poháru. Uhranulo oko zlovolníka, oko zlovolnice uhranulo oko trhovcovo, oko hrnčířovo, oko vrátného. Oko vrátného nechť k vrátnému navrátí se, oko hrnčířovo nechť k hrnčířovi navrátí se, oko trhovcovo nechť k trhovci navrátí se. Oko zlovolníka nechť ku zlovolníku navrátí se, oko zlovolnice nechť ke zlovolnici navrátí se...“¹⁰⁰

Magie se objevila i v tzv. Terapeuticko-magických traktátech. Neboť většina nemocí měla podle této kultury charakter spíše duchovního rázu než fyziologického. Proto se věřilo, že chorobu mohl na člověka uvalit nějaký bůh nebo mohla být důsledkem působení démonických sil na člověka.

3. Antická magie obecně v širších souvislostech

V této kapitole se budeme hlouběji zabírat jednotlivými magickými praktiky ve starověkém Řecku a Římě. V návaznosti na to se nám odkryjí některé rozdíly, které se vyskytovaly v těchto kulturách a proto si je představíme v jednotlivých kapitolách odděleně. Lze si zároveň povšimnout rozdílného postoje k magické praxi. Zároveň si také uvedeme některé významné spisy, které se taktéž podílely na rozšíření magické praxe.

⁹⁹ Srov. Antalík, D. *Magica Cananea: zařikání, zlořečení a dobrořečení v předhelénistické Syropalestině*. Religio. 2001, roč. 9, č. 1, s. 11.

¹⁰⁰ Antalík, D. *Magica Cananea: zařikání, zlořečení a dobrořečení v předhelénistické Syropalestině*. Religio. 2001, roč. 9, č. 1, s. 11.

Lidé v těchto kulturách prakticky bez magie ani žít nemohli. Byla pro ně velmi významnou součástí každodenního života ve všech jeho sférách.

3.1 Starověké Řecko

V povědomí většiny lidí je řecká kultura spojována s řeckou mytologií, klasickou filozofií, literaturou, uměním atd. Řecká kultura je obsahově bohatý a diferencovaný fenomén náboženství a vzdělanosti, v němž tkví kořeny kultury západu. Byla to kultura, která byla ovlivněna vlivy jiných kultur, jak jsem již nastínili, hlavně kulturou starého Egypta a Babylónie a uplatňovaly se zde i orientální proudy mystiky a okultismu. Magické motivy prostupovaly i řeckou filozofií „*Platonův svět je magický svět*“ a „*všichni filozofové starověku věřili na skutečnost magie.*“¹⁰¹

Řekové používali pro označení magii perský výraz „Mageia“. Co nejvíce ovlivnilo řeckou kulturu pro přijetí magie? Podle Plinia Staršího ovlivnila Řeky zejména kniha o magii, kterou napsal Osthánés, což byl perský mág. Dále to údajně i byly magické spisy přisuzované legendárnímu egyptskému Thovtovi, kterého Řekové nazývali Hermés Trismegistos, jehož spisy byly překládány do řečtiny. V předchozí kapitole jsme si nastínili i problematiku Babylónské démonologie, která samozřejmě taktéž pronikla do řeckého světa a značně jej ovlivnila.

Důležité je pro nás zmínit tzv. „*papyri graecae magicae*“, které mají velkou podobnost ve staroegyptských, hieratickým písmem, čarodějnickým papyrům. Jedná se o rozsáhlý korpus textů pocházejících ze sklonku antického období. Jejich hlavní část byla nalezena v hrobech u egyptských Théb. Nešlo snad ani o jejich úkryt, ale spíše o to, aby sloužily jako ochranný prostředek pro nebožtíky v jejich posmrtné životě. Tento zvyk je vlastní právě egyptské kultuře a za jeho řeckou paralelu lze považovat umístování destiček do hrobů zemřelých, taktéž ve smyslu posmrtné ochrany. Tedy magii lze na základě těchto papyrů rozdělit na kletby, amulety a říkadla. Nejčastěji se tyto formule, zvláště pak říkadla, používala ve prospěch otázky lásky. Kouzla, která byla na základě zařikáadel uskutečňována byla např. ta, která se týkala vyzvědění milostných záležitostí, dále zařikáadla ke zkrocení hněvu, jednalo se taktéž o různé milostné nápoje mimořádně obstrukčního složení, žádosti o působení nespavosti,

¹⁰¹ Nakonečný M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Vodnár: Praha, 1999, s. 43-44.

poutací kouzla, různá afrodisiaka a překvapivě taktéž kouzla související s antikoncepcí. Můžeme si pro zajímavost uvést krátké kouzlo proti početí.

„Vezmi tolik zrněk cizrny, kolik let chceš, aby žena zůstala neschopna počít, a namoč je do krve, která vychází z menstruuující ženy. Pak je omoč v jejích genitáliích. Následně vezmi živou žábu, vlož jí zrna do tlamy, aby je spolkla, a pusť žábu na místě, kde jsi ji chytil. Potom vezmi semínko blínu, postříkej ho kobylicím mlékem, vezmi hleny z kravských nozder se zrny ječmene, zabal vše do kousku kolouší kůže, svaž zvenku s kůží muly, a za ubývání měsíce to zavěs na krk, když je luna v ženském zodiaku ve dni Krona nebo Herma.“¹⁰²

Do sféry každodenního života můžeme také zařadit výčet následujících kouzel či zaříkával. Jedná se o formule proti nejrůznějším nemocem, útokům zvířat či zlodějům.

Amulety rozumíme předměty, které mají mít magickou moc. Jejich kořeny nalezneme již ve starém Egyptě. Amuletem či talismanem může být v podstatě cokoliv, co má mít magickou sílu. Používají se dodnes. V největší míře se využívají pro očarování nebo naopak ochranu osob, ale i domů, věcí, zvířat i vlastního zdraví. Mohou být určeny několika různými kritérii. Například co se týče materiálu týče, jedná se o drahé kameny nebo léčivé byliny, dokonce i různé části mrtvých zvířat nebo dokonce ostatky svatých. Může se také jednat o figurky bohů či bohyň nebo modely běžných předmětů, které mají ale pro specifické situace zvláštní význam.

Při tvorbě talismanů pro osobní ochranu se mnohdy využívalo jména této osoby, které se vyrylo nebo jinak zaznamenalo na materiál, ze kterého byl talisman vyroben.¹⁰³

Zvláštní oddíl tvoří říkadla potřebná či užitečná právě k samotným magickým operacím. Jedná se o výrobu magických figurek nebo např. dosažení transu, při použití magických věcí, sbírání magických bylin apod. Ale i zde v těchto důležitých papyrech lze vidět řadu vazeb na klasické řecké náboženství. Zdůrazněme hlavně využívání náboženských či mysterijních mythů, zvláště pak jejich působení mysterijních prvků, což se může projevit jako identifikace magika s nadřazeným božstvem. Magik se zde považuje za Mystu, jeho praktiky za mystérium a jeho umění za posvátné, z čehož plyne, že sám sebe oslovuje jako „Ó blažený mysto posvátné magie.“¹⁰⁴

¹⁰² Vítek, T. *Řecká magie*. Souvislosti. 1999, roč. 10, č. 1, s. 187.

¹⁰³ Srov. Gaster, Theodor. „Amulets and Talismans“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.1. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 297-301.

¹⁰⁴ Srov. Vítek, T. *Řecká magie*. Souvislosti. 1999, roč. 10, č. 1, s. 190.

Ale i samotné Řecko mělo svoji vlastní autochtonní magii. Pokud ji ale máme dát správné jméno pak, řekněme spíše čarodějnictví. Zdůrazněme pak zvláště thesalské čarodějnice, které byly pověstné svými zvrhlými a krvavými rituály. U Apuleia můžeme taktéž naléznout zmínky o thesalských čarodějnicích. Blíže zmiňuje jaké měly tyto ženštiny schopnosti. Uměly ovládat podsvětní stíny a dokonce používaly kovové destičky, na kterých bylo možno nalézt různé značky. Pravděpodobně se mohlo jednat o proklínací destičky.

Řečtí, ale i římstí spisovatelé spojovali čarodějnice s nocí a temnotou, tajemným měsíčním svitem a silami podsvětí, které vládly v říši mrtvých. Čarodějnice mohly zabít nebo zranit lidi i dobytek, přivést své oběti k šílenství, zničit úrodu, rozpoutat bouři. Dovedly údajně velice zručně zacházet s jedy, vyrábět parfémy a nápoje lásky. Byly také schopny zjistit, co se právě děje ve vzdáleném místě. Přivolávaly mrtvé a nutili je, aby odhalili budoucnost. Převracely všechny slušné hodnoty a obecně přijatelné hodnoty a libovaly si ve zlu, krvi a špíně.¹⁰⁵

Řekové používali pojmu goéteia ve významu dnešní černé magie. Měli také své velké mágy, mezi které patřil např. Julianos. Jeho původ byl údajně syrský a podle některých zdrojů po něm zůstal odkaz v podobě spisů o theurgii a tajných magických rituálech. Nejznámějším z vyšších řeckých kouzelníků, kteří své znalosti magie údajně získali na Východě, byl Pythagorás. Pocházel ze Samu, ale kolem roku 530 př. n. l. emigroval do řecké kolonie Krotón na jihu Itálie. Založil zde tajné společenství přístupné mužům i ženám, kteří prošli vstupními testy a tvrdými zkouškami. Sám Pythagorás byl členy tohoto společenství nazýván jako „On“ nebo jako „Božský“. Věřil, že v číslech leží klíč k pochopení vesmíru a jeho následovníci poté značně přispěli k rozvoji numerologie v západním světě. V duchu vyšší magie Pythagoras považoval pochopení vesmíru za cestu ke spáse.

O Pythagorásovi se vyprávěla spousta historek, které měly objasnit jeho původ povahu a tajuplnost jeho učení.¹⁰⁶ Pomocí jeskyně na ostrově Kréta prý sestoupil do podsvětí. U jeho osoby nechybí ani schopnost předpovídání budoucnosti a léčitelská

¹⁰⁵ Srov. Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knižní klub: Praha, 2000, s. 109.

¹⁰⁶ Jako mladík prý odešel do Egypta, kde se přiučil moudrosti od tamějších kněží. Později se odebral do Mezopotámie, kde studoval tajemství mágů a Chaldejců. Také prý působil v Indii, kde ho učili Brahmani.

praxe. Měl ovládat magické formule, kterými dokázal kontrolovat zvířata, která poté ochotně plnila jeho přání. Silně magický prvek je možno nalézt v pythagorejských akúsmatech, která obsahují dlouhý seznam racionálně nevysvětlitelných příkazů zákazů.

Ještě o něco záhadnější postavou než je Pythagorás byl krétský svatý muž Epimenides. Zázrakodějec, který žil kolem roku 600 př.n.l. Dokázal opustit svoje tělo a putovat nezávisle na něm. Epimenidés prý prospal padesát sedm let v jeskyni, v čemž můžeme vidět jistou paralelu s ostatními mágy a jejich sestupy do podsvětí.

A. Castiglioni konstatuje „*pozoruhodnou souhlasnost mezi náboženstvím a magií*“ ve starém Řecku. Patrně nejužším vztahem byl propojení mezi mystérii a magií.

Početné nábožensko-magické kultury a skupiny věnovaly velké úsilí tomu, aby objevovaly skutečnou identitu a způsoby, jak se stát božským. Nejvýraznější z nich byla právě mysteriózní náboženství, která dosáhla největšího vlivu v prvních staletích našeho letopočtu.¹⁰⁷ Vrcholem těchto mystérií bylo zasvěcení, provázené emocionálním zážitkem, během něhož se zasvěcenec¹⁰⁸ ztotožnil se svým bohem. Tyto obřady byly utajovány, takže běžný nezasvěcenec se o nich jen zřídka kdy mohl dozvědět. Na druhou stranu mystéria zrovnoprávňovala všechny lidi, neboť byla přístupná mužům i ženám, domácím i cizím dokonce i otrokům, pokud tedy splňovali podmínku rituální čistoty.

Můžeme poukázat na tzv. eleusinská mystéria, která byla prováděna v místě zvaném Eleusis v řecké západní Attice, které se nacházelo poblíž Athén.¹⁰⁹ Jednalo se o svatyni, jejíž původ můžeme zařadit až do mykénské doby. Byla zde pořádána vysoce esoterická mystéria, která tedy přímo navazovala na staroegyptská mystéria Isidina. V druhé polovině pátého století, v období klasické řecké kultury, byla účast na obřadech v Eleusis, dříve omezená na Athéňany, otevřena pro všechny Řeky. V helénistickém období a za císařských časů, získalo tajemství mystérií ještě větší prestiž.

¹⁰⁷ Srov. Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 25.

¹⁰⁸ Zasvěcenec byl znovuzrozen, oproštěn od svého zvířecího nižšího já, které ho poutalo k zemi. Dokázal tak zvítězit nad smrtí a mohl věřit ve šťastnou nesmrtelnost. Svou krizi identity vyřešil tak, že našel identitu věčnou. Tohoto vrcholu dosáhl jak pomocí magického, sílu vyvolávajícího účinku dramatického rituálu, tak náboženské oddanosti bohů.

Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 25.

¹⁰⁹ Srov. Nakonečný, M. *Lexikon Magie*. Ivo Železný: Praha, 1997, s. 79.

Eschatologické naděje, které obřady nabízely, přitahovaly filozofy ale i samotné císaře.¹¹⁰

V Démétéřině chrámu v Athénách se prováděla tzv. malá mystéria. Eleusinská mystéria se konávala ve dnech 14. až 23. září a ústřední symbolickou postavou byla bohyně podsvětí Persefona, právě dcera bohyně Démétér. (obr. 27, 28) Základním smyslem těchto mystérií bylo dramatickým způsobem vyvolat „vzrušení duše“. Což dohromady s přípravnou fází na toto vyvolání připomíná metodu evokativní magie. Paralelou pro tato mystéria byla mystéria Isidina, která se konala hlavně v Pompejích. Veleknězi eleusinských mystérií se navázali „hierofantés“, což můžeme přeložit, jako ti, kteří zjevují posvátná tajemství. Průběh měl tři etapy zasvěcení, naplnění a patření.¹¹¹

V eleusinských mystériích se promítá mýtus o unesení Persefony temným bohem podsvětím Hádem (obr. 29), který se s ní posléze oženil. Démétér (obr. 30) pak vyslovila strašlivou kletbu, jejímž důsledkem bylo vysychání země a její nastalá neplodnost. Následně se Démétér vydává do Eleusiny v přestrojení za stařenu, kde se setkala s králem Kellem a jeho ženou Ménaveirou. Za jejich vlídné chování se jim chtěla odvděčit tím, že znesmrtelní jejich syna. Tento proces spočíval v očišťování jeho rukou ohněm, aby se s ním vypálila lidská podstata. Královna je přítomná ale přistihla a Démétér upustila syna do ohně. Poté raději zmizela, ale po čase se do Eleusiny vrátila ve své božské podobě, a přikázala králi, aby jí zde postavil chrám. Což král Kellos učinil a nechal pro Démétér vybudovat velký chrám (obr. 31), což můžeme tedy pokládat za podnět k pořádání mystérií.¹¹² Obřady se konaly v jeskyni nedaleko Eleusiny. Magickým podílem zde můžeme sledovat snad snahu lidí vyrovnat se bohům a převzít jejich tajemství. Poměrně věrné napodobení eleusinských mystérií se odehrávala ve městě Keleie, kde probíhaly každého čtvrt roka slavnosti na počest oslav bohyně Démétér. Měly své specifické odlišnosti, ale jak praví Pausaniás, kelejská mystéria jsou velmi věrnou napodobeninou slavností eleusinských mystérií.

„Sami Fliasijští shodně potvrzují, že napodobují mystérie konané v Eleuzíně. Dysaulés, bratr Keltův, přišel prý k nim do země a zavedl slavnost, vypuzen z Eleusíny Iónem, když byl Ión, syn Xúthův, zvolen

¹¹⁰ Srov. Graf, Fritz. „Eleusinian Mysteries“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol. 4. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 2751-2753.

¹¹¹ Srov. Nakonečný, M. *Lexikon Magie*. Ivo Železný: Praha, 1997, s. 79.

¹¹² Srov. Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knížní klub: Praha, 2000, s. 84.

Athéňany za vojevůdce ve válce s Eleusínskými.“ (Pausanias. *Cesta po Řecku*. II. 14, přel. H. Businská.)

Eleusinské bohyně prý darovaly Řekům vítězství nad Peršany, aby tímto způsobem mohli pomstít zpusťování své země. Křesťanští spisovatelé se snažili eleusinská mystéria zbavit jejich vážnosti a poukázat na to, že pravá mystéria se nachází pouze v křesťanské víře. Jmenujme si alespoň Klementa Alexandrijského, který tak učinil ve svém díle „*Protreptikos*.“¹¹³ Snažil se celkově mystéria zbavit puncu jejich zasvěcovacího charakteru.

V podstatě můžeme říci, že eleusinská mystéria si prošla velmi značnou a důležitou cestou. Z nenápadného původního místního kultu se stala tato mystéria jednou z nejvýznamnějších složek athénské státního náboženství.¹¹⁴ Např. císař Gallienus se po zasvěcení natolik ztotožnil s eleusinskou bohyní, že se na své mince nechal vyobrazit jako žena, Augusta Gallena.

Dalšími podstatnými mystérii byla tzv. Dionýsova mystéria (obr. 32), která měla svůj původ v orfických bakchických mystériích, která se vyznačovala zvláště posvátnými orgiemi.

Dionýsovské spolky nacházíme od 6. st. n. l. všude po celém Řecku. Dokonce i v jižní Itálii, která byla osídlena Řeky a nazývala se Magna Graecia. Zde je rozdíl oproti mystériím eleusinským, která byla vázána na jedno specifické místo.¹¹⁵

Jádrem Dionýsova kultu (obr. 33), který se šířil z Thrákie, byl tedy již zmíněný orgasmus, extatické šílenství mainad, též zvanými bakchy. Utvářely družiny, které se potom v noci scházely. Za zvuků píšťal a bubínků pily víno a tančily až dokud neupadly do extáze. Ve vrcholném okamžiku tohoto večera potom v onom extatickém stavu rozsápaly živé zvíře, rukama ho roztrhaly a jedly přímo jeho maso. Tímto zvířetem často byl srnec, kozel či býček, ve kterém viděly samotného Dionýsa a při požívání zvířecího masa žily představou, že do nich vstupuje sám bůh a ony že se s ním

¹¹³ Srov. Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, s. 40-41.

¹¹⁴ Srov. Chalupa, A. *Římské náboženství a příchod principátu. Změna nebo kontinuita?*: [disertační práce online], Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky, 2008, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/39781/ff_d/, s. 82.

¹¹⁵ Srov. Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, s. 50.

ztotožňují.¹¹⁶ Nutno podotknout, že tyto „orgie“ byly bez jakéhokoliv sexuálního náznaku, což se objevuje až v helénismu ale mimo Řecko jako takové.

Pěkný obraz tohoto kultu můžeme nalézt v díle Euripidově „Bakchantky“, které je považováno za odraz konfliktu mezi oficiálním státním náboženstvím a iracionálními mystickými kulty.

„Prošel jsem Lýdii a také Frýgii, zářící zlatem, sluncem žhavou Persii, i hradby Baktrie a chladnou Médii. Blaženou Arábii jsem též navštívil. Přes celou Asii, u slavných mořských vod, přes města s krásnými věžemi na hradbách, jež spolu s Řeky obývají barbaři, jsem došel do Théb. Ty jsou prvním řeckým městem. Své tajné obřady jsem všude zavedl, i reje abych lidem projevil své božství.“¹¹⁷

Byla také vyslovena hypotéza, že Euripidova tragédie Bakchantky (obr. 34, 35) nám zachovala v zašifrované podobě i určité zprávy o formě zasvěcování do dionýsovských mystérií v klasické době. Ve verši 821 se setkáváme s postavou Penthea, který se Dionýsa ptá: „Kde jsi vzal obřady, jež v Řecku zavádíš?“ Dionýsos mu na to odpověděl „Mě zasvětil sám Dionýsos. Diův syn.“ Což tedy ukazuje že otázka nového kultu odpovídá realitě.

V malé Asii a v Egyptě byl Dionýsos ztotožňován s Osiridem, na jeho počest zde byly pořádány dionýsovské slavnosti provázeny velkými průvody. K jeho kultu se v Egyptě hlásili zvláště pak vládnoucí Ptolemaiovcí, kteří ve snaze vyrovnat se bohům, prohlašují Dionýsa za svého předka.¹¹⁸ Co se týče Říma, Dionýsovská mystéria pronikla z Řecka přes Etrurii i právě tam. Jedná se o dobu 2 století př. n. l. Bohužel Dionýsovská mystéria na rozdíl od obřadů spojených s kultem Velké Matky Kybely nebyla státem nikdy přijata. Přívrženci tohoto kultu byli pronásledováni a následně byl kult připouštěn, ale jen velmi omezeně. Svědectví nám přináší historik Livius:

„Kterýsi obyčejný Řek přišel nejdříve do Etrurie, ale nevyznal seč v některém z oněch umění, která nám přinesl v hojném počtu jeho kmen- ze všech nejvznešenější pro pěstování ducha i těla. Toto byl pouhý obětník a věštec, ale ne takový, že by zjevnými náboženskými úkony veřejně přiznával,

¹¹⁶ Srov. Hošek, R. *Náboženství antického Řecka*. Vyšehrad: Praha, 2007, s. 67.

¹¹⁷ Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha 1997, s. 98 ukázka z Bakchantek. Dionýsova řeč.

¹¹⁸ Srov. Detienne, Marcel. „Dionýsos“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol. 4. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 2356-2360.

co na tom vydělá a čemu to vlastně učí, aby tak obestřel náboženské názory lidí bludy. Nejdříve to byly zasvěcující Tajemné obřady známé jen málo jednotlivcům, potom se však začaly rozšiřovat mezi muže i ženy obecně. Náboženskému úkonu bylo pak ještě přidáno rozmařilé pití vína a bohaté hodování, aby se dalo nalákat více lidí. Když je pak rozjařil požitkem vína a noční tma a směsice žen s muži i mladistvích se staršími nechala stranou všechn rozdíl i stud, tu se začaly dít svody všeho druhu.....Tu se už nepáchal jen jeden druh zločinu, totiž smilstva mužů váženého rodu s ženštinami, ale vylézali odtud i falešní svědkové, vzešly odtud i padělané pečeti a závěti i udavačství.....Strojila se travičství a vraždy příbuzných.....Hlas nařikajícího při páchání vražd býval přehlušen výskavým vytím, tlučením do bubínků a hřmotem cimbálů. Tahle zkázonosná nemravnost pronikla do Říma jako nakažlivá nemoc.“ (Livius, T. Dějiny. 39,8-19, přel. P. Kucharský).

Orfické sekty se v Řecku objevují už v 6. stol. př.n.l. Co se týče astrologie (obr. 36, 37) byl to právě Orfeus, kdo Řekům podal první zprávy o její existenci. Výklad zahalil do tajuplných nábožensky zabarvených výroků. Údajně jeho lyra měla sedm strun, což znamenalo sedm jakožto číslo harmonie ve vesmíru.

„Orfeus přece také zhotovil lyru, pořádal tajné obřady a zpíval posvátné písně. Tato lyra, která měla sedm strun, byla symbolem harmonie sedmi planet. Zkoumání takových věcí a používání takových znalostí poskytl Orfeovi možnost vše očarovat a ovládnout.“ (Lúkianos, O bozích a lidech, O astrologii 10, přel. V. Bahník, M. Říhová, L. Varcl)

Orficko-bakchické řády údajně prováděly za peníze magické očistné obřady. Ty měly sloužit k tomu, aby lidi zbavily různých nemocí, nebo aby fungovaly v podstatě jako očistná kúra jejich svědomí. Samozřejmě, že tyto magické rituály měly i hlubší smysl, a sice ochraňovat lidi od zlého, tedy je chránit proti kouzlům namířeným proti jejich osobě.

S orfismem se ale také pojí činnost s tzv. zlatými tabulkami. Orfické zlaté tabulky byly v podstatě kousky zlaté fólie, kterých bylo nalezeno celkem třicet pět po celém Řecku a Římě. Na těchto tabulkách nalezneme texty psané ve staré řečtině, které se liší svou délkou od jednoho až po celkem šestnáct veršů. Tyto texty obsažené na tabulkách jsou pokyny pro mrtvé. V podstatě jakýsi průvodce duší zemřelých po říši mrtvých. Tyto pokyny jim měly zajistit klidný pobyt v podsvětí. Jako orfické byly tyto tabulky

označeny ale až ve 20. století. Nebylo totiž dlouho jasné komu je přisoudit. Řekové a Římané sami věřili, že autorem je právě Orfeus.¹¹⁹

Zmíňme si také alespoň slovíčkem další kult, který se zabýval rituální a magickou činností. Jedná se o Sabadiova mystéria, která byla v podstatě kultem hlavně pro lid. Respektive pro chudý lid.¹²⁰ Sabadiův kult se věnoval hlavně práci s magií v podobě očišťování lidí od vnitřních démonů.

J. Matoušek uvádí, že „*magie hrála v mystériích roli nejdůležitější.*“ Hlavní magická podstata pro něho spočívala ve zjevování se duší, démonů a bohů, protože jak říká „*zaklínání a evokace duchů byly nejvyšším cílem magie.*“¹²¹ Za magickou považuje už celou atmosféru mystérií, která byla tajemná a jejíž tajemnost podporovala i místa, na kterých byla mystéria praktikována.

Co se týče rituálů, které byly v Řecku praktikovány, je dobré se zmínit o tom, že tato rituální činnost provázela Řeky již od jejich narození. Řekové se věnovali rituálům narození, přes rituály dospívání, svatby až ke rituálu smrti. Rituál provázel také magickou činnost. Jak jsme již nastínili tato činnost byla prováděna za účelem komunikace s bohy nebo démony. Byly přinášeny oběti jak nekrvavé tak i krvavé. To se týkalo některých božstev. Bylo důležité, aby mužská božstva dostávala samce a ženským božstvům potom byly obětovány samice. Byl obětován hlavně domácí dobytek.¹²² Byl uskutečňován obětní průvod a byla vykonávána rituálně očištná koupel oběti.

Velký význam v dějinách magie mají staré italské pohanské kultury s magickými rituály, příbuzné kultům starých gnostiků, ale směřované spíše k čarodějnictví. Jednalo se zejména o sexuálně magické kultury starých Etrusků, v nichž se podle Castiglioniho objevovaly prvky „démonické magie.“¹²³ Víra v existenci démonů a duchů byla rozšířena poměrně po celém starověkém světě. Byly to nadpřirozené síly, s nimiž se obvykle spojovalo vše podivné a nevysvětlitelné. Lidé věřili tomu, že pomocí magie mohou tyto démony a duchy poměrně snadno ovládat. Démoni (obr. 38) byli řazeni do

¹¹⁹ Srov. Johnston, Sarah. „Orphic Gold Tablets“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.) Vol. 10. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 6897-6898.

¹²⁰ Srov. Giebel, M. *Tajemství antických kultů*, Dialog: Liberec, 2009, s. 59.

¹²¹ Nakonečný M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Vodňár: Praha, 1999, s. 44-45.

¹²² Srov. Bremmer, Jan. „Greek Religion“, in: *Encyklopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.6.2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 3677-3687.

¹²³ Nakonečný M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Vodňár : Praha, 1999, s. 50.

skupin podle svého božství a podle části přírody, se kterou byli spojeni. Na jejich ovládnutí nebo resp. při jejich vymítání se používalo tzv. exorcismu. V exorcismu se jednalo především o vyhánění zlého ducha z těla člověka. Tato činnost byla hojně rozšířena i v Babylónii a přenesla se tak i do Řecka. Nám může být exorcismus znám zejména z křesťanského pojetí při vyhánění démona z těla věřícího. V antickém světě byl exorcismus něco naprosto běžného. Lidé věřili, že pokud je člověk hodně nemocen, nejedná se v podstatě o nemoc jako takovou, ale jde o to, že jeho tělo je pod vlivem nějakého špatného démona.

Prostý lid často mezi náboženstvím a magií vůbec nedokázal rozlišovat. Tito lidé taktéž neměli potřebu vidět nějaké rozdílnosti mezi magií a lékařstvím. Mezi magií a oficiálním náboženstvím v Řecku mnohdy nerozlišovali ani vzdělanci. Řekněme, že oni si nejspíše uvědomovali určitou odlišnost mezi magií a náboženstvím, ale velmi často pokládali magii a praktickou náboženskou aktivitu za totéž. Projevovala se zde také snaha učenců poukázat na náboženství jakožto makrokosmos a magii coby mikrokosmos. Magie podle nich působí na rovině osudu, ale náboženství pomáhá člověku se dostat až nad osud.

3.2 Starověký Řím

Antický svět s respektem pohlížel na starší východní civilizace, které se staly přístupné západnímu vykořisťování. Římský svět prodělal neuspokojivou zkušenost s racionalismem, tak i s ortodoxním náboženstvím. Urbanizace odřízla mnoho lidí od venkova a jeho ustáleného života včetně náboženství. Vzrůstající sociální a fyzická mobilita, kosmopolitanismus a slábnutích rodinných pout přispěly k pocitu vykořeněnosti a úzkosti, v podstatě k jakési krizi identity. Vedlo to logicky k tomu, že se lidé začali více zajímat o vztah k božství, jenže na vyšší rovině, než jak jim to mohly zajistit státní kultury. Začal tak narůstat zájem o neoficiální cesty k pravdě. Tomu vyhovovala zejména nová náboženství, mysteriózní kultury a především lidé se zázračnými schopnostmi jako mágové a astrologové. Neoficiální skupinky byly považovány za státu nebezpečné.¹²⁴

¹²⁴ Srov. Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 18.

Přestože byla magie Římany považována za cizácký import, ve skutečnosti byla rovněž součástí jejich tradičního náboženství. Podle Mary Bearda a Simona Price byl koncept magie ve svých začátcích vcelku nejasný. Až v pozdějších dobách Říma se teprve tato činnost začala praktikovat na větší úrovni a větším měřítku a zde ji podle nich už můžeme nazývat magickou činností.¹²⁵

Ve starém Římě kvetly vedle egyptských a řeckých mystérií i mystéria mithraistická. Např. velmi významným zasvěcencem těchto mystérií byl přední činitel římské civilní správy Vetius Agorius Praetextatus, „senátor znamenité povahy i starobylé vážnosti.“¹²⁶ Nebylo zde rozšířeno jen lidové čarodějnictví, pěstované hlavně na venkově. Jsou dochovány i zmínky o tom, že samotný císař Marcus Aurelius se uchýlil s prosbou o pomoc k jednomu profesionálnímu mágovi.

Údajně i ctihodní senátoři Říma použili magické rukopisy, přesněji tedy Sibylliny knihy, které byly uloženy v Jovově chrámu, k oficiálnímu prokletí Hannibala, když se dostal před brány. Když ale roku 216 př. n. l. Hannibal rozdrtil římské legie, spojilo se zaklínání s magicky nejúčinnějším prostředkem, čímž byla lidská oběť. Na jistém místě byli za živa pohřbeni muži i ženy.

„Ať ten, kdo má tuto oběť vykonat, tak učiní v libovolnou hodinu a dle jakéhokoli obřadu, ať už to učiní jakkoli, budiž oběť považována za náležitě vykonanou.....když nemoudře obětuje v nešťastný den, ať je na tuto oběť shlíženo jako na náležitě věnovanou, je-li provedena ve dne či v noci, otrokem či svobodným člověkem, ať je na tuto oběť shlíženo jako na náležitě provedenou....“¹²⁷

Byl to extrémní příklad expiatio, jak Římané říkali způsobu znovunastolení náležitého vztahu mezi lidmi a tajemnými silami ovládajícími svět, když byl tento vztah narušen.

Z tohoto je patrné, že většina tehdejších náboženských obřadů byla soustředěná hlavně na obětování. Z citátu jasně vyplývá, že obětování bylo darem bohům, ale zároveň se jednalo o magický způsob, jak si jednotlivého boha zavázat k tomu, aby udělal něco, co od něj bylo žádáno. Samozřejmě, že pokud se stalo, že daný bůh prosby nevyslyšel, vysvětlilo se to tím, že obřad a obětování nebyly provedeny řádným

¹²⁵ Srov. Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 1, A History*. Cambridge 1998, s. 154.

¹²⁶ Srov. Burian, J. *Římské impérium. Vrchol a proměny antické civilizace*. Svoboda-Libertas: Praha, 1994, s. 191.

¹²⁷ Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 33.

způsobem. Obětující kněz musel pronést formuli: „*Do ut des*“, což znamená „*Dávám ti, abys dal*.“ A pak pravil: „*Staň se macte touto obětí*.“ Slovo *macte* lze interpretovat jako „větší nebo „mocnější.“¹²⁸

Vraťme se ještě na okamžik k Siblylliným knihám.¹²⁹ Podle pověsti byly v těchto řecky psaných knihách zachyceny zvukové projevy vycházející z úst věštkyne Sibylly Kúmské, která pocházela z maloasijských Eryther a přestěhovala se do íonské osady v Kýmé nedaleko Neapole. Siblylliny knihy byly vlastně sepsaná orákula, která byla hlídána speciálními kněžími tzv. *quindicimviri*.¹³⁰ Tyto knihy popisovaly mnohé zázraky či přírodní katastrofy, které se měly stát. Taktéž v některých případech poskytovaly rady ohledně bohů či bohyně jiných kultur, a sice v případě, kdy orákula doporučovala tyto bohy nebo bohyně využít pro prospěch státu.¹³¹

Řeckou verzí Siblylliných orakulů je kniha nazvaná „*Divy*“, která byla údajně sepsána ve 2. století n. l. bývalým otrokem císaře Hadriana Phlegonem. Nicméně obdoba s orakuly je velmi sporná, neboť Siblylliny knihy měly status velmi tajných, naproti tomu Phlegonova orákula byla veřejně vydávána samotnými kněžími.

„Protože znám osudy lidí a také vím, kde každý ke svému osudu přijde....Znám zázraky ale i zármutky osudu, které mohu všem prozradit díky svým prorockým schopnostem, které jsem v sobě objevil. Můžete je objevit také hluboko ve svém srdci za pomoci meditace. Řeknu vám, že se objeví žena, která dá život hermafroditovi, jenž bude mít části těla nejen mužské. Nebudu se již skrývat, ba naopak. Vystoupím a řeknu vám taktéž podrobné věci ohledně uctívání Demeter a cudné Persephony. Tato bohyně je sama prorokem a měli byste proto mít v srdci pro ni místo. Za prvé byste měli shromáždit peníze z pokladů města ale i z vašich a poté učinit je obětinou pro Demeter panenskou matku....“¹³²

Tyto knihy získali etruští králové, kteří vládli v Římě, přesněji etruský král Tarquinius Superbus, který se Sibyllou nejprve smlouval ohledně ceny knih. Odmítl je a ona proto část z nich hodila do ohně. Nakonec se na ceně domluvili a Tarquinius knihy

¹²⁸ Srov. Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 32.

¹²⁹ celkově jsou tyto knihy souborem sepsaných orakulů, které dokáží varovat před katastrofami nebo poukazovat na očekávaná zázraky.

¹³⁰ Srov. Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 2, A sourcebook*. Cambridge 1998, s. 23.

¹³¹ Srov. Burian, J. *Římské impérium. Vrchol a proměny antické civilizace*. Svoboda-Libertas: Praha, 1994, s. 68.

¹³² Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 2, A sourcebook*. Cambridge 1998, s. 179-180.

získal. Uložil je do zmíněného Jovova chrámu na kapitolu.¹³³ Jejich obsahem byla četná proroctví. Knihy byly v péči určených kněží, kteří byli jediným kdo mohl do těchto knih nahlížet. V roce 18 př. n. l. prý nechal císař Augustus některé pasáže změnit, aby odpovídaly jeho politickým záměrům. Knihy byly ale krátce po roce 368 n. l. zničeny spálením.¹³⁴ Údajně je nechal zničit Vandal Stilicho, vojevůdce císaře Honorio. Roku 139 př. n. l. byli z Říma vypovězeni chaldejští astrologové s tím, že provozují magii. K prvnímu procesu s údajným magikem došlo již v roce 157 př. n. l.¹³⁵

Postupně se v Římě začalo praktikovat vícero magických metod, nejenom přízemní čarodějnictví. Roku 341 n. l. prohlásil císař Konstantin křesťanství za státní náboženství, tím sice skončila doba pohanská, ale nikoli doba čarodějnictví a vysoké magie. Ta byla v tomto období brána jako jakási klamná odchylka od normálního náboženství, která se do povědomí lidí dostala právě z cizích kultur.¹³⁶

I když zavedení křesťanství mělo velký vliv na ničení „pohanských model“, rozšiřování křesťanských sekt i v Egyptě, nebo Sýrii, magie nemohla být zcela vymáčena. Konstantin se zaměřil na vymáčení veškeré škodlivé magie, ale posléze došlo i na tu neškodlivou. Na úkor toho se rozběhla řada řetězových inkvizičních procesů, o nichž lze říci že se v podstatě neliší od těch středověkých.

Roku 316 n. l. Laodicejský koncil již pohrozil zavedením trestů za tuto údajnou bezbožnost. Samozřejmě že Křesťanství si ponechalo některé symboly odrážející se z magie a sice, vize d'ábla, jehož prototypem se stal řecký bůh Pan, smyslný bůh lesů s rohy a kozlíma nohama, později splynul s římským bohem lesů a pastýřů Faunem. Z čehož se rýsuje, že z celkem dobromyslného a hravého Pana se stává záludným a lidem nepřátelským d'ábel. Mágové byli nahrazováni světci, protože ti také uměli tvořit zázraky, nikoli však magickými cestami ale cestou od Boha.¹³⁷

Jedním z významných mágů byl gnostický kouzelník Simon Magus, též zvaný jako Šimon Mág, který své magické dovednosti nabyl v Egyptě, ale později odešel působit do Říma. Byl odsuzován jako odpůrce církve a zároveň jako první kacíf. Údajně dovedl uzdravovat nemocné, učinit se neviditelným nebo dokonce oživit sochy a přinutit je

¹³³ Srov. Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 2, A sourcebook*. Cambridge 1998, s. 179.

¹³⁴ Srov. Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knižní klub: Praha, 2000, s. 123.

¹³⁵ Srov. Vítek, T. *Řecká magie*. Souvislosti. 1999, roč. 10, č. 1, s. 185.

¹³⁶ Srov. Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 2, A sourcebook*. Cambridge 1998, s. 263.

¹³⁷ Srov. Nakonečný M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Vodnář: Praha, 1999, s. 52-53.

tančit a zpívat. Dokázal na sebe vzít i podobu zvířete nebo čehokoliv jiného. Prohlašoval o sobě, že je odolný vůči ranám a ohni, že dovede létat, změnit se v kámen nebo přinutit stromy růst a kvést.¹³⁸

Důležitou roli hrála magie také při způsobu vypořádávání se lidí se smrtí. V Itálii a v Egyptě bylo zvykem pomocí magie zajistit mrtvým šťastný život po smrti tak, že byli zobrazováni v hrobkách. Např. v etruských hrobkách pocházejících z období kolem 600 až 400 let př. n. l. jsou mrtví zobrazeni, jak si užívají radostí ráje.(obr. 39, 40). Za stejným účelem se na římské sarkofágy v raných staletí našeho letopočtu zobrazovaly různé mýty a symboly. Římané kladli na hroby květiny, zvláště růže, jako symbol obnoveného života.¹³⁹ K svátku zemřelých se ve svém díle „Kalendář“ věnuje i Publius Ovidius Naso:

„Také k hrobům je úcta a k duším zemřelých předků, malé kladou se dárky na jejich zvýšený rov.

Dušičky žádají málo, humna místě bohatých darů stačí upřímná láska, podsvětí nemá už hlad.

Stačí, když věneček květin, kams na kámen náhrobku vložíš, stačí už ovoce troška, stačí už ve špetce sůl, stačí chléb politý vínem a fialek prosté jen kvítky, nech to na malé misce na cestě před hrobem stát.

Ovšem, můžeš dát více, ač mrtví se spokojí s málem: nad ohništěm se modli, užije obvyklých slov!

Énéás, původce obřadů zbožných, zvyk zavedl tento do tvých, Latíne, zemí, z Tróje, když přirazil sem.

Énéás otcovu duchu v den výroční přinášel dary, od něho nábožným zvykům učil se lid.

Ale jednou, když dlouhé války se krvavě vedly, Římané zapomněli na onen zádušní zvyk.

Trest však brzy je stihl. Prý po onom opomenutí na všech předměstích římských pohřebních hranic žár plál.

K víře to nepodobno, však říká se, z hrobů že vyšly duše mrtvých a pláčem tichou že plnily noc.

Po městských cestách lkaly a lkaly i po širých polích předků zemřelých stíny bez krve, kostí a těl.

Za těchto úkazů zpožděná pocta zas hrobům se vzdává, konec je zjevením strašným, konec i pohřbům je všem.“ (Naso, P.,O., Kalendář,II.533.-558., přel. I.Bureš)

¹³⁸ Srov. Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 27.

¹³⁹ Srov. Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, s. 34.

Stejně jako v Řecku, tak i v Římě se slavily různé svátky a slavnosti na počest bohům, pomocí různých rituálních svátků nebo magických praktik. Jedna z pravidelných římských slavností byla slavnost „*Říjnový kuň*“, která se slavila na počest Marta, boha zemědělství, ale také spojovaného s chovem dobytka či s válkou. Na Martově poli se konal závod vozů. Následně byl jeden z vítězných koňů ubodám oštěpem. Byla mu odňata hlava i ocas. To vše se konalo k zajištění dobré úrody kukuřice. Na uříznutou hlavu koně se zavěsily bochníky chleba o které následně bojovali muži ze dvou částí města. Co se týče ocasu, byl odnesen do Regie, bývalého paláce králů. Tam byl zavěšen tak, aby krev kapala do ohniště. Byla rituálně uchována vestálkami až do dalšího dubna, kdy se pak tato krev používala k rituálnímu očištění dobytka.¹⁴⁰

Plinius Starší se zabýval i problematikou síly slov. Mohou slova mít opravdu takovou moc, že pokud vyřkneme nějakou větu, bude to mít následky. Shledal, že kromě té nevjzdělanější vrstvy, věří moci slova skoro všichni. Věřilo se, že pokud bude člověk bohy o něco žádat, ale splete modlitbu či pozmění nějaké slovo, pak celý tento rituál naprosto ztratí svůj původní význam a jeho účinnost bude nulová.

Jedním ze způsobů použití magie jazyka, který se běžně využíval proti nepříteli, spočíval v tom, že se napsala kletba, která se posléze zakopala do země. Což ukazuje, že oběť byla svěřena do rukou podsvětí. Pokud se kletba dala přímo do hrobky, získala tak zvláštní smrtící sílu. „*Tak jako mrtvý muž, který zde leží, nemůže vyprávět či mluvit, ať Rhodine, který patří Marku Liciniu Faustovi, také zemře a nemůže vyprávět či mluvit.*“¹⁴¹

Klasičtí spisovatelé odsuzovali kletby používané pro soukromé účely. Kletby, které se používaly pro státní účely, byly však považovány za něco zcela jiného. Římané v oficiálních kletbách odsuzovali ke zkáze nepřátelské armády.

¹⁴⁰ Srov. Cavendish, R. *Dějiny magie* Odeon: Praha, 1994, s. 34.

¹⁴¹ Jako příklad takového použití zaklínadla.

4. Vztah antické společnosti k magii

4.1 Antické Řecko

Obvykle se výrazu „řecké náboženství“ rozumí jako výpovědi o tom, co Řekové chápali jako předmět své víry, kterou doprovázely patřičné projevy náboženské bázně a úcty k tomu, v čem viděli božstvo a co pro ně bylo posvátné. Můžeme ale sledovat určité změny v řeckém náboženství, které nastaly jak důsledek společenského vývoje i změn v nazírání na okolní svět a také na to, jak se samotný člověk začal začleňovat do světového řádu.¹⁴² V náboženství Řeků se přednostně setkáme s nesčetytým božstvím bohů, kteří doplňovali jejich život dnes a denně. Lidé se jich obávali a zároveň je uctívali. Bohové byli ti, kdo ovládali jejich život. V tomto světě bohů se také setkáme s různými zvířaty. Můžeme zde vidět jistou formu totemismu, který vychází z představy, že zvíře je božským prapředkem a ochráncem dané společnosti. Toto zvíře mnohdy představuje samotného boha, který na sebe tuto podobu bere v určitých situacích, ve kterých přináší buď záchranu ohroženému nebo trest provinilci. S uctíváním bohů neodmyslitelně patří právě praktikování magie. V Řecku s pěstovala hlavně její vyšší forma. Z řad Řeků vzešlo několik velký mágů, které jsme zmínili již předchozích kapitolách. Přístup k magii se měnil s dobou a vlivy, které do Řecka postupně přicházely. Byly doby, kdy byla magie a kouzla považovány pouze za klamstva a bludy, ale postupem času se jí začalo zabývat stále více lidí i sprostých řad občanů. A tak se vyvinula i rituální činnost obřadních kultů. Lidé se k bohům obraceli buď individuálně u oltáře doma, nebo na veřejnosti. Činili tak jako skupina vyznavačů určitého kultu. Rituály spolu nejdůležitější etapy řeckého života. Pro řeky jsou důležité i ty jako je narození, dospívání, svatba a smrt, ale i politické aktivity, či zábava, jako sympozia, prorokování, nebo rituální očisty všeho druhu. Kromě toho se po celý rok střídavě konají oslavy svátků. Obřady chrámech nebo svatyních však nebyly přístupny veřejnosti. Mohli do nich vstupovat pouze kněží a ti, kteří o chrám pečovali.¹⁴³ Z tohoto důvodu obřady probíhaly před kultovní stavbou. Muži obětovali bohům zvířecí samce, ženy potom samice. Nebeským bohům se obětovala zvířata bílá a těm podsvětním

¹⁴² Srov. Hošek, R. *Náboženství antického Řecka*. Vyšehrad: Praha 2004, s. 3.

¹⁴³ Srov. Bremmer, Jan. „Greek Religion“, in: *Encyklopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.6.2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 3677-3687.

potom zvířata černá.(obr. 43) Co se týče obětí můžeme si zde uvést konkrétní příklad, při kterém hrálo obětování velkou roli.

„Němý chlapec. Ten přišel do svatyně kvůli hlasu. Když nejprve obětoval a vykonal to, co se předepisuje, chrámový služebník, který přináší bohu oheň, se potom zeptal pohlédnuv na otce toho hochy: „Slibuješ, že ten hoch, dosáhne-li toho, proč přišel, vykoná do roka oběť za uzdravení?“ A chlapec náhle řekl: „Slibuji.“ Otec užasl a poručil, aby to řekl ještě jednou. On to opět řekl a od té chvíle byl uzdraven.“¹⁴⁴

Theurgie, jako vysoká forma magie, byla praktikována vysokými mágy. Ti se sami považovali za tajné kultovní společenství, které mělo různé stupně zasvěcení, při kterém šlo hlavně o jakési „vidění boha.“ „*Chceš-li někomu ukázat zjevení vyvolávaného bohem, vyzkoušej jej nejdříve, zda je také bez pochyb hoden jako člověk. Řid' se přitom takovým měřítkem, jako bys místo něho před zbožněním byl zkoušen sám.*“¹⁴⁵ Toto jasně uvozuje zkoušku před zasvěcením do kněžství vysoké magie. Ve 3. století n. l. nastaly ve společnosti mnohé změny. Řecká filozofie se v této době více obrací na stranu orientální mystiky. Rozkvétá také novoplatonismus, který viděl nejvyšší princip v jediném bohu, jehož emanace prostupuje a oživuje přírodu. Na vzestupu jsou také orientální kultury a dostává se jim podpory i od samotných císařů.¹⁴⁶ Postupem času se začalo v Řecku šířit křesťanství, které mělo vliv na řeckou filozofii. To dalo vzniknout filozofickému směru gnosticizmu. Jde o jakýsi přístup k poznávání člověka a světa. Usiluje o hledání a nacházení prapodstaty světa a jeho smyslu, což je jedna stránka poznání z hlediska magie. K.H. Seligmann s jistotou soudí, že gnóze vzniká na území egyptské půdy. Jeho názor sdílí i Matoušek, který uvádí: „*Magické formulky, které musela u gnostiků znáti duše zemřelého při svém vzestupu, procházejíc Eóny, magické pečeti, amulety, talismany, v gnósi tak často používané, jsou očividně původu egyptského.*“¹⁴⁷ Na řecké půdě pak nalezla gnóze různá mystéria, a to jak domácí řecká, tak helénisovaná již mystéria orientální. Lze usuzovat i na gnostický původ sexuální magie, neboť jisté ritualizované praktiky tzv. barbelognostiků, opírající se o „mystérium spermatu“ tomu nasvědčují.

¹⁴⁴ Hošek, R. *Náboženství antického Řecka*. Vyšehrad: Praha 2004, s. 138.

¹⁴⁵ Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha 1997, s. 299.

¹⁴⁶ Srov. Hošek, R. *Náboženství antického Řecka*. Vyšehrad: Praha 2004, s. 215.

¹⁴⁷ Nakonečný M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Vodňany: Praha, 1999, s. 46.

Je důležité si připomenout, že magie v Řecku nebyla od 5. století jen vírou nízkých vrstev. Jak jsem již nastínili magie této doby charakterizuje i představitele vyšších společenských tříd, což je i pro posouzení náboženského citu velmi významné.¹⁴⁸ Lidé uctívali bohy, kteří dle tehdejších názorů měli k lidem kladný vztah. V Řecku se hodně preferovalo tzv. čarodějnictví. Tato forma byla blízká i nižším vrstvám obyvatel. čarovalo se hlavně v noci, do ohně se např. házely různé vonné čarovné byliny a podoby lidí, proti kterým mělo být kouzlu zprostředkováno. Používalo se zvířecích kostí, ale i těch lidských, které byli ukradeny ze hřbitova. Využívalo se kroužícího magického kruhu nebo vlčka, jejichž pohyb naznačoval směr kouzla. Přivolávaly se bohyně Seléne, Hekaté a nebo jiná podobná s nocí spojovaná božstva. Využívalo se různých magických formulí, většinou šlo o recitování dlouhým, né příliš srozumitelných slov, která měla takovou moc, že síla samotného magického aktu byla přičítána právě těmto tajemným formulím. Tady opět narazíme na již zmiňované proklínací destičky, které byly velmi rozšířenou formou kouzlení. Některé destičky měly údajně stejné obsahy, jejich znění se v některých případech opakovalo, což může naznačovat, že se vyráběly řemeslně jako obchodní artikl. Zde se nám jasně ukazuje, že společnost v antickém Řecku byla otevřená těmto magickým praktikám a sama je vyhledávala a plně využívala.¹⁴⁹

Literární popis čarování uchovali pozdějším věkům zejména Theokritos ze Syrakus, Vergilius nebo Horatius. Diogenes Laertios, jakožto autor životopisů proslulých filozofů ze 3. st. n. l. se zmiňuje o muži, jménem Bión z Borysthenu který pocházel ze 4. st. př. n. l. Na smrtelné posteli usiloval pomocí kouzel o to, aby zvrátil nepřátelství bohů vůči jeho osobě, kvůli svému životu bez víry.¹⁵⁰

Můžeme se také setkat s poměrně hojně praktikovanými tzv. Pomocnými kouzly. Tato kouzla se v Řecku a v Římě používala téměř v každodenním životě. Jedná se o kouzla, která se vztahují specificky k osobě, která toto kouzlo vykonává. Jedná se tedy o kouzlo, které mu přináší nějaký osobní prospěch. Do opozice lze postavit kletby, které měly naopak sloužit k tomu, aby jejich účinek sužoval někoho, proti komu byly cíleně namířeny. Jednalo se tedy mnohdy hlavně o to ublížit někomu druhému. Při obou těchto

¹⁴⁸ Srov. Hošek, R. *Náboženství antického Řecka*. Vyšehrad: Praha 2004, s. 136-137.

¹⁴⁹ Srov. Betz, Hans. „Magic: Magic in Greco-Roman Antiquity“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol. 8. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 5572-5577.

¹⁵⁰ Srov. Hošek, R. *Náboženství antického Řecka*. Vyšehrad, Praha 2004, s. 208.

dvou družích kouzel byly vždy používány magické formule, které sloužili k evokaci božstev, která byla povolávána na pomoc při kouzlu nebo kletbě.

Jedno ze zaklínadel, které se používali již v antickém světě, bylo tzv. Sator. Jednalo se o formuli, která údajně pochází z 1. st. n.l. z oblasti Pompejí. Bylo možno ho použít jako zaklínadlo nebo taktéž jako léčebná formule. Dalo se dokonce využít coby talisman pro ochranu proti blesku.¹⁵¹

4.2 Antický Řím

Při zodpovídání otázky ohledně přístupu římské společnosti k magii a praktikám magického rázu je taktéž nutné si uvědomit, jak vlastně vypadalo společenské uspořádání Říma. Např. v období pozdní republiky se zvyšuje zájem římské aristokracie o filozofii. Společnost si začala pozvolna uvědomovat, že i náboženská situace, která zde vládla se začíná postupně měnit. Nejednalo se o neměnné náboženství, které je standartně zakotvené v Římě. Okolní vlivy a pronikání cizích kultur muselo nutně nastolit takovéto změny.¹⁵² To mělo za následek vznik nových kultů ve veřejné ale i soukromé sféře.¹⁵³

Co se tedy týče antické společnosti v Římě, tak ta moc dobře věděla, co činí náboženství náboženstvím. I v tom dnešním slova smyslu zná bohy a chrámy, svátky a kněží.

U prostých lidí bylo běžnou praxí vykonávat domácí obřady a rituály nebo dávat bohům obětiny. Tím vším se stejně jako Řekové snažili zajistit náklonnost bohů. Úzký vztah náboženství a magií je tedy patrný. V této době vznikaly rozmanité kulty, které se například orientovaly na obětování. Nelze zdůrazňovat kolektivní charakter antického náboženství na úkor individuální religiozity. Můžeme si zde povšimnout již vysoce komplexní dělby práce.

„Obětování v domácím kultu vedla hlava rodiny, což byl většinou nejstarší žijící člen mužského pohlaví. Ve větších sociálních jednotkách pak existovali

¹⁵¹ Srov. Lepková, H. *Latinské proklínací tabulky nalezené na území Itálie*: [bakalářská práce online]. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav klasických studií, 2006, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/109349/ff_b/, s. 3.

¹⁵² Srov. Chalupa, A. *Římské náboženství a příchod principátu. Změna nebo kontinuita?*: [disertační práce online], Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky, 2008, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/39781/ff_d/, s. 77.

¹⁵³ Srov. *Roman religion*, Ando, C. (ed.), Edinburg University press, 2003, s. 43-44.

*volení zástupci, kteří vedli rituály. Náboženští experti byli žádáni spíše jen jako experti pomáhající s přípravou náboženských úkonů a asistující při jejich provádění (právě v Římě takto fungovala celá řada oficiálních kněžských kolégií včetně jejich pomocníků, svobodných i otroků), byli žádáni jako chrámový hlídači a poskytovatelé náboženských služeb na volné noze.*¹⁵⁴

Zde může vidět důležitost kněží v Římě. Působili ve svatyních ale zároveň zde nalezneme i ty, kteří se plně zabývali magickými úkony. V Římě se můžeme také setkat s veřejnými kulty. Jedná se kulty, které sebou nesou průběžné, rok co rok se opakující obětování zvířat a darů. Svatyně a chrámová zařízení určená pro veřejné kulty jsou zřizována na veřejné půdě a jsou následkem konsekrace ustavena jako pozemek, který náleží božstvu jako jeho majetek.¹⁵⁵ Zde nutno podotknout, že některé takovéto kulty to neměly jednoduché. Některé byly považovány za škodlivé a jejich fungování bylo ilegální a tím pádem i trestné.¹⁵⁶ Vedle veřejných kultů nalezneme také kulty soukromé. I ty jsou chápány jako závazek společenství vůči bohům.

Ze spojení magie a náboženství se vyvinulo několik různých fenoménů. Jednak se zde praktikuje plně rituální činnost, ale také se římská společnost setkává s problematikou kleteb. Jörk Rüpke ve své knize „*Náboženství Římanů*“ uvádí, že co se týče kleteb nebo některých rituálů, Římané se nutně neuchylovali k pojmenování magie. Dále nastiňuje, že magie, náboženství a věda mohly v Římě existovat pospolu a že místo nějakého uceleného „magického obrazu světa“ máme co do činění pouze s jednotlivými, tradičními a současně vysoce specializovanými vzorci jednání.¹⁵⁷ Kletby, které byly v římském světě rozšířeny nás zavedou zpátky k proklínavém destičkám, které převzali od Řeků. Proklínání tedy není v běžné společnosti žádným tabu. I když se neděje veřejně, ale převážně v ústraní, má pro lidi velký význam. Umožňují mu vědomé poškození jiné osoby pomocí magických formulek uvedených na těchto tabulkách. Rüpke uvádí, že „*Jsou to expresivní „performativní akty“ , při nichž se usiluje o to, uvést vlastním mluvením v chod samotný obsah vysloveného. Aby se akt*

¹⁵⁴ Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 23.

¹⁵⁵ Srov. Schilling, Robert, Rüpke, Jörk. „Roman religion: The Early Period“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol. 8. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 7892-7911.

¹⁵⁶ Srov. *Roman religion*, Ando, C. (ed.), Edinburg University press, 2003, s. 199-202.

¹⁵⁷ Srov. Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 167.

podal, podtrhuje se vše příslušným jednáním.“¹⁵⁸ Uvedme si příklad kletby z Říma obracející se k Týfónu Sétovi, pochází ze 2. - 3. st. n. l.

„.....počínaje touto hodinou, tímto dnem, touto nocí rozemel, rozmáčkni, rozmělni a vydej smrti Praesetia, syna Asellé, vlastníka stoupy, který bydlí v deváté městské části, kde vykonává, jak je možno vidět, své povolání, a vydej hoPánu mrtvých, Plútónovi, a pohrdne-li tebou, ať ho přepadne horečka, zimnice, kolika, smrtelná bledost, proudy potu ráno, ve dne, večer i v noci počínaje touto hodinou, tímto dnem, touto nocí, a zatoč s ním tak, že už se vůbec neuzdraví, najde-li však přece příležitost k uzdravení, zardus ho, Praesetia, syna Asellina, v horké lázni, ve studené lázni, na jakémkoli místě. Skoncuj s tím mlsounem Praesentem, synem Aselliným, a kdyby ti měl nějakými úskoky vyklouznout, vysmívat se ti a triumfovat nad tebou, přemož ho, konečně s ním zúčtuj, s tím bídákem, stoupařem Praesetiem, Aselliným synem, který bydlí v deváté městské části- hned rychle, rychle.“¹⁵⁹

Lidé si vyřizovali svoje nesympatie k jiným pomocí těchto kleteb. Není tedy divu, že se opravdu objevují hlavně v soukromé sféře. Vyřízení protivníků mohlo tedy končit až jejich fyzickou likvidací. Z čehož vyplývá, že proklínání bylo jednání, které mohlo mít za následek i trestně právní důsledky. Samozřejmě pokud to bylo možno prokázat.¹⁶⁰

Jak jsme nastínili, kletby se nerecitují nahlas. Není to ale právě z tohoto důvodu pozdějšího soudního postihu. Rüpke uvádí: „Z hlediska platného hodnotového systému jsou kletby asociální. I v případě, že při nich mluví apeluje na bohy modlitbou, argumenty zdůvodňuje svou vlastní nevinu a zdůrazňuje protivníkovu vinu, odchyluje se od společensky sankcionované úřední cesty. Jedinci se kletbami otevírají cesty, které společnost vědomě vyloučila, o jejichž fungování však nikdo nepochybuje.“¹⁶¹

Nepřítomnost veřejnosti při proklínání umocňuje potřebu, aby bylo provedeno performativně. Svědkem bývá nanejvýš mág, musí být tedy magické jednání natolik je to možné, zhmotněno, tedy formulováno právě písemně. Tato potřeba a také fakt, že mágové, kteří asistovali nebo radili lidem, jak se kletby praktikují, se stávají profesionály. Toto vede k tomu, že v této římské době, se proklínací texty začínají značně obsahově prodlužovat. Byly často doplňovány různými slabikami a byla k nim

¹⁵⁸ Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 168.

¹⁵⁹ Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 168.

¹⁶⁰ Takové procesy ve skutečnosti ale opravdu existovaly. Vedli je např. ti kdo se domnívali, že jejich dcera, sestra nebo teta, po níž měli dědit, byla svedena milostnými kouzly, čímž oni sami utrpěli újmu, nebo třeba lidé, jejichž pole byla plná plevele nebo neposkytovala žádný výnos.

¹⁶¹ Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 169.

příkladána různá vyobrazení nebo dokonce malé plastiky, které jsou např. probodávány hřeby. John Gager ve své analýze dochovaného materiálu přichází s hypotézou, že při samotném proklínání byl takový postup, při kterém se ten, který má být poškozen nepřímou cestou dozvěděl o tom, co se proti němu podniká. Což ale na druhou stranu nedává úplný smysl. Vždyť pokud by se dotyčný dozvěděl, že nějaký jeho soused na něj uvalil kletbu, mohl by hned zařídit proti kouzlu. Toto se spíše týká profesionální hrdosti specialistů na ony kletby, který jakoby potřeboval uznání nebo možná i určitý druh reklamy.

V Římě tato posedlost kletbami došla až do té fáze, kdy si nemohl být nikdo před nikým jistý.¹⁶² I když se jednalo o soukromou záležitost, přesto povědomí o kletbách a proklínacích destičkách či figurkách bylo patrné v široké veřejnosti. Proto se lidé, kteří si byli jisti, že mají nepřátelé nechávali u domů a v nich amulety, v krajních případech si dokonce nechali prohlédat dům, či ho napolo rozbořit, aby si byli jisti, že se v jejich domech žádné zaklínadlo nevyskytuje.¹⁶³

Další věcí, která byla veřejnosti ně zcela na očích se týká magického zbožšťování. V rámci náboženského života byl tento akt spíše ilegálním.¹⁶⁴

Důležité byla i tzv. zázraky. Ty se údajně děly právě v souvislosti s božstvy, která tímto způsobem dávala najevo svůj vztah s lidmi, kteří přinášeli oběti nebo vzývali bohy a prosili je např. o pomoc při některých magických úkonech. Je překvapivé, že dokonce existuje i seznam těchto znamení, jehož přehlednou podobu zpracoval Livius ve svých svazcích „*Dějiny*“¹⁶⁵

Stejně jako proklínání a kletby se hojně praktikovala magie lásky. Její uplatňování v podstatě probíhalo stejně jako kletby proti jiné osobě. Opětně soukromě a za pomoci destiček či formulí. Nejlépe pak s nějakou věcí od osoby, která měla být láskou očarována.¹⁶⁶ Vergilius ve svém děle „*Zpěvy rolnické a pastýřské*“ poukazuje na různá

¹⁶² I když se nyní nacházíme v antickém světě, může nám toho všechno zcela jednoznačně připomenou pozdější středověké čarodějnické procesy. Můžeme si tedy lehce povšimnout jakou velkou moc má síla lidského slova.

¹⁶³ Srov. Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 171.

¹⁶⁴ Srov. Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 2, A sourcebook*. Cambridge 1998, s. 188.

¹⁶⁵ Srov. Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 2, A sourcebook*. Cambridge 1998, s. 172.

¹⁶⁶ Srov. Betz, Hans. „Magic: Magic in Greco-Roman Antiquity“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol. 8. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 5572-5577.

znamení či používání kouzel. Uvedme si ukázkou Eklogy osmé, kde je využíváno právě magie k získání lásky milého.

*„Zkusím, zda čarami svými bych milého strážlivou hlavu popletla trochu-jíž
nechybí nic než čarovná slova. Čarami možno je vést též měsíc s nebeské
báň,.....Nejdříve nitkami třemi, z nichž každá troji má barvu, ovijím sošku
tvou, s ní pak třikrát obcházím oltář, třikrát, protože bůh má zálibu
v nerovných číslech. Zavaž teď, Amaryllido, v tři uzly trojbarevné nitky,
zavaž ty uzly a řekni: „ Jho bohyně Venuše vážu..... “ (Vergilius, M., P.,
Zpěvy rolnické a pastýřské, ekloga VIII, 65-75., přel. O. Vaňorný)*

Vergilius se také zmiňuje o léčivé síle bylin i o některých astrologických jevech jako například o magické síle blesku nebo sílu hvězd.

Věštění a profecie (obr. 42) byli taktéž součástí náboženského života. Můžeme je ale spíše zařadit k těm magickým praktikám, které lidé využívali. Techniky, které se používali k magickému věštění byly rozmanité. Mágové pracovali s bronzovými tabulkami s abecedou, kameny, rituálními prsteny nebo dokonce i s nehty.

Z toho, co jsme se dozvěděli, je tedy zřejmé, že magie měla svoje místo zcela pevně zajištěné. Lidé využívali magii dnes a denně. Více méně se jednalo o tajné provozování, nicméně lidé věřili, že magie a kletby jim pomůžou v jejich životě. Samozřejmě je, že k tomu to aktu potřebovali i svoje božstva. Ukazuje se nám zde prolínání náboženské roviny s tou magickou za předpokladu, že někdy si lidé ani byli schopni uvědomit tuto propojenost.

5. Příčiny praktikování magie vedle běžných náboženských aktivit

Od začátku byla magie nedílnou součástí řecko-římské kultury a náboženství.¹⁶⁷ V průběhu dějin se však změnil její vzhled, rozsah a význam. Byla součástí jednoduchých rituálů, ale zároveň se stala součástí velmi složitých systémů, pro které je možno využít statusu vědy či filozofie. Na počátku této činnosti stály hlavně agrární a obětní obřady pohřební zvyky, které byly v jiných kulturách brány jako magické ještě než se dostaly do řecké kultury. Později její vliv a síla stabilně nabývaly na významu a rozmanitosti. V helénistickém období význam magie ještě výrazně vzrostl. V řecko-římském světě měla magie do jisté míry společné tradice, ale zároveň každý kulturní region měl pro magickou činnost svá specifika.¹⁶⁸

Proč se vlastně lidé antického světa obraceli k magii a jejímu praktikování? Byl to snad pro ně módní výstřelek? Nebo tím chtěli svoji společnost učinit něčím zajímavějším? V obou našich kulturách, jak v antickém Řecku, tak i v Římě existovala státní náboženství. Bylo plně rozvinuto uctívání bohů, kteří pomáhali nebo naopak škodili lidem. Antická společnost věřila, samozřejmě že ne jen ona, ale nám jde přece jen o ni, že bohové řídí jejich životy. Uctívání pomocí obětí, rituálů a obřadů ve svatyních bylo běžnou praxí. Když se něco nezdařilo, pak byla oběť nebo rituál asi proveden špatně, pokud to dopadlo negativně, pak byl bůh něčím nahněvaný. Jak se ale člověk dostane k používání magie ve svém běžném životě. Antická kultura byla značně ovlivněna jinými kulturami, ve kterých magie jako praxe vznikla a uchovávala se dál.

Lidé hledají různé možnosti, jak něco ovládat, něčemu poroučet a nebo něco zneužívat. Pokud to nejde normální cestou uchylují se k magii a magickým praktikám. V antickém světě jde určitě o to ovládat bohy nebo využití, možná i zneužití jejich moci

¹⁶⁷ Jednou z prvních osobností, která se pokusila vymezit vztah náboženství a magie byl bez pochyb známý badatel James George Frazer. Učinil tak ve svém významném díle „*Zlatá ratolest*.“ Také zde uplatňuje názor, že magie náboženství předcházela.¹⁶⁷ Říká, že magie se v různých zemích a v různých podobách mísila s náboženstvím. Člověk se tedy nejprve pokusil podřídit přírodu svým přáním. A to za pomoci různých zaříkávadel a až poté, co se magie projevila jako neúčinná, přechází člověk k náboženství. Frazer nazývá sympatetickou magii jakousi universální vírou. „*Zatímco se náboženské systémy od sebe liší nejen v různých zemích, ale i v jedné zemi v různých dobách, systém sympatetické magie zůstává všude a ve všech dobách v podstatě stejný, jak ve svých principech, tak v praxi.*“ Frazer George James. *Zlatá ratolest*. Mladá fronta, 1994, s.54.

¹⁶⁸ Srov. Betz, Hans. „Magic: Magic in Greco-Roman Antiquity“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol. 8. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 5572-5577.

pro osobní účely. Poukázali jsme již na to, že lidé neměli žádné problémy s tím, někomu chtít uškodit nebo pomocí kouzel získat jeho lásku. Z definic, které sice nesouvisí s naším antickým světem, nicméně je v nich pohlíženo právě na problematiku pozice náboženství vedle magie, nám vyplývá, že vztah magie a běžných náboženských aktivit v antickém Řecku a Římě překročil běžnou hranici vytyčenou pro tyto dva jevy. Možná to byl i onen vliv z jiných kultur, který sebou magii přinesl a tím vyplnil toto místo v životě lidí z této doby. I když magie v Řecku a Římě byla jinou, než jak ji můžeme chápat dnes, měla zdaleka větší význam. Víra v její moc a v sílu kleteb a rituálů byla nesmírná. K magii se uchýlovali i někteří významní státníci.¹⁶⁹ Významní filozofové, spisovatelé i léčitelé. Oni všichni studovali učení velkých mágů a sami po tom svoje vědomosti a zkušenosti předávali dál pomocí svých děl.

Podíváme se tedy, teď již konkrétněji, po příčinách, které motivovaly antické kultury se magií zabývat a zároveň ji praktikovat ať už veřejně nebo ve větší míře v soukromých sférách.

Lidé už od nepaměti hledali nějaké vysvětlení pro to, proč ze světa odcházejí dobří stejně tak jako špatní a proč se špatnému dařívá dobře a dobrému zle. Samozřejmě se zabývali i otázkou, zda ten kdo se rodí do nového světa bude sám dobrý nebo špatný. Zjistili, že lidé umírají i mimo lidskou společnost a že toto funguje i ve světě zvířat. Jistá pravidelnost v těchto věcech lidi uváděla v úžas a na mysl přiváděla obraz řádu světa.¹⁷⁰ Člověk nacházel v přírodě něco mocnějšího než byl on sám, současně ale nacházel mnohé co sblížovalo svět lidí se světem pro něho nadpřirozeným. Z čehož je jasné co následovalo. Člověk dospěl k tomu, že existují prostředky, kterými by mohl tyto mocné síly přivést na svoji stranu. A tady se dostáváme k magii. Lidé na začátku používali různá gesta a pohyby a nebo sílu slova. Lidé poměrně brzy zjistili, že takto se dají síly ovládat a začali jich využívat. Můžeme si uvést jako příklad zaklínadlo, ve kterém se jasně ukazuje opakování dlouhých nesrozumitelných slov, které mělo posloužit nešťastnému milenci zaklít svého soka:

„....zaklínám tě tím strašným a hrůzným slovem, při jehož zvuku se země rozevívá, při jehož zvuku skály pukají, tím zvučným slovem barbarachelumbrabaruchambra a slovem abratrabraxas sosengenbarfarange a slavným slovem iao ioa pakeptoth pakebraoth

¹⁶⁹ Již zmíněný Marcus Aurelius.

¹⁷⁰ Srov. Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*, Vyšehrad: Praha 1997, s. 13.

*sbarbariaoth marei a slovem marmaraioth a slovy marmaraoth
marmarauoth marmarachtha amardza mareibaoth.....*¹⁷¹

Lidé se nechávali také často zlákat atraktivností mysterijních kultů. Východiskem mystérií byl děj, ve kterém bozi v lidské podobě vstupovali jako zakladatelé mystérií do posvátného vyprávění. V něm se dostávala obecného poučení o tom, že mystéria napomáhají k dosažení posmrtné blaženosti a vyrovnaného klidu v prožívaném životě. Již v předchozích kapitolách jsme měli možnost nahlédnout do některých z těchto mystérií a vysvětlit si, v čem spočívala jejich atraktivita a funkce pro občany. Také jsem zjistili, že v určitých obdobích byla v Řecku rozšířena i mystéria bohů egyptských, či syrských. Když jsme si naznačili, že lidi přitahovalo i konání zla v podobě škodit svým nepřátelům nebo lidem méně sympatickým, musí ale naznačit, že mysterijním kultům bylo cizí konání nebo uctívání zla nebo jeho přivolávání za pomoci škodlivých démonů. Pokud i přesto nalezneme některá mystéria, která jsou spojena s krvavými oběťmi, jsou tyto oběti jen ojediněle původním jevem. Dělo se tak spíše pro získání větší tajuplnosti a statusu uzavřené společnosti. Členství v takovém to mystériu potom mohlo vzbuzovat pocit výjimečnosti. Kulty, v nichž se provozovalo mysterijní zasvěcování, byly samostatnými jednotkami, které spojovalo jenom totéž božstvo. Nelišily se tedy od ostatních řeckých kultů. Zasvěcovací obřad se v kultech od sebe odlišoval. Někdy spočíval v hromadném naslouchání a přihlížení rituálnímu jednání, což tedy znamenalo spíše pasivní účast a jindy byl naopak naplněn úkoly.¹⁷²

Pokud se v této kapitole zabýváme motivem lidí pro praktikování magie vedle běžného náboženství, které v těchto kulturách působilo, měli bychom si zároveň alespoň lehce nastínit v čem spočívala náboženská činnost občanů. Pomůže nám to lépe odhalit ony příčiny sympatizování s magickými úkony. V antice je zvláště zřetelný kolektivní charakter náboženství. Jde o systém znaků a symbolů, které pomáhají interpretovat a dokonce konstruovat skutečnost a které umožňují se v této skutečnosti orientovat. Z toho nám vyplývá, že náboženství je zde opravdu kolektivní záležitostí, tedy něčím, co sdílají mnozí. Tím samozřejmě nevylučuje náboženské představy a praktiky, které se omezují na jednotlivce.¹⁷³ Náboženství je zde v podstatě v běžných případech rituální

¹⁷¹ Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha 1997, s. 14.

¹⁷² Srov. Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha 1997, s. 16- 18.

¹⁷³ Srov. Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 20.

jednání, které se odehrává ve skupinách. Co se týče tohoto náboženství Rüpke uvádí, že v podstatě pro individuální religiozitu v Římě zpočátku nebylo místo, neboť veškeré jednání bylo určováno tradicemi, které se právě staraly o to, aby zajistily přetrvávání těchto společenství. V antickém Řecku byla jistá míra individuality zajištěna díky orfismu nebo bakchickým mystériím. Šlo hlavně o spásu jednotlivce překračující hranice smrti. Jistou oblastí individuálního jednání může být např. zaslíbení a je doprovázející votivní oběti. Což si můžeme nastínit na příkladu, kdy v tíživé osobní situaci prosí postižený božstvo o pomoc a zaslubuje mu dar pro případ, že bude jeho modlitba vyslyšena. Byly tyto situace důvody, které později přivedli lidi k používání magie? Odpověď je ano, neboť jsme se sami přesvědčili, že v takovýto konkrétní příklad, kdy jde o nemocného se později začaly používat destičky na které se psaly magické formulky pro uzdravení nemocného. Tudíž léčitelství jako takové bývalo v Římě často kombinací právě magie a medicíny. V této otázce také přetrvává značné množství pověr, jako např. léčení padoucnice pitím krve gladiátorů, nebo užívání nehtů, vlasů a dokonce částí lidských těl. Toto nesmírně rozněvalo realistu Plinia Staršího:

„Nádherný sebeklam, když normální léky nezabírají! Považuje se za hanbu pohlížet na vnitřní části těla lidí: Proč je ještě jíst? Kdo přišel na tyhle ohavnosti? Tvůj výmysl je to člověče, ničiteli lidského práva a původce obludných metod! Ty sám spáchal tyhle pokusy: věřím tomu a nesmí se na tvoji existenci zapomenout! Kdože připadl na to jíst některé lidské údy? Co od toho očekával? Jaký může mít původ takovéhle „lékařství“? Kdože to učinil jedy nevinnějšími než léky? Budiž- barbaři a nekultivovaní cizáci vynalezli kruté obřady. Jak to, ale že také Řekové považovali tyhle věci za lékařské umění? Máme tu výklady Démokritovy, že na něco jsou užitečné kosti z hlavy zločince, na jiné věci zase z přítele a hosta. Apollónios napsal, že nejlepším lékem na bolest dásně je rozškrábat si ji zubem z člověka, který zahynul násilím. Milétoš chtěl léčit zánět očí lidskou žlučí, Artemón dával proti padoucnici pít v noci u pramene vodu z lebky člověka zavražděného a ještě nespáleného. Antaois proti kousnutí vzteklého psa vyrobil pilulky z lebky oběsnice. Léčili dokonce i čtvernožce člověkem, předepisovali na nadmutí volů kosti z těla člověka. Udělali otvor do rohů a vkládali do nich lidské kosti. Nemocným vepřům dávali pšenici, která ležela po celou noc na tom místě, kde byl zabit člověk, nebo spálen. Pryč s tím od nás z římské literatury!“¹⁷⁴

¹⁷⁴ Překlad František Němeček 1973. Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knižní klub: Praha, 2000, s. 106.

A nejednalo se jen o tyto případy. Magická praxe se rozšířila do všech sfér lidského života. Snad právě proto, že lidé začali mít pocit, že zavedené rituální prosby, dary a obětiny nestačí k tomu, aby byly jejich prosby vyslyšeny.

Pro antickou společnost je také naprosto specifickým znakem uznávání velkého množství bohů. Počet těch opravdu mocných zůstal vždy přehledný, od dob helénismu se stalo přímo kanonickým dvanáctero olympských bohů. Musíme ale zdůraznit, co uvádí Rüpke, a sice, že římský polyteismus se od toho řeckého ve skutečnosti výrazně lišil. Vnitřní struktura římského pantheonu nebyla ani zdaleka tak vyhraněna jako v pantheonech řeckých. Jednotlivé postavy se spíše jen vyskytují jedna vedle druhé, než aby mezi nimi vládly jasné vzájemné vztahy.¹⁷⁵

„Podle mého mínění první obyvatelé Řecka znali jenom ty bohy, které zná nyní většina barbarů, slunce, měsíc, zemi, hvězdy a nebe. Protože tedy viděli, jak všechny tyto věci stále se rychle pohybují a běží, pojmenovali je patrně od této přirozené vlastnosti běžení (thein) bohy (theoi), později pak, když si uvědomovali jiné bohy, nazývali už všechny tímto jménem.“¹⁷⁶

Co se týče Řecka, zde se náboženství měnilo postupem času, ale nevyvíjelo se nějakým výrazným vnitřním pohybem, ale poměrně logicky se přizpůsobovalo místním poměrům.¹⁷⁷ V momentě, kdy začaly na území pronikat vlivy nových kultů, se zavedená forma začala měnit a byla ohrožená. S tím, jak tyto kulty a celkově vlivy, hlavně z orientu, přinášely změny a novoty do náboženské sféry, přicházely s nimi i nové věci, jako právě magie a její praxe.

Dobu císařskou doprovázely procesy proti věštcům, kouzelníkům nebo astrologům. Nastala doba, kdy se ti, kteří se magií zabývali, museli mít skutečně na pozoru. Vykonávání těchto „umění“ bylo za Konstantina trestné a to i dokonce, pokud šlo zjišťování faktů pro císaře. Trestným se najednou stává i provádění zvířecí oběti, kterou do této doby vykonávali lidé, jak v rámci kultu, tak v rámci magických aktů. Již Augustus nechal údajně spálit některé ze Sibylliných sbírek. Byl nejvyšším veleknězem. Přinášel také oběti ve prospěch slibné úrody, oblečen jako „*frater arvalis*.“¹⁷⁸ U Ovidia Nasa můžeme nalézt chvalozpěv na Augusta jakožto velekněze:

¹⁷⁵ Srov. Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 20.

¹⁷⁶ Kratylos 397d, přel. F. Novotný. Hošek, R. *Náboženství antického Řecka*. Vyšehrad: Praha 2004, s. 33.

¹⁷⁷ Srov. Hošek, R. *Náboženství antického Řecka*. Vyšehrad: Praha 2004, s. 9.

¹⁷⁸ <http://vit.bigblogger.lidovky.cz/c/26390/Prezidentska-apotheosa-v-ramci-zakona.html>. [cit. 2010-5-20].

„Vedle nesčetných poct, jichž právem si zasloužil císař, titulem veleknězovým nakonec obdařen byl.

Nad věčným Vestiným ohněm moc věčného císaře vládne, na této hodnosti jeho závisí celičká říš.

Vesto a bohové trojští, jež jako svou nejdražší kořist z Tróje když Énéás nesl, před nepřítelem byl jist, Énéův potomek nyní, kněz nejvyšší, pečuje o vás, příbuzná božstva! Ó Vesto, příbuznou hlavu mu chraň! Ohňové, které on chrání svou rukou, nám ke spáse hořte! Nezhasněte nám nikdy, ohni a císaři náš.“ (Naso, P., O., Kalendář, III.415.-430., přel. I. Bureš)

Příslušnost k některým náboženstvím byla považována za neslučitelnou s politickou činností tehdejší římské obce. V deváté knize sbírky zákonů Kodex Theodosianus je v rámci souhrnné rubriky „*O kouzelnících, astrolozích a ostatních jim podobných*“ dochována řada zákonů, které dokládají, jak pozvolna, nerovnoměrně a také pouze v určitých částech říše se příslušná politika prosazovala na úkor těchto disciplín.¹⁷⁹ Jako příklad zákon z roku 319 n.l.

„Žádný haruspex ať nepřekročí práh domu druhého člověka, a to ani pod nějakou jinou záminkou. Přátelství s lidmi tohoto druhu, ať je jakkoli staré, budiž naopak zavrženo: upálením toho haruspika, který by vstoupil do cizího domu, a zabavením majetku a posláním do vyhnanství toho, který by přemlouváním nebo odměnami vylákal někoho z jeho domu. Když už se totiž chtějí zabývat svými pověřčivými obřady, mohou příslušný rituál vykonávat veřejně.“¹⁸⁰

Veřejné oltáře a chrámy, byly ještě přístupné a zároveň se rozlišovalo mezi magií škodlivou a prospěšnou. Bylo dovoleno bojovat magickými prostředky proti nemocem. Nicméně text z 25. ledna 357 n. l. dokládá, že tón se přiosťroval.

„Nikdo ať se nedotazuje drobopravce (haruspex), astrologa ani pokoutního věštce. Ať zmlkne zvrácená víra augurů a věstců. Ať astrologové, mágové a všichni ostatní, které lid pro nezměrnost jejich odporných činů nazývá „zločinci“, ve svém oboru nic nepodnikají. Ať obecně a navždy umlkne ona zvědavost, která vede k zájmu o věštění. Neboť mečem pomsty bude sražen a trestu smrti neujde ten, kdo odepře svou poslušnost těmto nařízením.“¹⁸¹

Těm, kdo by tyto předpisy porušili, a to se týkalo i lidí na vyšších postech, bylo vyhrožováno mučením. Zákaz nočních obětí z 9. září 364 n.l. je rovněž zaměřen proti divinaci a čarodějnictví.

¹⁷⁹ Srov. Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 246.

¹⁸⁰ Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 246.

¹⁸¹ Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 247.

„Od nynějška, ať se nikdo nepokouší pronášet bezbožné prosby nebo provádět přípravy k magickým úkonům či oběti mrtvým. S věčnou platností ustanovujeme, aby byl příslušným způsobem potrestán ten, kdo bude při takovém jednání přistižen a z něho usvědčen.“¹⁸²

Všichni ti, kteří se zabývali těmito zakázanými praktikami se měli obrátit na katolickou víru. Pokud odmítli, čekalo je vyhnanství vyhnanství.

I když se magie musela stáhnout do soukromých kultů, společenství nebo individuální sféry, počty jejích stoupců se nikterak nezmenšily.

U Římanů bylo také důležité vyznávání tzv. numen. Což byla jakási neosobní síla, v podstatě vůle nebo pokyn k jednání. Znalost těchto patřičných sil a jejich uctívání patřilo do rukou pontifiků, kteří dokázali v případě nějakého úkazu vyhledat v seznamu numin název té či oné síly, aby tak mohli vyhlásit způsob, jakým bude tato síla uctívána. Taktéž se vyznačovali velkou úctou k duchům zemřelých, k jejichž úctě se používali různé destičky vkládané do hrobů. U Římanů se setkáme také s celou řadou zlých duchů, kteří mohli jedinci uškodit. Římané se proti těmto duchům bránili magickými obřady, zejména magickým kruhem, do kterého neměli duchové přístup. Porušení magického účinku kruhu muselo být zrušeno za pomoci krve.¹⁸³ I přes magickou ochranu proti duchům také Římané prováděli magickou očistu pozemků nebo dokonce samotných obyvatel.¹⁸⁴

6. Motivy praktikování magie v řeckém a římském prostředí

Co se Řecka týče, můžeme konstatovat, že zde byly hranice mezi náboženstvím a magií, pověrou a atheismem dosti neurčité. Neznamená to ale, že neexistovali žádné meze. Samy texty, které jsme si zde v průběhu již uvedených kapitol nastínili, nám ukázaly, že se rozlišovalo mezi magiky vyššího nižšího typu, což lze vysvětlit jako rozdíl mezi těmi, kteří se naučili různá říkadla a rituály a byli schopni j používat a mezi těmi, kteří se s jistými údajnými magickými schopnostmi již narodili, nebo k nim byli povoláni. Je dobré si zde nastínit, jak vlastně lidé magii chápali v hlubším slova smyslu. Odkážeme se zde na článek Tomáše Vítka, který nám přináší rozdělení hned do několika specifických skupin:

¹⁸² Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha 2007, s. 247.

¹⁸³ Jak se stalo také Removi, když překročil římskou hradbu, tj. magický kruh kolem Říma.

¹⁸⁴ Srov. Hošek, R. *Římské náboženství*. Státní pedagogické nakladatelství: Praha, 1986, s. 21- 22.

1. ty, kteří věří v účinnost zaklínadel a mechanicky je opakují, lze zařadit jako magiky
2. ty, kteří věří v smysluplnost magických poznatků, snaží se o nich přemýšlet a dále s nimi pracovat, můžeme pojmenovat jako mágy
3. a do třetice ty, kteří nevěří v účinnost říkadel, ale i tak je kvůli zisku vykonávají, lze nazvat šarlatány.

Vítek ale nekončí u tohoto rozdělení a přichází ještě s dalším, které vychází z bodu číslo dvě a ukazuje další možné uchopení magie a rozděluje tuto skupinu na:

4. ty, kteří věří v účinnost věcí, které dělají a jsou s to je určitým způsobem na nějaké rovině realizovat, nazývá čaroději
5. ty, kteří věří, že oni či někdo jiný může provést věc, kterou provést nelze a které se přesto bojí, jsou pověřivci
6. A nakonec ty, kteří nemožnou věc slibují, věříce, že její provedení zvládnou, označuje Vítek za hlupáky.¹⁸⁵

Magii nikdy nechybí náboženská stránka a dovolíme si po tom všem, co již bylo napsáno zdůraznit, že v době kterou se zde zabýváme, to platí i naopak.

Co se týče Říma a jeho specifických motivů, proč praktikovat magii, pozastavme se zde na chvíli. Řím byl městem bez pochyb kosmopolitním. Nově přichodící lidé sebou mnohdy přinášeli nová náboženství, či nové religiózní praktiky. Řím se s tímto dokázal vyrovnat vcelku úspěšně. Od jiných kultur, které jsme si také zmínili a které měly v jistých oblastech na antický svět velký vliv, si Římané přebírali různé prvky, které pak poměrně dobře dokázali zapojit do svoji vlastní tradice. A nejinak to bylo i s magií a magickými činnostmi. Božstva, která byla pro tento účel vzývána, měla mnohdy svůj ekvivalent v kultuře, která v podstatě magickou činnost antickému světu předala. Ukázali jsme si také že magie dokázala existovat vedle běžných náboženských aktivit. V podstatě lidé volili používání magie, kouzel a zaříkával pomocí kterých se obraceli k bohům jiných kultur také proto, že měli pocit, že jejich vlastní božstva jim nedokáží pomoci. Člověk se magické činnosti na jedné straně bál, protože v něm mohl vidět spojení s temnými silami. Na straně druhé však lidé magii využívali proto, že v sobě měla jistou dávku tajemna a něčeho exotického, něčeho, co jim možná mohlo

¹⁸⁵ Vítek, T. *Řecká magie*. Souvislosti. 1999, roč. 10, č. 1, s. 198.

dávat pocit, že i oni mají jistou moc. Člověk si přál umět vládnout nad počasím, nemocemi, city či politikou. Magie byla v podstatě prostředkem, který mu dával naději, že tyto věci dokáže. Tedy samozřejmě za pomoci některých bohů. Magie tedy mohla pro valnou většinu obyvatelstva antického světa znamenat jisté východisko pro řešení různých kritických situací. Z toho, co jsme si ukázali a doložili nám v podstatě vyplývá, že někteří lidé v magii naprosto věřili. Věřili v její účinky na nemocné, ve vyslyšení jejich prosby pro získání lásky apod.

Magie byla používána i v politických věcech a nebo ve vojenských záležitostech. Jako příklad jsme uvedli Hannibala proti kterému byly použity i tzv. Siblyliny knihy nebo dokonce obětování lidí, aby byla prosba vyslyšena.

Pokud se v antickém světě děla nějaká neštěstí, popřípadě obyvatelé sužovaly časté pohromy, či se jim nedařilo, vše podle nich pramenilo z nedostatečné úcty k bohům. Bohové byli právě prostředníky v mnoha magických aktech. Ale magie to neměla v antickém světě úplně jednoduché a to i přesto, že se na ni odvolávali a spoléhali i mnozí panovníci. Stále na ni bylo nahlíženo jako na šarlatánství a mágové byli ti, co ovládali temné síly. Ale magie nespočívala jen v zaklínání. Byla využívána i v léčitelství v odvětvích lásky a celkově v životě občanů. Někteří chtěli ovládat věci a přírodu, nebo například zbohatnout. Vysoká magie, která byla pěstována hlavně v Římě, ale v sobě obnášela něco mnohem hlubšího. V Řecku se potom praktikovalo hlavně tzv. čarodějnictví, kterému holdovaly i nižší vrstvy obyvatel. Magie se nevyhnula snad žádné kultuře.

Závěr

V závěru této práce se pokusíme shrnout vše, čím jsme se zabývali v předchozích kapitolách. Naším cílem bylo postihnout přítomnost magie v antickém světě a ukázat její přítomnost v běžném životě všech lidí. Taktéž poukázat na vnější vlivy, které měly na utváření magie v antickém Řecku a Římě značný podíl.

Jak jsme si tedy v této práci ukázali, magie a magické úkony, které byly pěstovány v antickém Řecku a Římě zažívaly poměrně příznivé časy a taktéž jsme si nastínily, že se v podstatě používaly při různých příležitostech. Naznačili jsme si především lékařství, nebo spíše použijme výrazu léčitelství, k účelům získání lásky nějaké osoby, nebo v partnerských vztazích. V podstatě jsme si dokázali, že magie se používala prakticky v úplně všech odvětvích od soudních sporů až po sportovní zápasy. Nejvíce využívané byly kletby nebo kouzla pomocná. Antický člověk bez pochyb v magii věřil. Byl ovlivněn i mytologickými příběhy, které mu dávaly mnohá vysvětlení nadpřirozených jevů. Antická společnost byla kosmopolitní a náboženství, které zde vládlo bylo charakteristické svým polyteistickým rysem. Starověké Řecko, stejně tak jako Řím uctívali široké škály bohů. Lidé s nimi komunikovali a mnohdy byli právě tyto bohové prostředníky v magických obřadech. Antický svět si v podstatě bez magie nemůžeme představit. Byla součástí každodenního běhu života lidí všech společenských vrstev a byla využívána ke všem možným účelům. Antičtí lidé věřili na zlé demony, na nemoci, které na druhého mohl poslat nepřítel, nebo na fakt, že lásku si lze v podstatě přivolat kouzlem. Ukázali jsme si, že magie byla využívána také v politické sféře, kde měla sloužit při porážce protivníka nebo dokonce k odstraňování nežádoucích osob z cesty. Mnoho antických autorů se tímto jevem zabývalo. Někteří se stavěli tvrdě v odporu proti magii, např. Plinius Starší, a tvrdili, že magie je pouze šarlatánství a kouzla, která se provádějí jsou jen hanebnosti, které zneuct'ují lidskou důstojnost. Jiní autoři podávali svědectví o podivných jevech, kterých byli sami svědky, o rituálech, které se konaly, nebo dokonce o samotných mázích, které znali ať už jako ty, kteří žili ve stejné době, nebo protože se o tyto mágy později zajímali. Ukázali jsme si také, že magie mohla mnohdy dostat člověka do velkých potíží, viz jako Apuleius, který byl obžalován z čarodějnictví a musel se bránit před váženým soudem. On byla ale naštěstí jeden z těch, kterému toto pomohlo k jeho popularitě. Magie je součástí života a to bez

ohledu na dobu či místo. V úvodu práce jsme si pokusili taktéž vymezit pojem magie a rozdělit si její funkce v antickém světě. Přesvědčili jsme se o tom, že to není úplně jednoduché a že pro mnoho badatelů znamená magie různé definice. Např. Gordon rozumí magií stav, kdy je člověk schopen ovládat některé jevy v rámci přírodních aktivit, potom to může umožnit jejich plné ovládání a možnost využívat tyto jevy v běžném životě a ku pomoci člověku. Může tedy být jakým si ovládnutím věcí, které přesahují běžný chod ve světě.¹⁸⁶ Doslova říká toto:

„Magie může být praxí, ale více než cokoli jiného je sdílenou konstrukcí, dítětem představivosti....magie se vzpírá běžnému rozumu stejně jako odolává svému definování. Můžeme dokonce říci, že magie představuje protiklad běžného rozumu, svět více či méně bez hranic, jehož existence je umožněna přetnutím pout, které svazují svět představ ke světu tvrdých faktů. Magie náleží do říše zázračna.....Zázračno je konstrukcí imaginace, umožněné dalším stejně obrovským úsilím lidské představivosti, totiž úsilím o ovládnutí světa zkušenosti. Zázračno je v podstatě souhrnem všech vnímaných porušení kulturně daných norem normality....Normalita samozřejmě není ani pevná, ani ohledně ní nemusí nutně panovat shoda: zázračno je vždy produkováno uvnitř mikroklimatu hodnotných tvrzení.“¹⁸⁷

Ale jedno má pro mnohé společné. Její charakter přitahuje a zároveň děsí, pobuřuje a mnohdy přináší naději. V antickém světě byla magie propletena s náboženskou činností. A však i zde zažila dobu, kdy se stala nežádoucí a mágové nebo obecně ti, kdo se touto činností zabývali mohli být ohroženi na životech. Když Konstantin v Římě vyhlásil ediktem státní náboženství, magie se posunula do pozadí a její praktikování bylo prohlášeno jako trestné. Ale ani toto nebyla na překážku v magických obřadech pokračovat.

Příchod cizích kultů do antického světa značně ovlivnil celou pozici magie. Respektive ji posílil a zformoval. Antický svět přejal mnohá božstva z některých starších kultur, které jsou považovány z kolébku magie. Ukázali jsme si taje Persie, Babylónie a Starověkého Egypta. Zjistili jsme od koho se tedy Řecko a Řím učilo v tomto oboru. V obou těchto kulturách byl magie nenahraditelnou složkou i když v každé této společnosti se využívala v trochu jiných podobách. Její funkce se

¹⁸⁶ Srov. Chalupa, A. *Římské náboženství a příchod principátu. Změna nebo kontinuita?:* [disertační práce online], Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky, 2008, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/39781/ff_d/, s 84.

¹⁸⁷ Chalupa, A. *Římské náboženství a příchod principátu. Změna nebo kontinuita?:* [disertační práce online], Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky, 2008, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/39781/ff_d/, s 83-84.

přizpůsobovaly chodu věcí. Jednodušší lidé na ni spoléhali poměrně hodně, protože byla velmi často jejich jedinou nadějí v mnoha odvětvích své funkce. Magie tu byla s námi od počátku věků, kdy se postupně vyvíjela a provázela každou kulturu, ve které měla vždy svoje místo. Někdy byla velmi důležitou a jindy byla opovrhovaným šarlatánstvím, jak jsme si naznačili v názorech některých antických vzdělanců. Nicméně můžeme si být jisti, že magie tu zůstane i dávno po nás, stejně tak, jako zůstala v našem světě dávno poté, co antická kultura Řecka a Říma zanikla a zůstala po ni pro nás už jen vzpomínka na doby plné uměleckých děl, mohutných říší, válek, ale také magických činností a magie samotné.

POUŽITÁ LITERATURA

Literatura primární

Apuleius, L. *Zlatý osel*. přel. V. Bahník. Svoboda: Praha, 1974, ISBN 80-7202-860-x.

Apuleius, L. *Apologie aneb Vlastní obhajoba proti nařčení z čarodějnictví*. přel. V. Bahník. Svoboda: Praha, 1989, ISBN 80-205-0075-8.

Horatius, Q. F. *Vavřín a réva: ódy, epódy, satiry, listy*. přel. J. Pokorný a R. Mertlík. Odeon: Praha, 1972.

Jamblichos Chalcidensis. *O mystériích egyptských: s dopisem Porfyriovým Anebonu, Egyptanu*. přel. J. Matoušek. Sfinx: Praha, 1922.

Livius, T. *Dějiny VII. sv.* přel. P. Kucharský a Č. Vránek. Svoboda: Praha, 1971-1979.

Lúkiános. *O bozích a lidech*. přel. V. Bahník, M. Říhová, L. Varcl. Svoboda: Praha, 1981.

Naso, P., O. *Kalendář*. přel. I. Bureš. Nakladatelství J.Otto: Praha 1942.

Pausanias. *Cesta po Řecku*. přel. H. Businská. Svoboda: Praha, 1973-1974.

Plinius, Secundus, Gaius. *Kapitoly o přírodě*. přel. F. Němeček. Svoboda: Praha, 1974.

Tacitus, P., C. *Letopisy*. přel. A. Minařík, A. Hartmann. Svoboda: Praha, 1975.

Vergilius, M., P. *Zpěvy rolnické a pastýřské*. přel. O. Vaňorný. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění: Praha 1959.

Literatura sekundární

Ando, C. *The Matter of the Gods. Religion and the Roman Empire*. University of Kalifornia 2008, ISBN 978-0-520-25986-7.

Balabán, M. *Gilgameš: mytické drama a hledání věčného života*. Vyšehrad: Praha, 2002, ISBN 80-7021-392-2.

Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 1. A History*. Cambridge 1998, ISBN 0521304016.

Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 2. A sourcebook*. Cambridge 1998, ISBN 0521450152.

Betz, Hans. „Magic: Magic in Greco-Roman Antiquity“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol. 8. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 5572-5577.

Bottéro, J. *Nejstarší náboženství: Mezopotámie*. Academia : Praha, 2005, ISBN 80-200-1348-2.

Bremmer, Jan. „Greek Religion“, in: *Encyklopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.6.2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 3677-3687.

Burian, J. *Římské impérium. Vrchol a proměny antické civilizace*. Svoboda-Libertas: Praha, 1994, ISBN 80-205-0391-9.

Butler W. E. *The Magician: His training and work*. London, 1959.

Cavendish, R. *Dějiny magie*. Odeon: Praha, 1994, ISBN 80-207-0509-0.

Corpus Hermeticum. Herrmann a synové: Praha, 2007, ISBN 978-80-87054-09-3.

Crow, B.W. *A history of magic, witchcraft and occultism*. Spere books: London 1972, ISBN 0349106401.

David, A.,R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*. BB art: Praha, 2006, ISBN 80-7341-698-0.

Detienne, Marcel. „Dionýsos“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol. 4. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 2356-2360.

Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha, 1997, ISBN 80-7021-217-9.

Eliáš , O. *Magie a démonologie ve staré Babylonii*. Pezinok-Formát 1997, ISBN 80 967469-9-5.

Frazer George James. *Zlatá ratolest*. Mladá fronta, 1994, ISBN 80-204-0488-0.

Gaster, Theodor. „Amulets and Talismans“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.1. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 297-301.

Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, ISBN 978-80-7424-012-6.

Graf, Fritz. „Eleusinian Mysteries“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol. 4. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 2751-2753.

Graf, F. *Magic in the Ancienit world*. Cambridge,Mass: Harvard Uni Press, 1997, ISBN 0-674-54153-7.

- Grant, M. *Dějiny antického Říma*. BB Art: Brno, 1999, ISBN 80-7257-009-9.
- Hartman, L.F., R.I. Kaplice, W.L. Moran. „Mesopotamia Ancienit“, in: *New catholic Encyklopedia*. Vol.9.2nd. ed. Detroit, 2003, s. 525-538.
- Hošek, R. *Náboženství antického Řecka*. Vyšehrad: Praha, 2007, ISBN 80-7021-516-x.
- Hrych, E. *Velká kniha magie a čarování*. Knižní klub: Praha, 2000, ISBN 80-242-444-4.
- Johnston, Sarah. „Orphic Gold Tablets“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.) Vol. 10. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 6897-6898.
- Kefer Jan. *Syntetická magie*. Trigon: Praha 1991, ISBN 80-85320-18-5.
- Lesko, Leopard, and Attilio Mastrocinque. „Osiris“, in: *Encyklopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.10.2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 6919-6922.
- Lexa, Fr. *Staroegyptské čarodějnictví*. Snímal: Praha, 1996, ISBN 80-901474-3-7.
- Nakonečný, M. *Lexikon Magie*. Ivo Železný: Praha, 1997, ISBN 80-237-2400-2.
- Nakonečný M. *Magie v historii, teorii a praxi*. Vodnář: Praha, 1999, ISBN 80-85255-12-x.
- Nakonečný, M. *Smaragdová deska Herma Trismegista*. Vodnář: Praha, 1994, ISBN 80-85255-48-0.
- Pecha, L. *Babylónie*. Libri: Praha, 2006, ISBN 80-7277-137-X.
- Roman religion*, Ando, C. (ed.). Edinburg University press, 2003, ISBN 0748615660.
- Rüpke, J. *Náboženství Římanů*. Vyšehrad: Praha, 2007, ISBN 978-80-7021-80-75.
- Schilling, Robert, Rüpke, Jörk. „Roman religion: The Early Period“, in: *Encyclopedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol. 8. 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 7892-7911.
- Takás, Sarolta. „Isis“, in: *Encyclopaedia of Religion*. Lindsay Jones (ed.). Vol.7, 2nd ed. Detroit: Macmillian, 2005, s. 4557-4560.

INTERNETOVÉ, ONLINE ZDROJE

<http://vit.bigblogger.lidovky.cz/c/26390/Prezidentska-apotheosa-v-ramci-zakona.html>. [cit. 2010-5-20].

http://esoterica.wz.cz/druidsky_haj/druidi.htm. [cit. 2010-5-20].

Lepková, H. *Latinské proklínací tabulky nalezené na území Itálie*: [bakalářská práce online]. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav klasických studií, 2006, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/109349/ff_b/

Chalupa, A. *Římské náboženství a příchod principátu. Změna nebo kontinuita?*: [disertační práce online], Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav religionistiky, 2008, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/39781/ff_d/

Periodika

Chalupa, A. *Vemenům, nebo vemenům? Tacitus, magie a větrné mlýny Dona Quijota: několik poznámek k metodologii studia antické magie*. Religio. 2006, roč. 14, č. 1, ISSN 1210-3640.

Antalík, D. *Magica Cananea: zaříkání, zlořečení a dobrořečení v předhelénistické Syropalestině*. Religio. 2001, roč. 9, č. 1, ISSN 1210-3640.

Vítek, T. *Řecká magie*. Souvislosti. 1999, roč. 10, č. 1, ISSN 0862-6928.

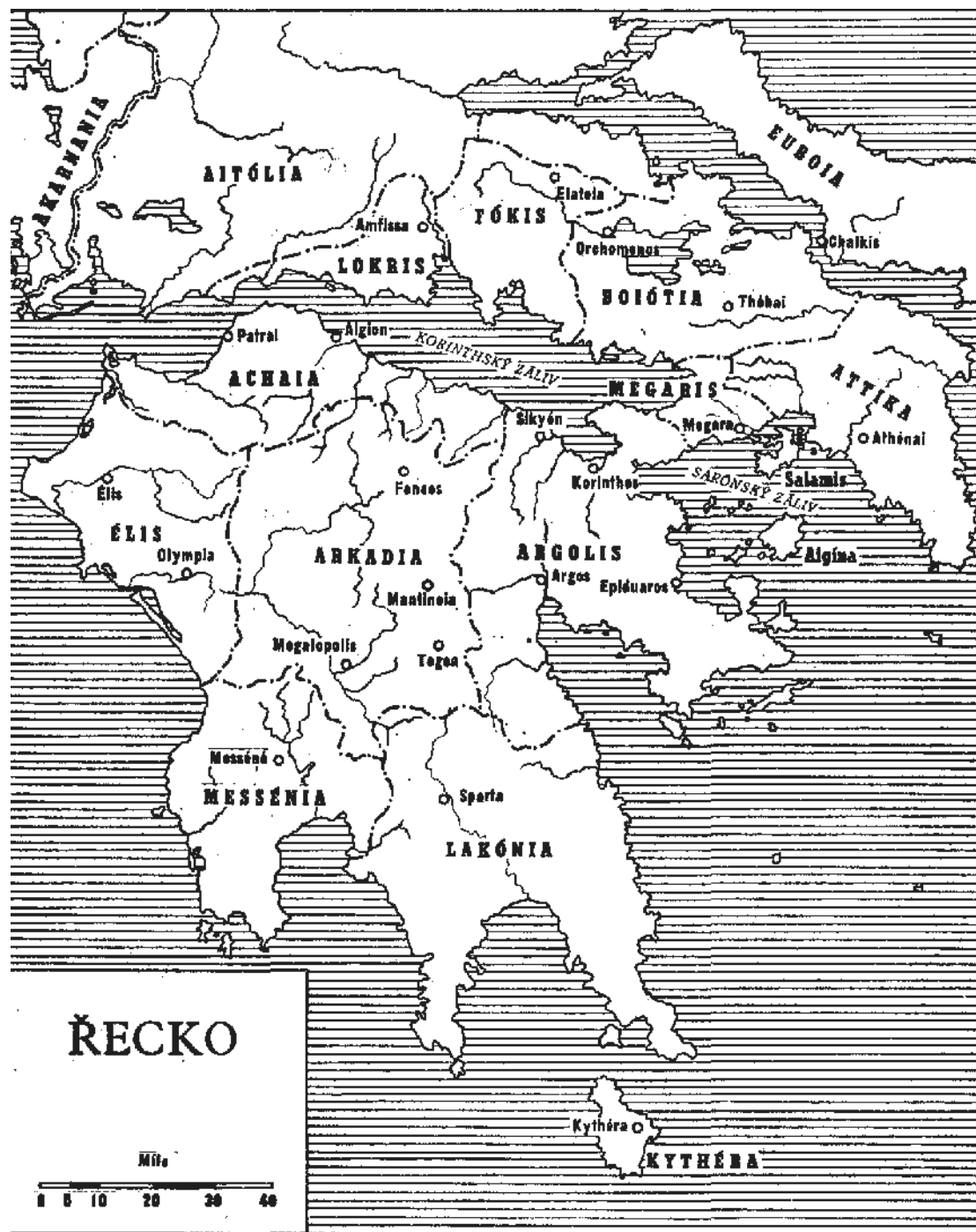
Zdroje obrázkové přílohy

1. Pausanias. *Cesta po Řecku*. Svoboda: Praha, 1973-1974, s. 21.
2. *Roman religion*. Ando, C. (ed.). Edinburg Uni Press, 2003, ISBN 0748615660.
3. http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://www.alphaeditoriale.com/immagini/a001.jpg&imgrefurl=http://www.krakowstudios.com/forum/showthread.php%3Fp%3D12870&usg=__Fp7V7_lx-5PWvUFNsXQ0WPQJEeM=&h=248&w=250&sz=12&hl=cs&start=142&um=1&itbs=1&tbnid=ywAKoLjecZkJ5M:&tbnh=110&tbnw=111&prev=/images%3Fq%3Dmagick%25C3%25A9%2Bsymboly%26start%3D140%26um%3D1%26hl%3Dcs%26sa%3DN%26ndsp%3D20%26tbs%3Disch:1
4. http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://www.alphaeditoriale.com/immagini/a001.jpg&imgrefurl=http://www.krakowstudios.com/forum/showthread.php%3Fp%3D12870&usg=__Fp7V7_lx-5PWvUFNsXQ0WPQJEeM=&h=248&w=250&sz=12&hl=cs&start=142&um=1&itbs=1&tbnid=ywAKoLjecZkJ5M:&tbnh=110&tbnw=111&prev=/images%3Fq%3Dmagick%25C3%25A9%2Bsymboly%26start%3D140%26um%3D1%26hl%3Dcs%26sa%3DN%26ndsp%3D20%26tbs%3Disch:1
5. Lepková, H. *Latinské proklínací tabulky nalezené na území Itálie*: [bakalářská práce online]. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav klasických studií, 2006, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/109349/ff_b/, s. 72.
6. Lepková, H. *Latinské proklínací tabulky nalezené na území Itálie*: [bakalářská práce online]. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav klasických studií, 2006, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/109349/ff_b/, s. 68.
7. Lepková, H. *Latinské proklínací tabulky nalezené na území Itálie*: [bakalářská práce online]. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav klasických studií, 2006, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/109349/ff_b/, s. 70
8. Lepková, H. *Latinské proklínací tabulky nalezené na území Itálie*: [bakalářská práce online]. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav klasických studií, 2006, [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/109349/ff_b/, s. 71
9. Lepková, H. *Latinské proklínací tabulky nalezené na území Itálie*: [bakalářská práce online]. Masarykova Univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav klasických studií, 2006. [cit. 2010-5-30] Dostupnost z WWW: http://is.muni.cz/th/109349/ff_b/, s. 69.
10. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Germanicus>
11. http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://home.tiscali.cz/1mbkg/egypt2003/abydos/chram_sethiho_i_01.jpg&imgrefurl=http://archeologie.blog.cz/0708&usg=__ucHFHePFR5GRg97NyU7p1iaAydA=&h=480&w=640&sz=43&hl=cs&start=119&um=1&itbs=1&tbnid=wEhon5EKIKNZM:&tbnh=103&tbnw=137&prev=/images%3Fq%3Dmagick%25C3%25A9%2Bchr%25C3%25A1my%26start%3D100%26um%3D1%26hl%3Dcs%26sa%3DN%26ndsp%3D20%26tbs%3Disch:1
12. http://bohyne.mysteria.cz/chramy_bohu/isis/rano.html

13. Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, ISBN 978-80-7424-012-6. s. 119.
14. Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, ISBN 978-80-7424-012-6. s. 126.
15. Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, ISBN 978-80-7424-012-6, s.132.
16. Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, ISBN 978-80-7424-012-6, s. 141.
17. *Pompeje historie, život a umění zmizelého města*. Redakce Marisa Ranieri Panetta. Rebo productions. ISBN 80-7234-466-8. s. 112.
18. David, A. R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*. BB art: Praha, 2006, ISBN 80-7341-698-0.
19. David, A. R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*. BB art: Praha, 2006, ISBN 80-7341-698-0.
20. http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://egypt.svetadily.cz/userfiles/image/clanky/egypt-file-2.jpg&imgrefurl=http://egypt.svetadily.cz/clanky/Chram-bohyne-Eset-na-ostrove-File&usq=__I2G7cH2PrH288zhLpB4jrzwSqtC=&h=300&w=450&sz=38&hl=cs&start=36&um=1&itbs=1&tbnid=l8uvETqGg2OAPM:&tbnh=85&tbnw=127&prev=/images%3Fq%3Dmagick%25C3%25A9%2Bchr%25C3%25A1my%26start%3D20%26um%3D1%26hl%3Dcs%26sa%3DN%26ndsp%3D20%26tbs%3Disch:1
21. http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://egypt.svetadily.cz/userfiles/image/clanky/egypt-file-2.jpg&imgrefurl=http://egypt.svetadily.cz/clanky/Chram-bohyne-Eset-na-ostrove-File&usq=__I2G7cH2PrH288zhLpB4jrzwSqtC=&h=300&w=450&sz=38&hl=cs&start=36&um=1&itbs=1&tbnid=l8uvETqGg2OAPM:&tbnh=85&tbnw=127&prev=/images%3Fq%3Dmagick%25C3%25A9%2Bchr%25C3%25A1my%26start%3D20%26um%3D1%26hl%3Dcs%26sa%3DN%26ndsp%3D20%26tbs%3Disch:1
22. http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://egypt.svetadily.cz/userfiles/image/clanky/egypt-file-2.jpg&imgrefurl=http://egypt.svetadily.cz/clanky/Chram-bohyne-Eset-na-ostrove-File&usq=__I2G7cH2PrH288zhLpB4jrzwSqtC=&h=300&w=450&sz=38&hl=cs&start=36&um=1&itbs=1&tbnid=l8uvETqGg2OAPM:&tbnh=85&tbnw=127&prev=/images%3Fq%3Dmagick%25C3%25A9%2Bchr%25C3%25A1my%26start%3D20%26um%3D1%26hl%3Dcs%26sa%3DN%26ndsp%3D20%26tbs%3Disch:1
23. http://www.hedvabnastezka.cz/album_popup/egypt?id_photo=16099&photo_page=1
24. http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/31/Mapa_Mezopot%C3%A1mie.png&imgrefurl=http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mapa_Mezopot%25C3%25A1mie.png&usq=__4KWoxqXbTQ26cCI8H_YUjeFeuPU=&h=1480&w=2440&sz=1452&hl=cs&start=2&um=1&itbs=1&tbnid=9ArprWYsMHxK9M:&tbnh=91&tbnw=150&prev=/images%3Fq%3Dmapa%2Bmezopotamie%26um%3D1%26hl%3Dcs%26tbs%3Disch:1

25. http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://leccos.com/pics/pic/babylonie-mapa.jpg&imgrefurl=http://leccos.com/index.php/clanky/babylonie&usg=__6KgDa4isEMBGpCGAowLFhYWG15U=&h=352&w=444&sz=86&hl=cs&start=1&um=1&itbs=1&tbnid=IECNWx3FpyFXM:&tbnh=101&tbnw=127&prev=/images%3Fq%3Dmapa%2Bbabylonie%26um%3D1%26hl%3Dcs%26tbs%3Disch:1
26. http://www.palba.cz/forumfoto/albums/userpics/11841/PersianEmpire%252C_490_BC.JPG
27. Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, ISBN 978-80-7424-012-6. s. 15.
28. Dostálová, R., Hošek, R. *Antická mystéria*. Vyšehrad: Praha, 1997, s. 43.
29. http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://nd01.blog.cz/833/195/db426481c5_31688346_o2.jpg&imgrefurl=http://storiografia.blog.cz/0807/persefona&usg=__7DMX95qEP2spnxLP7zVyPGmQ6Og=&h=258&w=287&sz=34&hl=cs&start=8&um=1&itbs=1&tbnid=u8C7DtWzXAPJM:&tbnh=103&tbnw=115&prev=/images%3Fq%3Dpersefona%2Bobr%25C3%25A1zky%26um%3D1%26hl%3Dcs%26sa%3DX%26tbs%3Disch:1
30. <http://cs.wikipedia.org/wiki/D%C3%A9m%C3%A9t%C3%A9r>
31. Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, ISBN 978-80-7424-012-6. s. 34.
32. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Dion%C3%BDsos>
33. Giebel, M. *Tajemství antických kultů*. Dialog: Liberec, 2009, ISBN 978-80-7424-012-6. s. 52.
34. *Pompeje historie, život a umění zmizelého města*. Redakce Marisa Ranieri Panetta. Rebo productions. ISBN 80-7234-466-8. s. 273.
35. *Pompeje historie, život a umění zmizelého města*. Redakce Marisa Ranieri Panetta. Rebo productions. ISBN 80-7234-466-8. s. 194.
36. http://www.google.cz/imgres?imgurl=http://www.crcsite.org/Images/image002.jpg&imgrefurl=http://www.crcsite.org/printtomb.htm&usg=__3fasbrKt7K9Y0GZnwcDTLwzENF8=&h=659&w=413&sz=37&hl=cs&start=9&um=1&itbs=1&tbnid=QNglc4ayqkZYXM:&tbnh=138&tbnw=86&prev=/images%3Fq%3Dmagick%25C3%25A9%2Bsymboly%26um%3D1%26hl%3Dcs%26sa%3DX%26tbs%3Disch:1
37. Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume I. A History*. Cambridge 1998, ISBN 0521304016. s. 232.
38. Vidman, L. *Od Olympu k Panteonu*. Vyšehrad: Praha. 1986.
39. David, A. R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*. BB art: Praha, 2006. ISBN 80-7341-698-0. s. 127.
40. David, A. R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*. BB art: Praha, 2006. ISBN 80-7341-698-0.
41. *Pompeje historie, život a umění zmizelého města*. Redakce Marisa Ranieri Panetta. Rebo productions. ISBN 80-7234-466-8. s.100.
42. Beard, M., North, J., Price, S. *Religions of Rome Volume 2. A sourcebook*. Cambridge 1998, ISBN 0521450152. s. 188.

Obr. 1

Mapa Řecka

Obr. 2

Římská říše-mapa

Obr. 3

Ukázka jednoho z mnoha magických amuletů využívaných v antickém světě

Obr. 4

Ukázka magického symbolu používaného jako amulet na osobní ochranu

6265 lucerna elegantis artificii sine ornamentis (formae 3 similis, sine manubrio) [mus. Kirch. vet.].

sub fundo lucernae, stilo scriptum

A

in ventre lucernae, atramento scriptum

apographum Garruccii:

HELEMVSI: SVOM GENIO M N IBINFERIS
 MANDAT. STIPEM. SERENAM. LUMEN
 SUAM. SECUM. DEFERT. NIQUIS. EUM
 SOLVAT NISI. NOS. QUI. FECIMVS

apographum Detlefseni:

HELEMVSI: SVOM GENIO M N IBINFERIS
 MANDAT. STIPEM. SERENAM. LUMEN
 SUAM. SECUM DEFERT NIQUIS. EUM
 SOLVAT. NISI. NOS. QUI. FECIMVS

apographum meum:

HELEMVSI. SVOM. NOMEN. EIMFERIS
 MANDAT. STIPEM. SERENAM. LUMEN
 SUAM. SECUM DEFERT. NEQVIS. EUM
 SOLVAT. NISI. NOS. QUI. FECIMVS

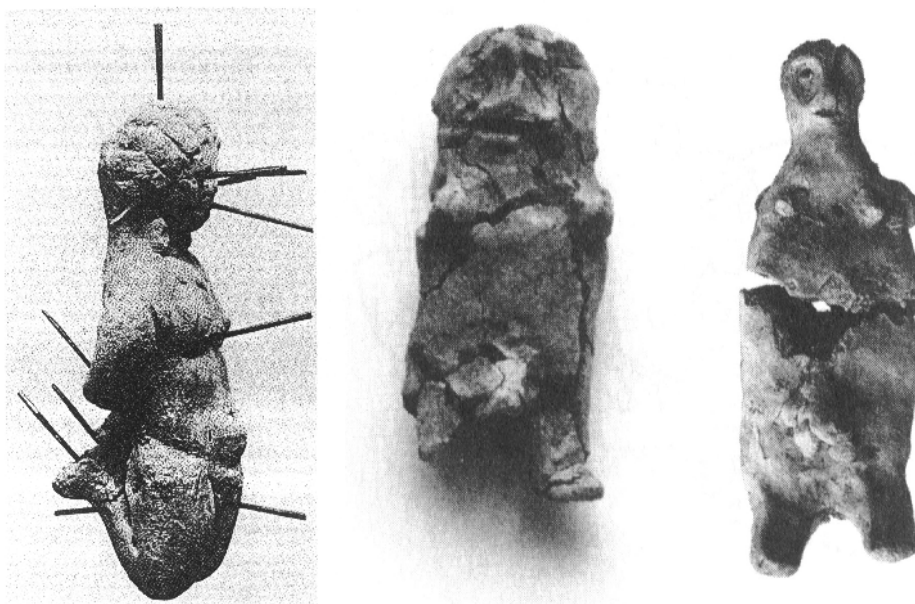
Exhibui apographa Garruccii, Detlefseni, meum. Ed. Garrucci in *Bull. d. Inst.* 1860 p. 70 (ligno incisam, unde repetivi) et syll. n. 1152. De titulo egit Preller in *Archaeol. Zeitung* 1861 p. 167 et *verm. Aufsätze* p. 310.

V. 1 GENIO M N IBINFERIS Garr. *Bull.* (legens *geniom dis inferis*), GENIOMNIBVS INFERIS Garr. syll. (legens *genio m(a)nibus inferis*); in lucerna est NOMEN. EIMFERIS. — V. 3 NIQVIS Garr. Detlef., mihi visum est esse potius NEQVIS (aut NI. QVIS?). — V. 4 LICCIMVS Garr. *Bull.* (legens *legamus*), LICAMVS Garr. syll.; verbum esse FECIMVS certum est.

Helenus suum nomen einferis (= imferis, ut vidit Mommsenus) mandat, stipem strenam lumen suum secum defert; ne quis eum solvat nisi nos qui fecimus.

Příklad zápisu proklínací destičky

Obr. 6

Ukázka magických figurek, které byly taktéž hojně využívány k magickým praktikám

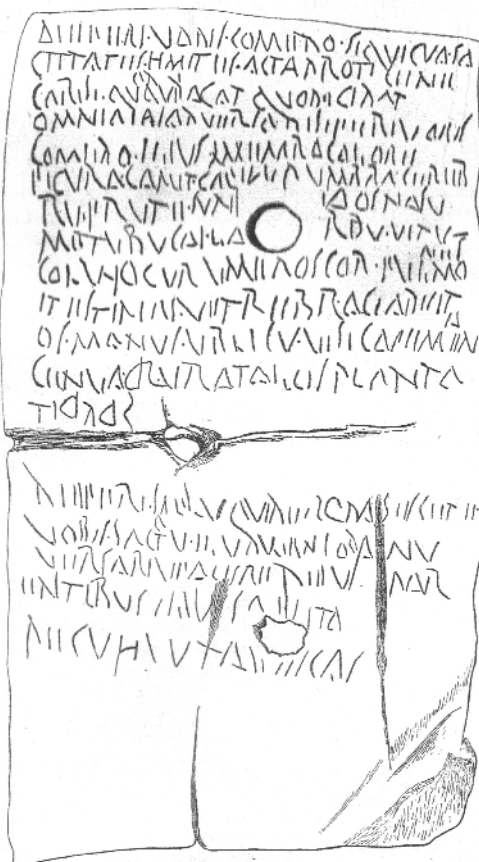
Obr. 7

3748 [= 5537] lamina plumbea litteris angulatis, rep. ad vicum S. Benedetto; emit Friedlaender Berolinensis Rajani prope Corfinium. Hodie est in antiquario Berolinensi n. 7235.

SEXTVS · POMPEIVS ·
LEONIDA · L · PAQVED
IVS
PHILO · SEPTIMIVS
FELIX MARCVS CELA
5 DVS HERENIVS LABI
CANVS MARINVS C
GAVIVS SECVNDVS

Descripsi et recognovi.

Další z možných ukázek zápisu proklínací tabulky

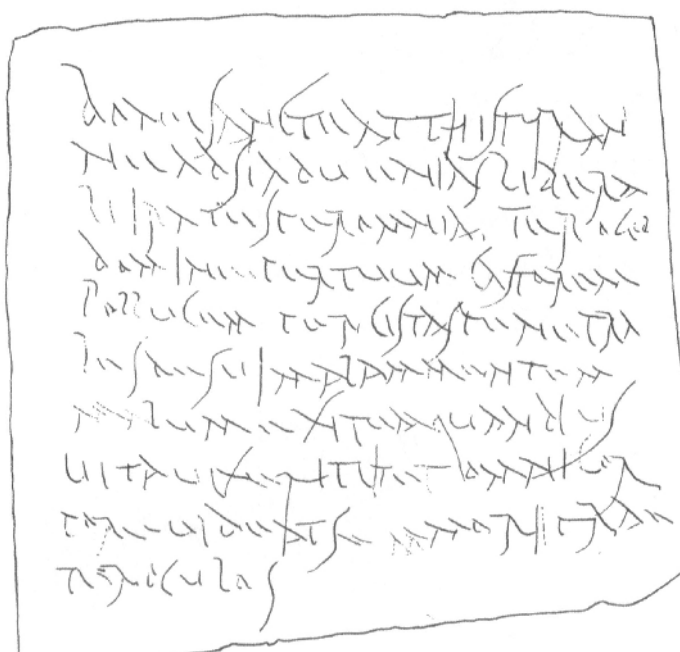
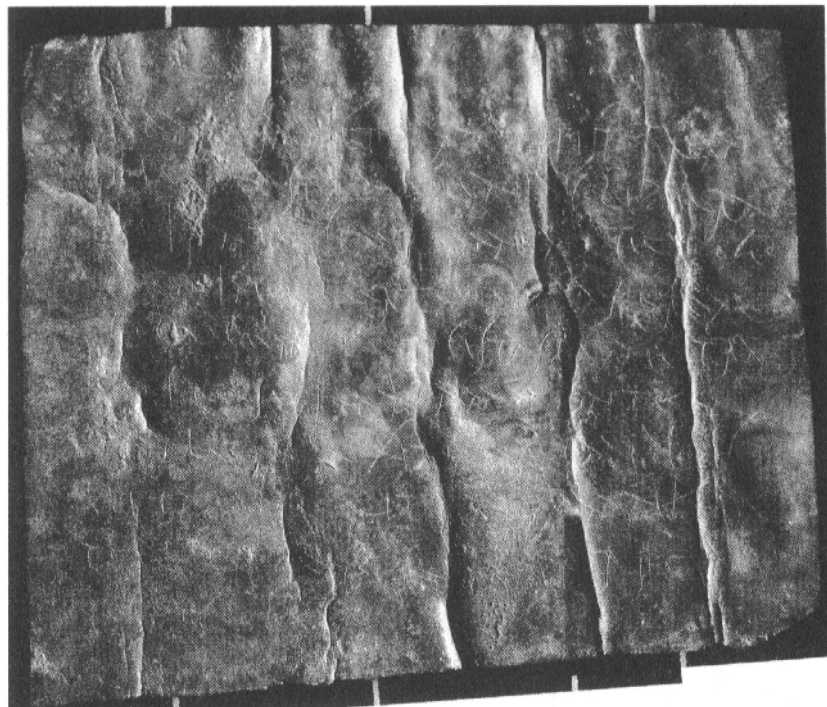

Repperit Franciscus Riccardelli; descripsit primus Aug. Mau; delineaverunt eius apographo adiuti de Petra et Stornaiuolo, qui edidit tabulae incisam *Bull. dell' Inst.* 1880 p. 188.

Dii i(n)feri, vobis com(m)e(n)do, si quic(q)ua(m) sanctitates (= sanctitatis) habetis (= habetis), ac tatro (= trado) Ticene (= Tychenem, Tychen) Carisi, quodquod agat, quod incida(n)t omnia in adversa. Dii i(n)feri, vobis com(m)e(n)do il(l)ius mem(b)ra, colore(m), figura(m), caput, capilla (= capillos), umbra(m), cerebru(m), fru(n)te(m), supercilija, os, nasu(m), me(n)tu(m), bucas, labra, verba, (h)alitu(m), col(l)u(m), iocur, umeros, cor, pulmones, i(n)testinas (= intestina), ve(n)tre(m), brac(h)ia, digitos, manus, u(m)b(ri)licu(m), visica (= vesicam), femena (= femina), genua, crura, talos, planta(s), tigidos (= digitos). Dii i(n)feri, si illa(m) videro tabesce(n)te(m), vobis sacrificiu(m) lubens ob an(n)uersariu(m) facere dibus parentibus il(l)ius[s] voveo(?). — . . . peculiu(m) (?) tabescas. — 1. 2 restitutio parum certa. — 8. 9 alitu colu debetur Zangemeistero; visu colu proposuit Bormann. — 14 posse fuisse ellam pro illam collata tabella Britannica edita in Hermae vol. 15 p. 589 adnotavit Zangemeister. — 15 sacr (pro r fuit t)ificiu lubens vel sacrificium lib(e)ns proposuit Zangemeister. — 16 cf. dei inferum parentum supra n. 4255.

Příklad zápisu proklínací destičky včetně ručního přepisu

Obr. 9

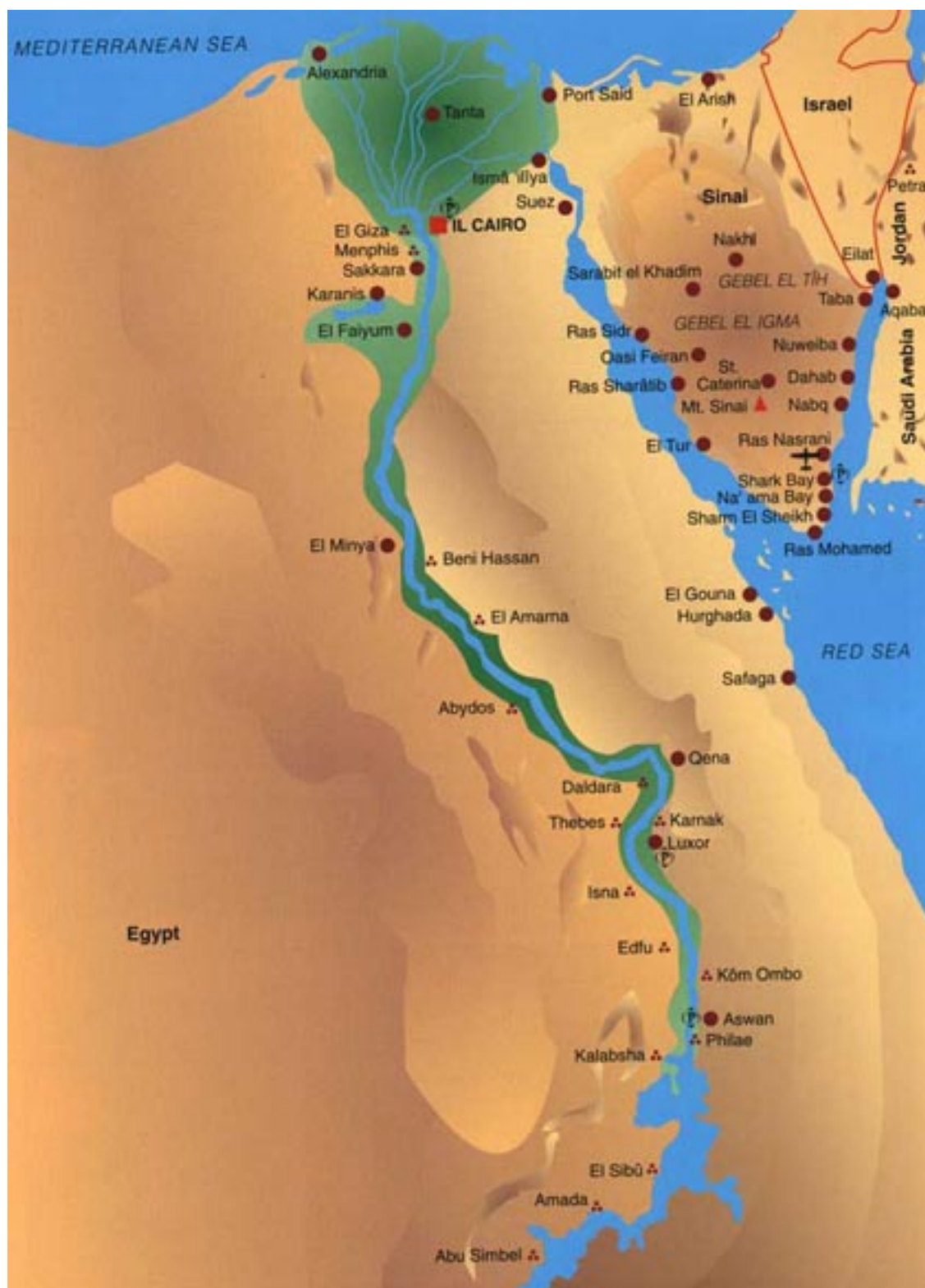
Originál proklínací tabulky a její přepis

Obr. 10

Germanicova mramorová socha v Lateránském muzeu v Římě

Obr. 11

Mapa starověkého Egypta

Obr. 12

Socha bohyně Isis

Obr. 13

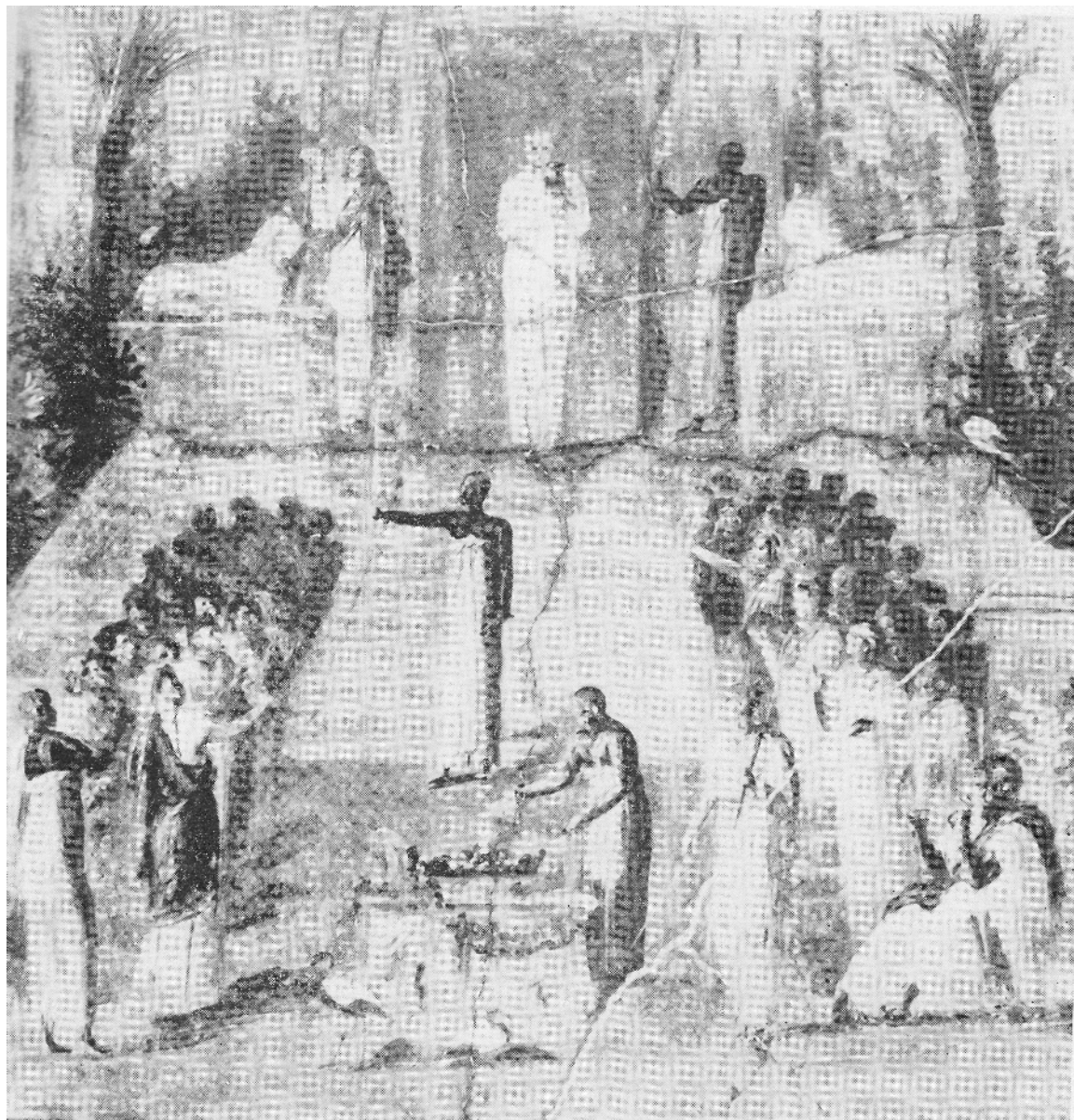

Isis s chlapeckým Horem (8.–6. stol. př. n. l.). Bohyně má na hlavě královskou paruku, ochraňuje vládce a jako božská panounice a matka je zároveň patronkou všech lidí.

Egyptská Isis z doby římského císařství jako božská matka s Horem-dítětem, kladoucím si prst na ústa: původně dětský posunek byl později vykládán jako odkaz na mlčenlivost zasvěcenců. Isis charakterizují jako univerzální bohyni krauské rohy se slunečním kotoučem, obilné klasy a lotosové květy, její syn má na hlavě dvojitou korunu faraona.

Obr. 15

Scéna z Isidiny bohoslužby- Freska z Pompejí

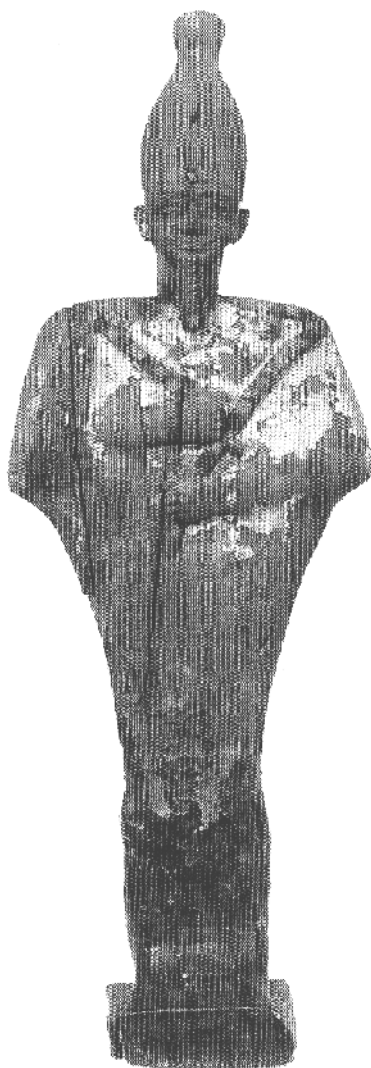

*Isis se systrem,
„Isidiným chřestidlem“,
a konvičkou posvátné
vody. V takové podobě
se Isis zjevila Luciovi
proměněnému v osla
v Apuleiově románu.*

Obr. 17

Chrást bohyně Ísis v Pompejích

Dřevěná soška boha Usira jakožto
příjemce modliteb a obětín. Ze Sakkáry
(asi 380–343 př. Kr.).

Obr. 19

Dřevěné, malované figurky boha Usira (vlevo) a jeho ženy Esety, která jej ochraňuje svými napřaženými křídly.

Obr. 20

Chrám bohyně Eset na ostrově Filae

Obr. 21

Chrám bohyně Eset na ostrově Filae

Obr. 22

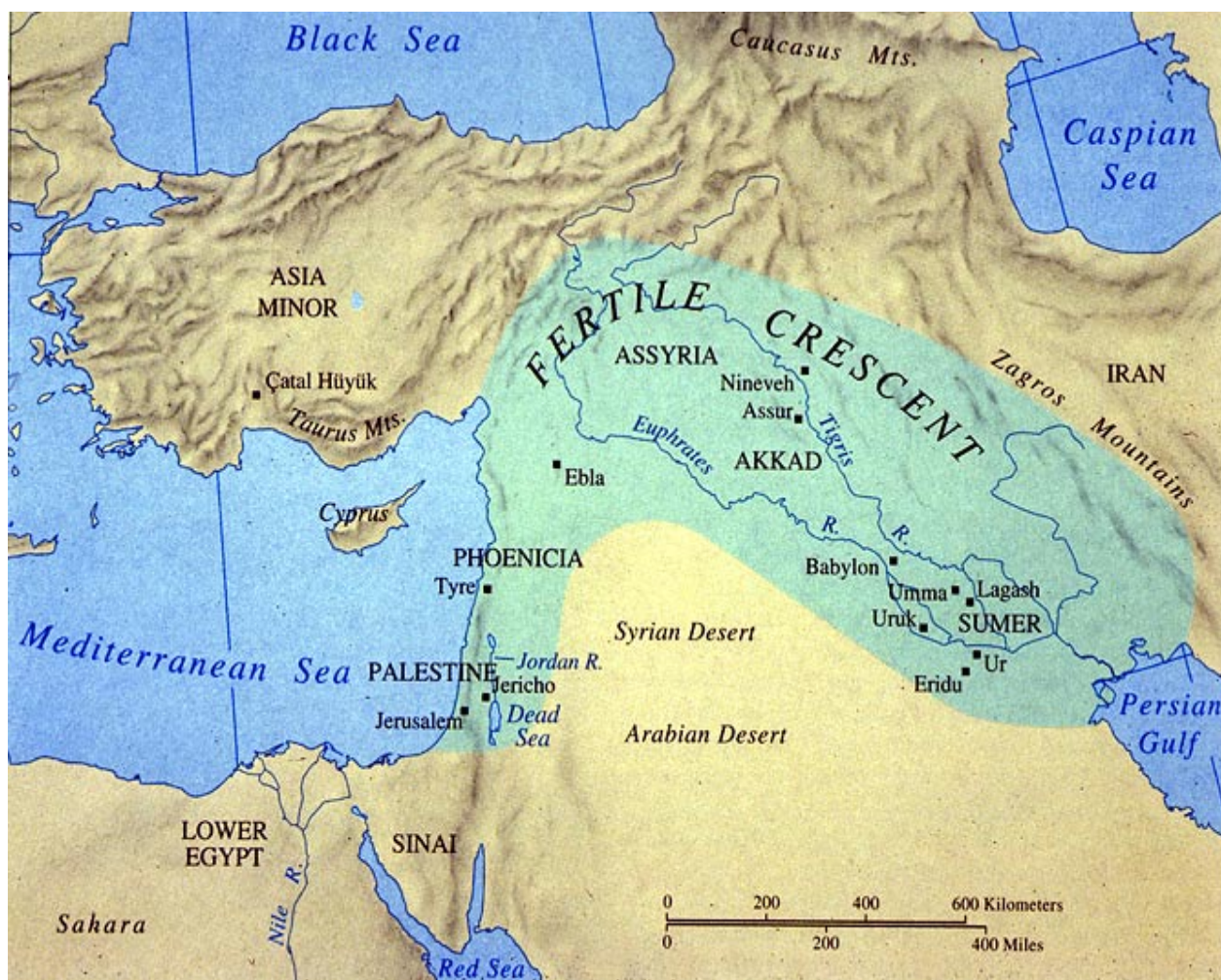
Chrám bohyně Eset na ostrově Filae

Obr. 23

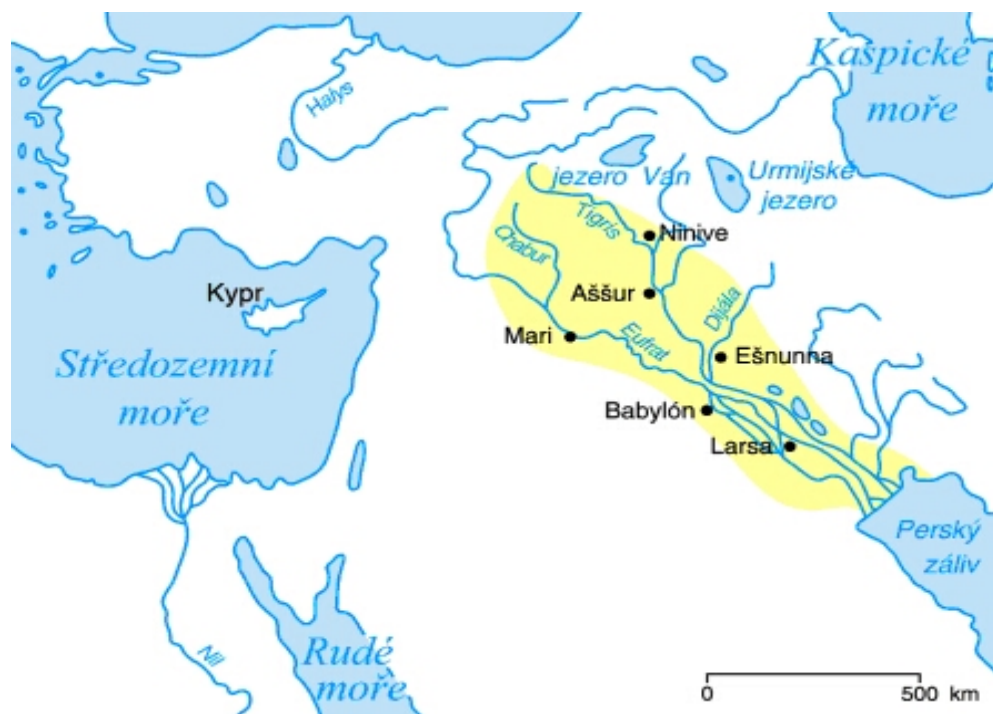
Chrám bohyně Eset na ostrově Filae

Obr. 24

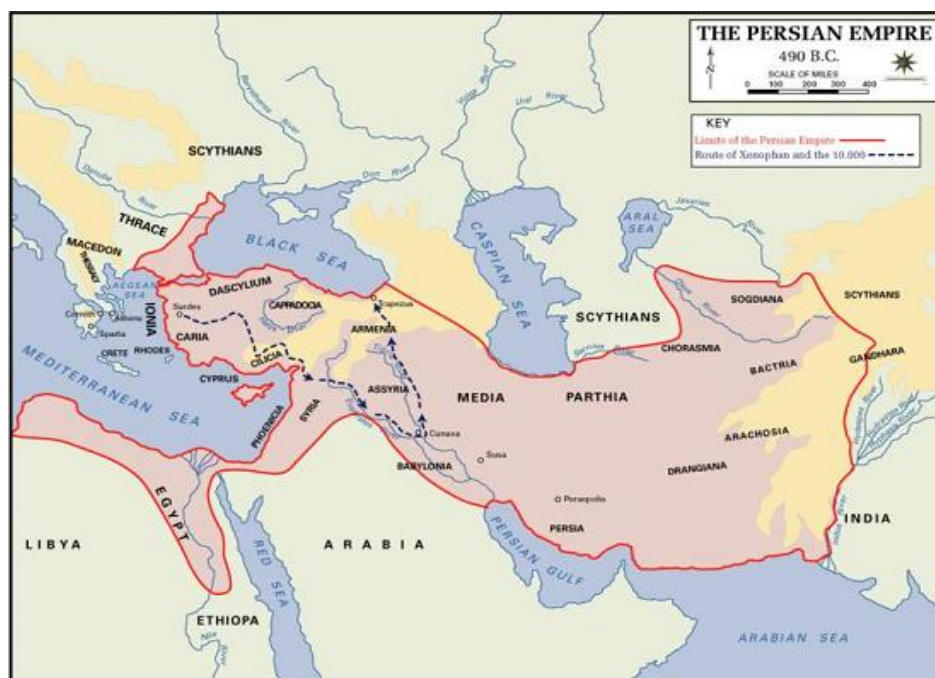
Mapa Mezopotámie

Obr. 25

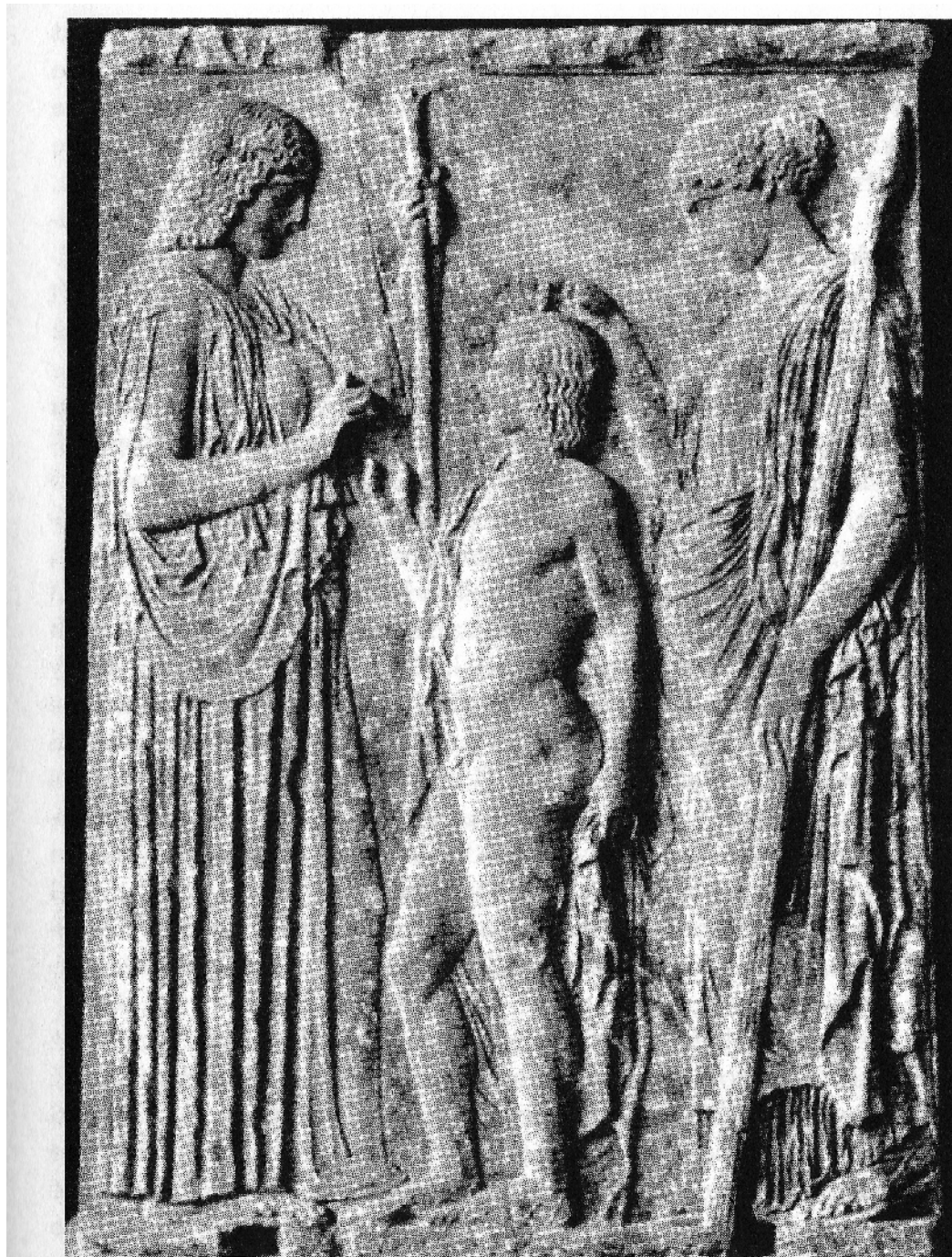

Mapa Babylónie

Obr. 26

Mapa Persie

Zasvěcovací reliéf z Eleusíny, kolem 430 př. n. l. Královský syn Triptolemos přijímá od Demeter první obilné klasy; jeho úkolem je rozšířit pěstování obilí mezi lidmi. Koré mu nasazuje věnec; Triptolemos je zároveň považován za prvního zasvěcence v eleusínských mystériích.

Sedící Démétér rozmlouvá s Hekatou. Athény, Národní muzeum, polovina 5. stol. př. Kr.

Obr. 29

Persefoné a Hádes

Obr. 30

Socha bohyně Démétér

Obr. 31

Pohled na zbytky zasvěcovacího chrámu (telesterionu) v Eleusíně s řadami sedadel pro účastníky a se zbytky sloupů.

Obr. 32

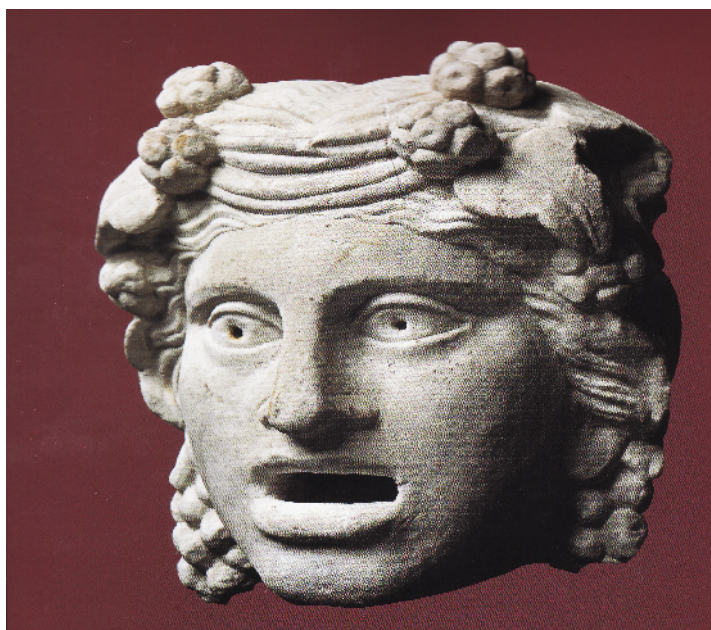
Římská kopie původní řecké sochy Dionýsa ze 2. st.př.n.l.

Obr. 33

Zesnulou dionýsovskou mystku odvádí do podsvětí Eros. Jiný zosvěcenec ji vítá zdviženým zrcadlem, znamením zasvěcenců.

Obr. 34

Hlava bakchantky na oscillu zdobí listy a bobule, symboly kultu boha Dionýsa (Neapol, Museo Archeologico Nazionale)

Obr. 35

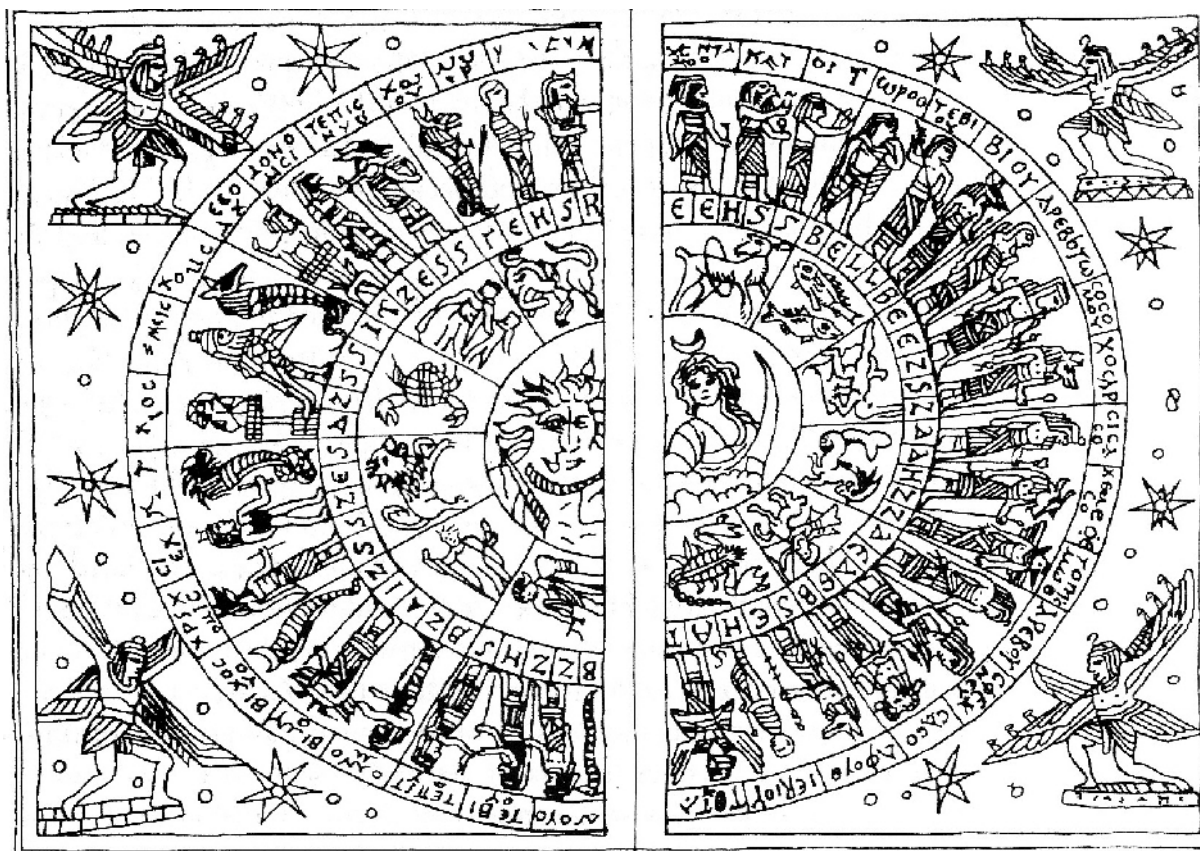

Na tomto karneolu je vyryt profil bakchantky, mytologické postavy z Dionýsovy družiny. Její rozpuštěné vlasy zdobené věnečkem z listů a korálky, evokují náboženské rituální tance (Neapol, Museo Archeologico Nazionale)

Obr. 36

Magické symboly, které byly hojně využívány nejen v antické kultuře, zvláště pak v odvětví astrologie

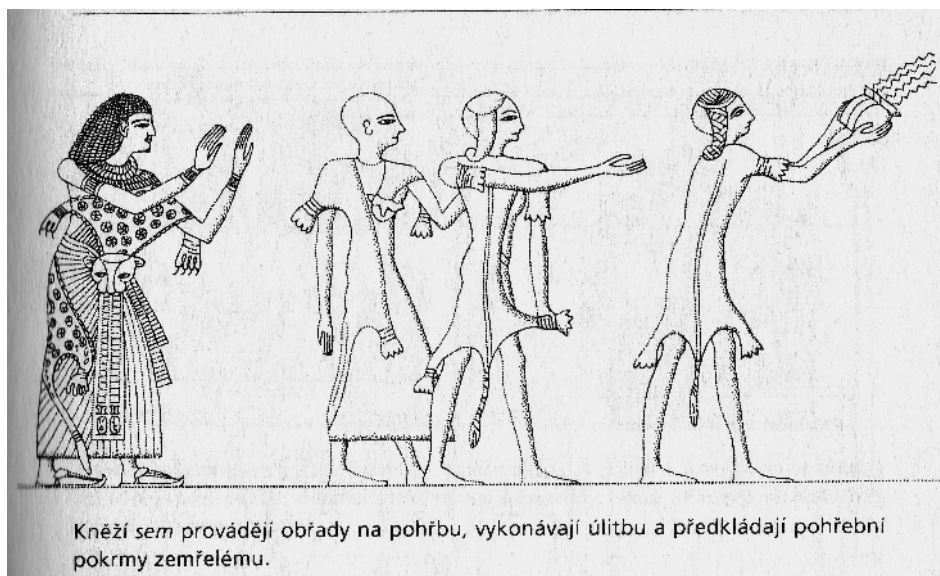

Astrologický kalendář, který si nechal zhotovit i Augustin, jenž byl velkým příznivcem astrologie

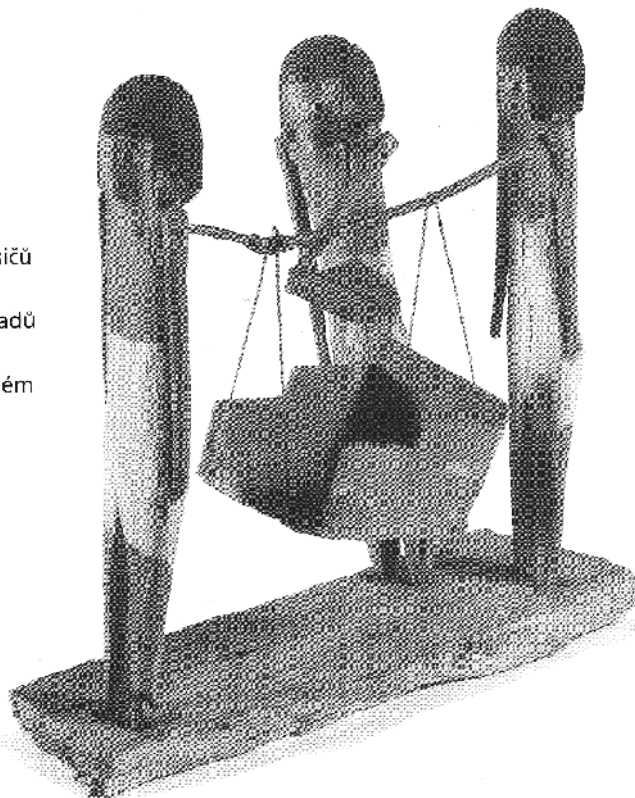

Démon s magickými znaky na-
kreslený na papyru, pozdní doba
(Praha, Státní knihovna ČSR,
Papyri Wessely Pragenses Gr. I 19)

Obr. 39

Dřevěný pohřební model nosičů s nosítky (asi 1900 př. Kr.). Po provedení magických obřadů měl nabýt plné velikosti, aby sloužil zemřelému v posmrtném životě.

Dřevěný model dívky drtící obilí (asi 2400 př. Kr.). Takovéto modely se dávaly do hrobek, aby zemřelým zajišťovaly „magické“ dodávky potravin.

Obr. 41

Scéna obětování býka, spojená s postavou císaře, zdobí jednu stranu oltáře, jenž se nalézá před Vespasiánovým chrámem na východní straně Fóra.

Magická symbolika používana při věštění